Kultūros paslaugų prieinamumas žmonėms su negalia

Kino prieinamumo žmonėms su klausos ir regos negalia modelis ir rekomendacijos

Asta Dumbrauskaitė

Kurk Lietuvai

Vilnius

2018/09/05

Kuriame Lietuvos ateitį

2014–2020 metų Europos Sąjungos fondų investicijų veiksmų programa

Kurk Lietuvai

Turinys

1. Įvadas 2
2. Esama kino prieinamumo situacija Lietuvoje 5
3. Gerosios kino prieinamumo praktikos užsienyje 6
4. Siūlomo modelio aprašymas 8
5. Rekomendacijos modelio įgyvendinimui 11
6. Priedai 13

1. Įvadas

Kultūros prieinamumas Lietuvoje yra prastas: daug kultūros įstaigų vis dar nėra prieinamos žmonėms su judėjimo negalia, žmonėms su regos ar klausos negalia įstaigų teikiamas turinys taip pat pritaikomas tik pavieniais atvejais. Kultūros prieinamumas žmonėms su klausos ir regos negalia Lietuvoje taip pat analizuotas labai mažai, o iniciatyvos praktiškai užtikrinti prieinamumą dažnai nėra tęstinės. Vieninteliai sistemingai šioje srityje dirbantys yra Vilniaus universiteto Kauno fakulteto Audiovizualinio vertimo programos dėstytojai bei Lietuvos aklųjų biblioteka. Kartu rengdami pritaikytus filmus žmonėms su regos negalia, jie taip pat analizuoja vartotojų pasitenkinimą parengtu garsiniu vaizdavimu.[1] Kultūros įstaigų ir neįgaliuosius vienijančių nevyriausybinių organizacijų atstovai Jolitos Bečienės vykdytoje apklausoje „Kultūrinės įtraukties ir prieinamumo komunikacinės prielaidos“[2] nurodė, kad kino ir teatro pritaikymas žmonėms su klausos ir regos negalia šiuo metu yra prasčiausias lyginant su kitomis kultūros sritimis Lietuvoje.

Todėl „Kurk Lietuvai“ projekto „Kultūros paslaugų prieinamumo didinimas“ metu nuspręsta analizuoti kino pritaikymą, nes jis šiuo metu turi mažiausiai tęstinių iniciatyvų, o kino pritaikymas žmonėms su negalia dėl kino mobilumo ir turinio nekintamumo specifikos užtikrintų platų audiovizualinių kūrinių prieinamumą.

Žmonės su sensorine negalia pasirinkti kaip tikslinė grupė, nes metodika, naudojama jų poreikiams atliepti – garsinis vaizdavimas akliesiems bei subtitrai kurtiesiems ir neprigirdintiems, – yra plačiai pritaikomi ir kitoms žmonių su negalia grupėms, kurios susiduria su informacijos priėmimo garsine ar vaizdine forma iššūkiais, kurioms sunku susiorientuoti aplinkoje. Ši metodika taip pat gerai pritaikoma vyresnio amžiaus žmonėms arba žmonėms, besiskundžiantiems disleksija ar kitais sutrikimais.

Bendrai žmonės su negalia sudaro apie 9 proc. Lietuvos gyventojų[3]. Tačiau SADM naudojamoje žmonių su negalia statistikoje žmonių su klausos ir regos negalia skaičius yra tik 6 000 ir 8 400 žmonių. Neįgalumo ir darbingumo tarnybos duomenys rodo didesnius skaičius, tačiau jie nurodo visus kada nors oficialiai pripažintus neįgalumo, sumažėjusio darbingumo arba specialiųjų poreikių turinčius asmenis nuo 2005 m. Tai reiškia, kad dalis jų jau gali būti mirusi, tačiau šie duomenys statistikoje neatsispindi. Todėl projekto metu remiamasi Higienos

[1] http://labiblioteka.lt/media/public/filmas_ataskaita_galutine.pdf
[2] Bečienė, Jolita: Kultūrinės įtraukties ir prieinamumo komunikacinės prielaidos. Vilnius 2018.
[3] https://socmin.lrv.lt/lt/veiklos-sritys/socialine-integracija/neigaliuju-socialine-integracija/statistika-2, https://osp.stat.gov.lt/statistiniu-rodikliu-analize?indicator=S3R168#/

instituto iš SVEIDROS sistemos pateiktais duomenimis. Tai yra diagnozės, kurias atitinkamuose dokumentuose įrašė sveikatos priežiūros paslaugas teikiantys šalies gydytojai į gydymo įstaigas besikreipusiems asmenims. Taigi Lietuvoje žmonių, gavusių su sutrikusia klausa susijusias diagnozes (H90-H91, Q16), 2017 m. buvo 38 250, o su sutrikusia rega (H53-H54, Q10-Q15) – 22 304 žmonių. Atsižvelgiant į tai, kad bendrai ši suma sudaro virš 60 000 žmonių, tikimasi, jog pritaikius filmus žmonėms su negalia, pagerės ne tik kultūros prieinamumas, bet ir nacionalinių filmų žiūrimumas bei kino teatrų ar festivalių lankomumas.

Kai 2012 metais Kauno nacionaliniame dramos teatre pirmą kartą buvo parodytas spektaklis su garsiniu vaizdavimu, jį stebėjo apie 40 žiūrovų. 2018 m. rengiant jau 7-ąjį spektaklį su garsiniu vaizdavimu tame pačiame teatre paklausa buvo išaugusi iki 450 žmonių, kuriems nebeužtenka vieno spektaklio ir jis yra rodomas du kartus.[4] Pirmasis Lietuvos kino teatruose parodytas kino filmas su kurtiesiems ir neprigirdintiesiems pritaikytais subtitrais visoje Lietuvoje į kino teatro seansus sutraukė 316 žmonių su negalia.[5] Paklausai augant tokiu pat tempu, kaip teatruose, po kelerių metų ir į kiną tikimasi sukviesti vienuolika kartų daugiau lankytojų su negalia.

Projekto **tikslas** yra atlikti žmonių su klausos ir regos negalia specialiųjų poreikių, praktinių ir teisinių kino pritaikymo galimybių analizę bei sukurti Lietuvai pritaikytą sisteminį žmonių su negalia integracijos į kino paslaugas modelį bei pateikti rekomendacijas Kultūros Ministerijai.

Projekto **uždaviniai:**

1) Atlikti esamos kino prieinamumo žmonėms su klausos ir regos negalia situacijos analizę;
2) Atlikti gerųjų užsienio praktikų pritaikytų filmų gamybos ir platinimo analizę;
3) Išsigryninti kriterijus, pagal kuriuos bus kuriamas Lietuvos kino prieinamumo žmonėms su negalia modelis;
4) Atlikti viešąją konsultaciją su suinteresuotomis šalimis siekiant identifikuoti modelio iššūkius ir rizikas;
5) Parengti Lietuvai pritaikytą kino prieinamumo žmonėms su klausos ir regos negalia modelį bei jo įgyvendinimo rekomendacijas.

[4] Lietuvos aklųjų ir silpnaregių sąjungos informacija.
[5] In Script informacija.

Darbo eiga: Projekto metu buvo vykdoma esamos situacijos analizė, gerųjų užsienio praktikų analizė, parengtas pirminis kino prieinamumo modelis, vykdoma viešoji konsultacija modeliui tobulinti ir parengtas galutinis kino prieinamumo modelis su rekomendacijomis įgyvendinimui.

Esamos situacijos analizė buvo atlikta naudojantis šaltinių ir literatūros analize, pusiau struktūruotų interviu metu gauta informacija bei keturių apklausų metu gauta informacija. Gerosios užsienio praktikos buvo analizuojamos šaltinių ir literatūros analize bei dalinai struktūruotų interviu metu gauta informacija. Viešajai konsultacijai naudoti metodai buvo kvietimas teikti pasiūlymus raštu, pusiau struktūruoti interviu bei apskritojo stalo diskusija.

Projekto metu buvo konsultuojamasi su šių institucijų atstovais:

Valstybinės institucijos:

- LR Kultūros ministerija
- Lietuvos kino centras
- LR Socialinės apsaugos ir darbo ministerija
- Neįgaliųjų reikalų departamentas prie SADM
- Higienos institutas

Akademija:

- Vilniaus universiteto Kauno fakulteto Audiovizualinio vertimo programa

Nevyriausybinės organizacijos:

- VšĮ Socialiniai meno projektai
- Lietuvos kurčiųjų draugija
- Lietuvos aklųjų ir silpnaregių sąjunga

Kino industrija ir televizija:

- Nepriklausomų prodiuserių asociacija
- Lietuvos kinematografininkų sąjunga
- Era Film
- Forum Cinemas
- Kino pavasaris
- Nepatogus kinas
- LRT
- AVAKA

2. Esama kino prieinamumo situacija Lietuvoje

Nepaisant to, kad įvairiuose teisės aktuose ir strateginiuose dokumentuose minimos lygios teisės bei kultūros prieinamumo užtikrinimas, vis dar yra daug kliūčių, trukdančių neįgaliesiems visiškai pasinaudoti pagrindinėmis teisėmis ir užtikrinti jų dalyvavimą visuomenės gyvenime tokiomis pat kaip ir kitų asmenų sąlygomis. Tarptautiniuose teisės aktuose, pavyzdžiui, JT Neįgaliųjų teisių konvencijoje, kultūra yra išskiriama netgi atskiru straipsniu, kai tuo tarpu Lietuvos teisės aktuose, kurie nustato neįgaliųjų kultūros prieinamumą, kultūra minima neženkliai. Taip pat nėra išskiriamos ir skirtingos kultūros sritys. Tačiau nepaisant Lietuvos įsipareigojimų tarptautiniams teisės aktams ir egzistuojančios nacionalinės teisės kultūros prieinamumui didinti dėmesys nėra skiriamas, ko pasekoje kultūros prieinamumas žmonėms su negalia yra labai mažas.

Kino prieinamumo žmonėms su klausos ir regos negalia analizė[6] parodė, kad audiovizualinių kūrinių pritaikymas žmonėms su sensorine regos negalia yra neišvystytas: kino teatruose bei festivaliuose iki šiol buvo parodytas tik vienas filmas su garsiniu vaizdavimu , visuomeninis transliuotojas nepritaiko nei vienos laidos. Kelios išimtys – iš viso 5 filmai – iki šiol yra pritaikytos žmonėms su regos negalia ir prieinamos per LRT mediateką ar Lietuvos aklųjų biblioteką. Filmai kurtiesiems ir neprigirdintiems taip pat nėra pritaikomi sistematiškai: kino teatruose užsienio filmai rodomi originalo kalba su lietuviškais titrais, tačiau lietuviški filmai nėra titruojami. Nacionaliniai filmai kurtiesiems nėra pilnai prieinami. Vienintelis toks filmas yra „Stebuklas“, verstas VU Kauno fakulteto Audiovizualinio vertimo programos dėstytojos Jurgitos Kerevičienės. 2018 m. Rugsėjo 5 d. AVAKA Kino Fonde yra prieinami 63 lietuviški kino filmai su lietuviškais titrais.

Žmonių su klausos ir regos negalia apklausos[7] parodė, kad susidomėjimas kinu egzistuoja ir pritaikius kino filmus žmonėms su klausos ir regos negalia jie dažniau lankytųsi kino teatruose/kino festivaliuose. Šiek tiek išsiskyrė žmonių su regos ir klausos negalia poreikiai, nes žmonėms su regos negalia kino pritaikymas Lietuvoje praktiškai neegzistuoja, todėl poreikis yra filmų su garsiniu vaizdavimu arba bent jau garsiniais titrais pritaikymas, kad nesuprantant originalo kalbos, būtų galima bent jau suprasti pokalbius. Tuo tarpu žmonės su

[6] Kurk Lietuvai projekto „Kultūros paslaugų prieinamumo žmonėms su negalia didinimas“ rėmuose atlikta Esamos situacijos analizė. Plačiau: https://bit.ly/2m7Yrl5

[7] Kurk Lietuvai projekto „Kultūros paslaugų prieinamumo žmonėms su negalia didinimas“ rėmuose atlikta Esamos situacijos analizė. Plačiau: https://bit.ly/2m7Yrl5

klausos negalia labiausiai jaučia poreikį lietuviškų/nacionalinių filmų titravime bei filmų pritaikyme vaikams su vertimu į gestų kalbą.

Kino teatrų ir festivalių bei kino gamintojų ir platintojų apklausos[8] parodė, kad iki šiol tik 33,4 % apklaustųjų yra gaminę arba platinę pritaikytus filmus ir tik 44,4 % apklaustų kino teatrų ir festivalių yra rodę pritaikytus filmus. Tačiau taip pat išryškėjo, kad kino gamintojus ir platintojus paskatintų papildomas finansavimas pritaikytiems filmams bei daugiau informacijos apie pritaikymo galimybes ir geruosius užsienio pavyzdžius.

3. Gerosios kino prieinamumo praktikos užsienyje

Gerosios kino filmų pritaikymo praktikos buvo analizuotos Švedijoje, Vokietijoje, Australijoje ir Jungtinėje Karalystėje. Lentelėje nr. 1 apžvelgti įpareigojimai gamybai analizuotose šalyse.

Lentelė nr. 1: Įpareigojimų pritaikytų kino filmų žmonėms su klausos ir regos negalia gamybai apžvalga

Šalys/Aspektai	**Švedija**	**Vokietija**	**Australija**	**Jungtinė Karalystė**
Finansavimo taisyklės: privalomi titrai	✓	✓	✓	✓
Finansavimo taisyklės: privalomas garsinis vaizdavimas	✗	✓	✓	✓
Įpareigota institucija: gamintojas	✓	✓	✓	✓

Tai reiškia, kad visose šalyse, išskyrus Švediją, tiek kurtiesiems ir neprigirdintiems pritaikyti titrai, tiek garsinis vaizdavimas žmonėms su regos negalia yra privalomas, kai filmai yra bent dalinai finansuojami valstybės. Švedijoje privalomi yra tik titrai kurtiesiems ir neprigirdintiems, o garsinis vaizdavimas yra paliktas savarankiškai spręsti platintojams. Jei

[8] Kurk Lietuvai projekto „Kultūros paslaugų prieinamumo žmonėms su negalia didinimas“ rėmuose atlikta Esamos situacijos analizė. Plačiau: https://bit.ly/2m7Yrl5

platintojai nusprendžia pritaikyti filmus žmonėms su regos negalia, tai jie gali teikti paraiškas Švedijos filmų institutui siekiant gauti finansavimą pritaikymui.

Pritaikytų filmų platinimas kiekvienoje valstybėje yra reguliuojamas skirtingai, tačiau visose yra privalomas arba skatinamas. Švedijoje ir Vokietijoje pritaikytų filmų platinimas yra skatinamas suteikiant finansavimą arba pritaikytus filmus rodyti pasiruošusiems kino teatrams galimybe gauti dalinį valstybės finansavimą kino teatro infrastruktūros atnaujinimui. Australijoje gamintojas yra įpareigotas pasirašant platinimo sutartis įtraukti ir prieinamumo užtikrinimą. Jungtinėje Karalystėje paslaugų prieinamumas yra užtikrinamas Lygybės įstatymu, t.y. nevykdantis įsipareigojimų kino teatras gali gauti baudas.

Užsienyje naudojamos platinimo technologijos yra 4 rūšių:

1. Mobiliosios programėlės
2. Mobiliosios programėlės su papildoma kino salės įranga
3. Technika individualiam pritaikymui
4. Technika visos auditorijos pritaikymui

4. Siūlomo modelio aprašymas

Analizuojant esamą situaciją Lietuvoje bei užsienyje buvo išgryninti 4 kriterijai, į kuriuos atsižvelgiant buvo kuriamas modelis Lietuvai:

1. vietos ir laiko lankstumas vartotojui,
2. kaina,
3. prieinamumo užtikrinimas,
4. sisteminis sprendimas/tęstinumo užtikrinimas.

Pagal šiuos kriterijus geriausiai įvertinta platinimo technologija yra programėlės be papildomos įrangos, o filmai turi būti pritaikomi pačioje pirmoje filmo gamybos stadijoje. Todėl siekiant užtikrinti kino prieinamumą žmonėms su negalia Lietuvoje bus siekiama pritaikyti šiuos aspektus.

Siūlomas modelis buvo diskutuojamas su suinteresuotomis šalimis, siekiant suderinti visoms šalims priimtiną ir įgyvendinamą modelį.

4.1 Modelio veikimo principas

Paveikslas nr. 1: Kino filmų prieinamumo modelio schema

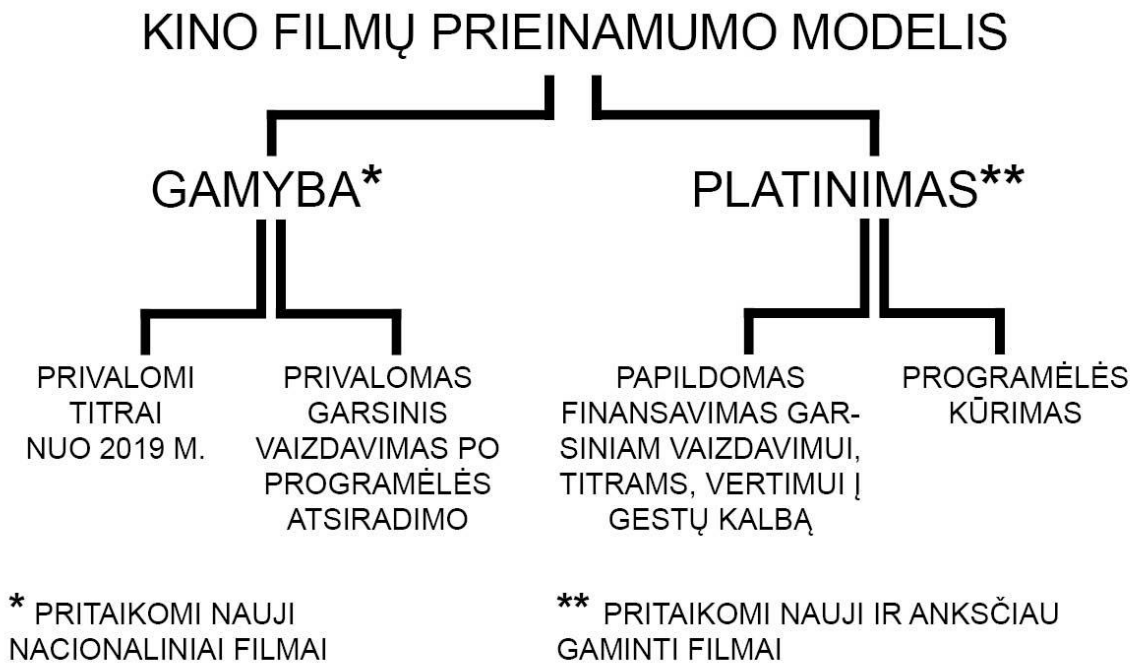

Pagal siūlomą modelį, nacionaliniam filmui gavus finansavimą gamybai, finansavimo taisyklėse būtų numatyta, kad priduodant filmą, jis privalomai turėtų turėti vienspalvius lietuviškus titrus su garsų aprašymu. Pritaikymas žmonėms su regos negalia, gaminti garsinį vaizdavimą, nebūtų privalomas gaunant finansavimą. Taip pat šių, valstybinį finansavimą gavusių, filmų gamintojai, kreipdamiesi dėl filmo platinimo dalinio finansavimo, įsipareigotų surengti ir filmų rodymus su kurtiesiems skirtais titrais. Restauruojant lietuviško kino klasikos filmus ir juos skaitmenizuojant kino filmų prieinamumas taip pat turėtų būti užtikrinamas žmonėms su klausos negalia. Privalomas garsinis vaizdavimas ir vertimas į gestų kalbą filmų gamybos stadijoje bei restauruojant/ skaitmenizuojant filmą atsirastų tik po to, kai mobilioji programėlė garsinio vaizdavimo platinimui yra pagaminta ir pradėta eksploatuoti.

Lietuvos kino centro filmų sklaidos programoje yra numatomos papildomos lėšos, kurios būtų skiriamos neprivalomam kino filmų pritaikymui. Tai reiškia, kad filmų platintojai gali teikti paraiškas filmo pritaikymo finansavimui: tiek garsinio vaizdavimo, lietuviškų titrų kurtiesiems ir neprigirdintiems ar vertimo į gestų kalbą gamybos finansavimui. Tai užtikrintų ne tik naujai gaminamų filmų pritaikymo galimybę, tačiau ir jau anksčiau pagamintų filmų pritaikymą, pavyzdžiui restauruojamos lietuviškos filmų klasikos pritaikymą.

Tokie su garsiniu vaizdavimu pritaikyti filmai būtų prieinami programėlėje, kurią galima naudoti visur, kur filmas yra rodomas: kino teatre, kino festivalyje, per televizorių, DVD, VOD ir pan. Kadangi mobilioji programėlė yra informacinė infrastruktūra, už jos gamybą ir eksploatavimą turėtų būti atsakinga Socialinės apsaugos ir darbo ministerija bei jos kompetencijoje esančios pavaldžios įstaigos.

4.2 Naudojamos technologijos

Garsiniam vaizdavimui naudojama technologija yra programėlė, kurią galima parsisiųsti į savo išmanųjį telefoną arba planšetę. Programėlės veikimo principas yra garso atpažinimo technologija, kuri naudojasi telefono ar planšetės mikrofonu ir atpažįsta filmo garsus. Pagal juos programėlė gali garsinį vaizdavimą sinchronizuoti su filmo garso takeliu. Tokiu būdu garsinis vaizdavimas veiks tik tada, kai filmas bus rodomas, o be filmo nebus galima paleisti garsinio vaizdavimo. Žmogus su negalia į programėlę parsisiunčia pasirinkto filmo garsinį vaizdavimą ir gali klausytis garsinio vaizdavimo einant filmui.

Ši technologija užtikrina galimybę žmonėms su negalia žiūrėti filmą bet kuriame kino teatre bet kuriuo metu, taip pat žiūrėti filmus, rodomus per televiziją. Tokiu būdu garsinio vaizdavimo prieinamumas tampa gerokai platesnis net ir tuo atveju, jei žmogus neina į kino teatrą. Taip filmai nėra rodomi vien tik specialiuose seansuose, juose gali lankytis visi, o žmonės su regos negalia tiesiog parsisiunčia norimo filmo garsinį vaizdavimą ir klausosi jo per savo ausines telefono pagalba. Toks modelis taip pat nieko nekainuoja kino teatrams arba kitoms filmus rodančioms įstaigoms.

4.3 Autorių teisės

25 LR Autorių teisių ir gretutinių teisių įstatymo straipsnis leidžia Vyriausybės įgaliotos institucijos patvirtintiems fiziniams ir juridiniams asmenims, atstovaujantiems neįgalių žmonių interesams, kai jie veikia nekomerciniais tikslais, teisėtai išleistą ar viešai paskelbtą kūrinį naudoti nekomerciniais tikslais, jeigu tuo kūriniu galės naudotis ir prieigą prie jo turės tik neįgalūs žmonės, išskyrus atvejus, kai tie kūriniai buvo specialiai sukurti šiam tikslui.

Kadangi negalios statuso tikrinimas labai padidina administracinę naštą, taip pat yra sunku įvertinti, ar žmogus turi ar neturi negalios, jei jis prastai mato ar girdi, tačiau nesikreipia į Neįgalumo ir darbingumo nustatymo tarnybą, siūloma sudaryti sutartis tarp Lietuvos kino centro ir filmų gamintojų/platintojų, kurie teikia paraiškas filmo pritaikymo finansavimui. Sutartyje yra sutariama, kad garsinis vaizdavimas, vertimas į gestų kalbą arba titrai bus prieinami visuomenei programėlės pagalba, neišskiriant žmonių su negalia. Autorių teisės bus užtikrinamos tuo pagrindu, kad programėlėje nėra prieinamas pats filmas, o tik garsinis vaizdavimas, kuris bus prieinamas tik paleidus filmą.

5. Rekomendacijos modelio įgyvendinimui

1) Teisės aktai

Lietuvos kino centras per rugsėjo mėnesį turi pakeisti kino filmų platinimo finansavimo taisykles, kuriose turi būti numatytas įpareigojimas platinti žmonėms su negalia pritaikytus filmus. Kino teatruose rodomi filmai bent pusėje rodomų seansų turi būti rodomi su kurtiesiems ir neprigirdintiems pritaikytais titrais, tačiau šie seansai turi būti padalyti taip, kad seansai su titrais taip pat būtų rodomi ir vakare, ir savaitgaliais.

Lietuvos kino centras iki 2018 m. pabaigos turi pakeisti kino filmų gamybos finansavimo taisykles, kuriose turi būti numatytas įpareigojimas gaminti žmonėms su negalia pritaikytus filmus. Prievolė kurtiesiems ir neprigirdintiems pritaikytiems titrams atsiranda su pirmuoju 2019 m. šaukimu, o prievolė garsiniam vaizdavimui ir vertimui į gestų kalbą atsiranda po mobiliosios programėlės paleidimo.

2) Atsakomybių pasiskirstymas

Iki 2018 m. Pabaigos Kultūros ministerija kartu su Socialinės apsaugos ir darbo ministerija susitaria dėl bendradarbiavimo kino prieinamumo žmonėms su regos negalia srityje, kai Kultūros ministerija ir jai pavaldžios institucijos yra atsakingos už kultūros turinio prieinamumą, o Socialinės apsaugos ir darbo ministerija ir jai pavaldžios institucijos yra atsakingos už infomacinę infrastruktūrą, t.y. už mobiliąją programėlę.

3) Techninės specifikacijos

Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos įpareigota pavaldi institucija kartu su Lietuvos aklųjų ir silpnaregių sąjungos atstovais ir specialistais parengia mobiliosios programėlės techninę specifikaciją, pagal kurią yra skelbiamas viešasis pirkimas. Pagrindinės programėlės funkcijos yra garso atpažinimas, garsinio vaizdavimo parsisiuntimas ir paleidimas. Dėl detalesnio funkcijų aprašymo galima naudotis Švedijos filmų instituo parengtu mobiliųjų programėlių funkcijų aprašu (priedas nr. 3).

4) Vieningų standartų įvedimas

Iki 2018 m. pabaigos Lietuvos kino centras kartu su neįgaliuosius vienijančiomis nevyriausybinėmis organizacijomis ir Vilniaus universiteto Kauno fakulteto Audiovizualinio vertimo programos atstovais parengia vieningus standartus garsiniam vaizdavimui ir titrams kurtiesiems ir neprigirdintiems. Titrai kurtiesiems ir neprigirdintiems turi turėti dvejus

standartus, t.y. vienspalviams titrams aprašantiems garsus ir spalvotiems titrams aprašantiems garsus. Vienspalviai titrai būtų privalomi nuo 2019 m. šaukimo filmų gamybos finansavimui, o spalvoti titrai būtų rekomendacinio pobūdžio ir prie jų galėtų būti pereita ateityje, pvz. po 5 metų.

Garsiniam vaizdavimui vieningas standartas reikalingas dėl šiuo metu naudojamų skirtingų metodikų: Vilniaus universiteto Kauno fakulteto Audiovizualinio vertimo programos atstovų pritaikyti filmai, pvz. A. Žebriūno „Gražuolė“, yra pritaikomi garsinį vaizdavimą įterpiant į filmo pauzes, neprailginant filmo trukmės. Lietuvos aklųjų bibliotekos pritaikomi filmai stabdo filmą, aprašo įvykius ir vietas labai išsamiai ir detaliai, ko pasekoje filmo trukmė gali pailgėti dvigubai. Vieningas standartas reikalingas tam, kad vieną garsinį vaizdavimą būtų galima naudoti tiek žiūrint filmą kino teatre, tiek per televiziją, nes prailginus filmo trukmę jį žiūrėti galima tik specializuotuose renginiuose, skirtuose aklųjų ir silpnaregių bendruomenei, o tai apriboja kino filmų prieinamumą vietos ir laiko atžvilgiu.

5) **Pritaikytų filmų skaičiaus didinimas**

Siekiant turėti daugiau pritaikytų kino filmų, tiek aklųjų ir silpnaregių, tiek kurčiųjų ir neprigirdinčių bendruomenės gali savarankiškai bendradarbiaudamos su filmų gamintojais ir platintojais teikti paraiškas Lietuvos kultūros tarybos vertimų finansavimo programai. Kino filmų pritaikymas yra audiovizualinis vertimas, kuris patenka į programos specifiką. Tokiu būdu pačios bendruomenės gali rinktis, kokie anksčiau pagaminti filmai turėtų būti pritaikomi.

Siekiant sutaupyti rengiant kino filmų garsinį vaizdavimą arba titrus kurtiesiems ir neprigirdintiems galima naudotis scenarijumi, kuris dalinai jau turi tiek garsų, tiek vietos ir veikėjų aprašymus. Taip pat rengiant garsinį vaizdavimą, būtina apsvarstyti galimybę ne įrašyti diktoriaus balsą, o parengti tekstą, kurį skaitys balso sintezatorius. Tokiu atveju būtų sutaupomas garso įrašymas, nors teksto parengimas ir montavimas/ garso taisymas liktų.

Taip pat bendruomenės kartu su Lietuvos kino centru ir kino filmų platinimo įmonėmis turėtų kreiptis į pasaulines platinimo kompanijas ir jų atstovus dėl galimybių Lietuvos rinkai teikti pritaikytus filmus. Tokiu būdu pritaikytų filmų skaičius labai padidėtų, o patį pritaikymą tereikėtų išversti į lietuvių kalbą. Tokiu būdu galima būtų sutaupyti resursų.

6. Priedai

PRIEDAS 1: Esamos kino prieinamumo žmonėms su klausos ir regos negalia situacijos analizė

PRIEDAS 2: Gerųjų užsienio kino prieinamumo žmonėms su klausos ir regos negalia praktikų analizė

PRIEDAS 3: Švedijos filmų instituto mobiliosios programėlės garsiniam vaizdavimui techninių galimybių aprašas

PRIEDAS 1: Esamos kino prieinamumo žmonėms su klausos ir regos negalia situacijos analizė

Kultūros paslaugų prieinamumo žmonėms su negalia didinimas

Esamos situacijos analizė

Asta Dumbrauskaitė

Kurk Lietuvai

Vilnius

2018/04/30

Kuriame Lietuvos ateitį

2014–2020 metų Europos Sąjungos fondų investicijų veiksmų programa

Kurk Lietuvai

Turinys

1. Santrumpos 2
2. Įvadas 3
3. Esama teisinė situacija 7
3.1 Tarptautiniai teisės aktai 7
3.2 Nacionaliniai teisės aktai 10
3.3 Autorių teisių ir gretutinių teisių situacija žmonių su sensorine negalia poreikių patenkinimui 12
4. Teisės aktų įgyvendinimo situacija 14
5. Audiovizualinio meno prieinamumas žmonėms su sensorine negalia 20
5.1 Pagrindimas 20
5.2 Kino prieinamumo žmonėms su sensorine negalia esama situacija 22
5.2.1 Kino prieinamumas kurtiesiems ir neprigirdintiems 22
5.2.2 Kino prieinamumas akliesiems ir silpnaregiams 34
5.2.3 Kino industrijos ir kino teatrų/festivalių pozicija kino prieinamumo žmonėms su negalia klausimu 42
6. Išvados 51
7. Literatūra 53

1. Santrumpos

AVAKA – Audiovizualinių kūrinių autorių teisių asociacija

EK – Europos Komisija

JT/JTO – Jungtinės Tautos/Jungtinių Tautų Organizacija

LASS – Lietuvos aklųjų ir silpnaregių sąjunga

LKD – Lietuvos kurčiųjų draugija

LKT – Lietuvos kultūros taryba

LR – Lietuvos Respublika

nNVO – neįgaliuosius vienijanti nevyriausybinė organizacija

NRD – Neįgaliųjų reikalų departamentas

NVO – nevyriausybinės organizacijos

SADM – Socialinės apsaugos ir darbo ministerija

2. Įvadas

Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministerijos (SADM) duomenimis, Lietuvoje 2016 m. gyveno 244 698 žmonės su negalia.[1] Atsižvelgiant į 2016 m. LR nuolatinių gyventojų skaičių[2], neįgalieji Lietuvoje sudarė 8,5 % visų šalies gyventojų. Pagal absoliutų neįgaliųjų skaičiaus pokytį nuo 2009 iki 2016 m. atrodo, kad neįgaliųjų skaičius mažėja, tačiau atsižvelgiant į didelę emigraciją bei neigiamą gimstamumą, santykinai neįgaliųjų skaičius lieka toks pat, o ateityje mažėjant gyventojų skaičiui gali net kilti. Todėl būtina atkreipti dėmesį į šią socialinę grupę, jos teises, poreikius bei galimybes.

Pagal LR neįgaliųjų socialinės integracijos įstatymą, neįgalusis apibrėžiamas kaip „asmuo, kuriam [...] nustatytas neįgalumo lygis arba 55 procentų ir mažesnis darbingumo lygis, arba specialiųjų poreikių lygis“. Tai reiškia, kad sumažėjęs darbingumas nustatomas tik asmenims, kuriems jau yra suėję 18 metų, specialiuosius poreikius galima nustatyti visiems žmonėms, o neįgalumas nustatomas iki 18 m. Neįgalumas, specialieji poreikiai arba sumažėjęs darbingumas yra nustatinėjami tik su gydytojo siuntimu Neįgalumo ir darbingumo nustatymo tarnyboje. Vadovaujantis JT Neįgaliųjų teisių konvencijos 1 straipsniu, žmonės su negalia – tai ilgalaikių fizinių, psichikos, intelekto ar jutimo sutrikimų turintys asmenys, kuriems sąveikaujant su įvairiomis aplinkoje esamomis kliūtimis, gali atsirasti trikdžiai, neleidžiantys šiems asmenims visapusiškai ir veiksmingai dalyvauti visuomenėje lygiai su kitais asmenimis. Negalios rūšis, asmens šeiminė, finansinė padėtis, nepritaikyta fizinė aplinka yra glaudžiai susiję su neįgaliųjų socialinių paslaugų poreikiais. Dėl negalios sąlygoto riboto savarankiškumo šiems asmenims paprastai sudėtinga spręsti įvairius buitinius, sveikatos, ugdymosi, užimtumo klausimus, dalyvauti visuomenės gyvenime, įskaitant dalyvavimą kultūriniame šalies gyvenime. Tai parodo, kad LR neįgaliųjų socialinės integracijos įstatyme žmogus su negalia yra apibrėžiamas per sumažėjusio darbingumo prizmę, kai tuo tarpu JT konvencija pabrėžia asmenų su negalia pilnateisiškumą ir aplinkos bei visuomenės rolę siekiant šį pilnateisiškumą užtikrinti. Pažymėtina, kad problemų sukelia ne pati negalia, o kliūtys su kuriomis susiduria neįgalūs asmenys. Šių kliūčių panaikinimas yra ne privilegijų teikimas, o neįgaliųjų teisės gyventi oriai ir lygiai su kitais visuomenės nariais įgyvendinimas.[3]

[1] https://socmin.lrv.lt/lt/veiklos-sritys/socialine-integracija/neigaliuju-socialine-integracija/statistika-2
[2] https://osp.stat.gov.lt/statistiniu-rodikliu-analize?indicator=S3R168#/
[3] Juodkaitė, Dovilė: Konferencija „Neįgaliųjų teisių konvencija: kas nauja praėjus metams po Neįgaliųjų teisių komiteto pateiktų rekomendacijų Lietuvai“. 2017. Vilnius: Lietuvos Respublikos Seimas.

Pagal sutrikimo pobūdį gali būti išskiriamos fizinė, sensorinė (klausos, regos negalia), protinė (Dauno sindromas, autizmas), psichinė (šizofrenija, bipolinis sutrikimas), raidos (cerebrinis paralyžius) bei kompleksinė negalia. Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos (SADM) duomenimis, 2017 m. Lietuvoje gyveno 6 000 žmonių su klausos negalia bei 8 400 žmonių su regos negalia. Būtina atkreipti dėmesį, kad ši statistika renkama atsižvelgiant į Neįgalumo ir darbingumo nustatymo tarnybos (NDNT) pirminius ir pakartotinius negalios nustatymus pagal atskirus susirgimus. Pagal šią duomenų rinkimo metodiką, žmonės, turėję onkologinių ligų ar insultą, po kurių atsiranda liekančių pasekmių, yra priskiriami prie neįgaliųjų, sergančių vidaus ligomis ir turinčių kitų sveikatos sutrikimų (žr. diagramą). Tai reiškia, kad žmogus po onkologinės ligos praradęs regą, neatsidurs neįgaliųjų su regėjimo negalia statistikoje. Tai reiškia, kad šiuo metu galiojanti duomenų rinkimo sistema neatsižvelgia į poreikį, atsirandantį kartu su negalia, bet yra žiūrima, į negalią sukėlusią priežastį, todėl negalios grupių duomenys neatspindi realaus negalių sukuriamo poreikio.

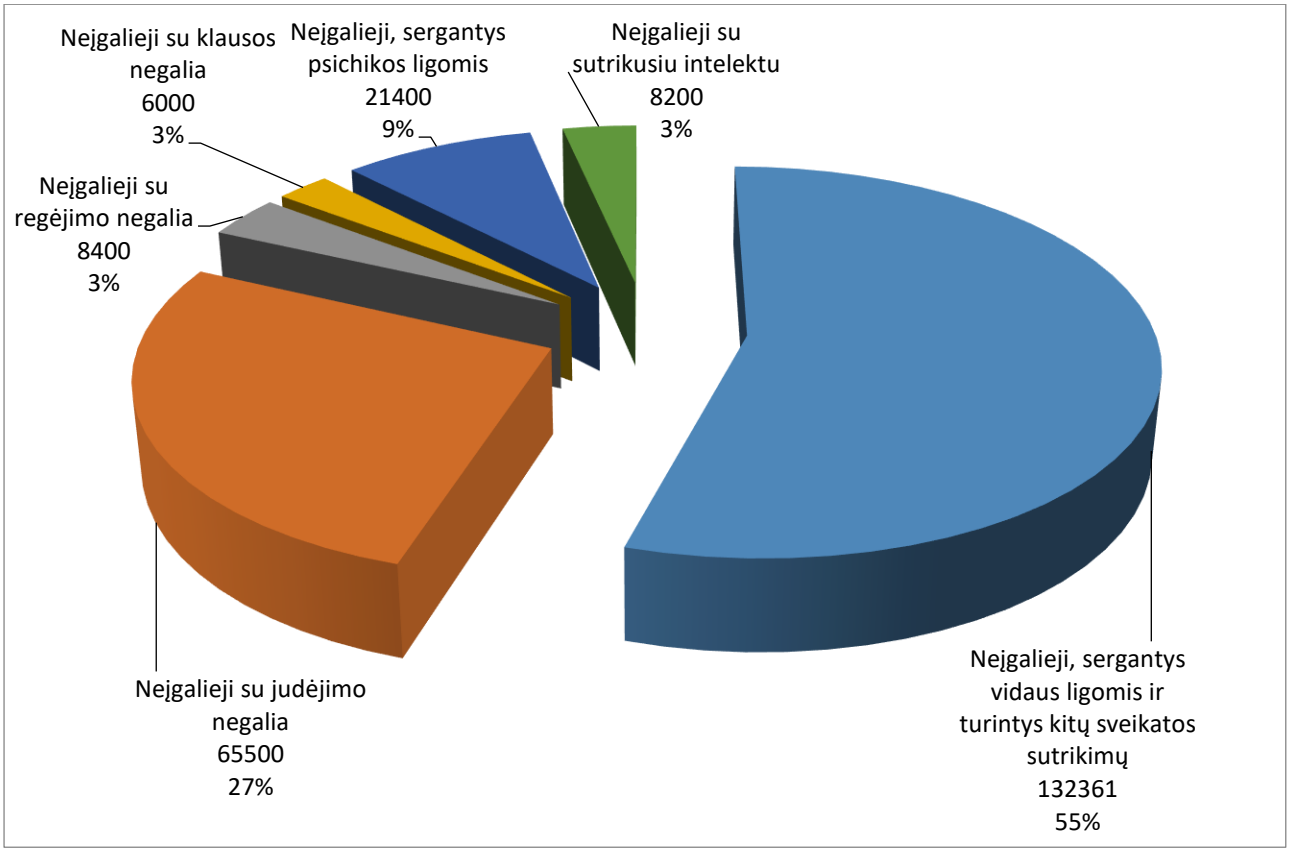

Diagrama nr. 1: 2017 m. neįgaliųjų skaičius pagal negalios tipą. SADM duomenys.

Lietuvos kurčiųjų draugija (LKD) 2016 m. vienijo 3579 kurčiuosius[4], kai tuo tarpu Lietuvoje dėl įvairių priežasčių arba visiškai negirdi, arba didesniu ar mažesniu laipsniu neprigirdi apie

[4] http://www.lkd.lt/files/File/2017/Statistika%202017%20viesinimui.pdf

30 tūkstančių žmonių. Jiems gimtoji kalba yra lietuvių gestų kalba.[5] LKD kurčiųjų ir neprigirdinčių skaičių skaičiuoja remdamasi pasauline praktika ir statistika, kuri rodo, kad iš 100 žmonių 1 turi klausos sutrikimų. Todėl bendrai skaičiuojama, kad 1 proc. Lietuvos gyventojų turi klausos negalią. Lietuvos aklųjų ir silpnaregių sąjunga vienija netoli 7000 narių[6], o bendrai Lietuvoje regos negalią turi apie 15 000 žmonių[7]. Tačiau ne tik žmonės su sensorine negalia susiduria su sunkumais skaityti ir vizualiai priimti informaciją arba gauti informaciją garsu – tiek protinė, tiek psichinė ar raidos negalios gali daryti įtaką vizualiniam arba garsiniam informacijos priėmimui, todėl akliesiems ir silpnaregiams bei kurtiesiems ir neprigirdintiesiems naudojamos metodikos dažnai padeda ir kitoms neįgaliųjų grupėms didinti savo savarankiškumą kasdieniame gyvenime. Šios metodikos taip pat užtikrina orų gyvenimą senjorams bei šeimoms, kuriose ne visi šeimos nariai turi negalią, pavyzdžiui tik vaikai arba tik tėvai. Užtikrinant kultūros prieinamumą, galimybę nueiti į kiną turėtų tiek vyresnio amžiaus žmonės, tiek šeimos su vaikais.

Nepaisant to, kad LR Statybos įstatyme minimas universalus dizainas, tačiau praktiškai pritaikymas daugiausiai orientuojasi į judėjimo negalią turinčius žmones[8], o kitas negalias turintiems žmonėms dažnai pritaikymas būna išvystytas dar mažiau, nes kitų negalių grupių atstovai turi kitokių aplinkos pritaikymo poreikių, tačiau į juos nėra atsižvelgiama sistemiškai, o gerosios praktikos remiasi pavienių asmenų arba institucijų geranoriška iniciatyva.

Būtent visapusiškas ir veiksmingas dalyvavimas visuomenėje yra būtinas sėkmingai žmonių su negalia inkliuzijai, nes bendruomenė yra reikšmingas sveikatą lemiantis veiksnys ir neatsiejamas laimingos ir sumanios visuomenės elementas. Bendruomenės sveikatos samprata yra paremta socialinio kapitalo teorija apie sveikatos gerinimą bei socialiai atskirtų asmenų integraciją. Pastaraisiais dešimtmečiais bendruomenės tapo vienu iš labiausiai akcentuojamų socialinių intervencijų objektu.[9]

Šis požiūris susijęs su socialine (ekonomine) atskirtimi, kuri pasireiškia tam tikrose visuomenės bendruomenėse. Ji iš dalies pagrindžia blogą šių bendruomenių gyventojų sveikatą. Pavyzdžiui, Jungtinėje Karalystėje 1980 m. publikuota Juodoji socialinės atskirties ataskaita „Inequalities in Health“ turėjo stiprų atgarsį. Buvo įrodyta, kad nepriteklius ir

[5] http://www.lkd.lt/id-apie_mus.html
[6] http://www.lass.lt/index.php?1121207173
[7] Skaičius paminėtas susitikimo metu, tačiau skaičiavimo metodika nenurodyta.
[8] Aplinkos pritaikymas žmonėms su judėjimo negalia vis dar yra nepakankamas.
[9] VšĮ. Mokymų, t. i. (2014). Kultūros ir meno poveikio bei sąveikos si sveikatos sektoriumi plėtros galimybių vertinimas. URL: http://www.creativeindustries.lt/lt/naujienos/LTKT.pdf

žemesnis socialinis statusas lemia blogesnę sveikatą. Taigi pereinant nuo paslaugų prie gyvenimo kokybės ekonomikos, akcentuojama individų ir bendruomenių atsakomybė, skatinamos visapusiškos, tikslinės paslaugos pažeidžiamoms grupėms. Be to, vis daugiau tyrimų pagrindžia bendruomenės svarbą mažinant neigiamas socialinės nelygybės pasekmes ir didinant socialinės integracijos galimybes. Socialinis statusas yra didžiausias sveikatą lemiantis veiksnys, nes kuo žemesnė žmogaus pozicija socialinėje hierarchijoje, tuo mažiau tikėtina, kad jis jausis kontroliuojantis savo gyvenimą ir turintis socialinio dalyvavimo galimybių. Autonomija ir socialinis dalyvavimas yra tokie svarbūs sveikatai, kad jaučiant jų stoką, sveikata prastėja. Todėl bendruomenės ir identitetas, įtrauktis, supratimas gali spręsti žmonių su negalia įtraukties problemas.

Bendruomenės sveikatos koncepcija taip pat leido naujai suvokti ir stiprinti meno ir sveikatos sąsajas. Paaiškėjo, kad kultūrinė plėtra turi vaidmenį mažinant sveikatos netolygumus ir gerinant sveikatos priežiūros institucijų bei visuomenės sąveiką. Išskiriamos trys sveikatos išteklių kategorijos, kurios apima individų, bendruomenės ir platesnės socialinės sistemos lygmenis. Individo sveikatos ištekliams priskiriama socialinė kompetencija, atsigavimo įgūdžiai, pasiryžimas mokytis, teigiamos vertybės, savigarba ir tikslų turėjimas. Todėl būtina atkreipti dėmesį ir imtis veiksmų užtikrinant kultūros prieinamumą žmonėms su negalia Lietuvoje.

3. Esama teisinė situacija

Tiek tarptautiniai, tiek nacionaliniai teisės aktai suteikia pagrindą žmonių su negalia teisių užtikrinimui. Šiame skyriuje bus apžvelgiami tarptautiniai ir nacionaliniai teisės aktai per šiuos pjūvius:

1. Žmonių su negalia apibrėžimas;
2. Teisės akto tikslai;
3. Kultūros prieinamumo užtikrinimas.

3.1 Tarptautiniai teisės aktai

JT neįgaliųjų teisių konvencija

1. Žmonės su negalia – tai ilgalaikių fizinių, psichikos, intelekto ar jutimo sutrikimų turintys asmenys, kuriems sąveikaujant su įvairiomis aplinkoje esamomis kliūtimis, gali atsirasti trikdžiai, neleidžiantys šiems asmenims visapusiškai ir veiksmingai dalyvauti visuomenėje lygiai su kitais asmenimis. Negalios rūšis, asmens šeiminė, finansinė padėtis, nepritaikyta fizinė aplinka yra glaudžiai susiję su neįgaliųjų socialinių paslaugų poreikiais. Šiame apibrėžime matoma, kad ne vien negalia yra atsakinga už sudėtingas sąlygas sąveikaujant su aplinka, o išoriniai aspektai kaip nepritaikyta fizinė aplinka ar šeiminė ir finansinė padėtis bei visuomenės suvokimas, stabdantis fizinės aplinkos pritaikymą.

2. Jungtinių Tautų šalys narės susitarė užtikrinti visų neįgaliųjų visuotinių žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių įgyvendinimą, o tai reiškia, suteikti neįgaliesiems visavertį gyvenimą visuomenėje ir užtikrinti jų įtrauktį bei prieinamumą visuose visuomenės sektoriuose.

Lietuva Konvenciją ratifikavo 2010 m. ir įsipareigojo žmones su negalia integruoti į visuomenę sudarant palankias sąlygas užtikrinti jų orumą ir teises. Profesorius Jonas Ruškus, JTO Neįgaliųjų teisių komiteto narys, teigia, kad, ratifikavusi šią Konvenciją, Lietuva "įsipareigojo ir prisiėmė atsakomybę įgyvendinti Neįgaliųjų teisių konvencijos nuostatas savo šalių įstatymuose ir praktikoje diegti lygybės ir nediskriminavimo, prieinamumo prie visuomenės išteklių, lygybės prieš įstatymą, gyvenimo savarankiškai ir įtrauktiems į bendruomenę principus"[10].

[10] Ruškus, Jonas: Jungtinių Tautų neįgaliųjų teisų konvencija keičia pasaulį. 2014. URL: http://www.bernardinai.lt/straipsnis/2014-06-16-jonas-ruskus-jungtiniu-tautu-neigaliuju-teiisu-konvencija-keicia-pasauli/118862

3. JT neįgaliųjų teisių konvencijoje kultūrinei įtraukčiai yra skirtas 30-tas straipsnis. Jame nurodoma, kad Konvencijos šalys „imasi visų atitinkamų priemonių, kad užtikrintų, jog neįgalieji:

a) turėtų galimybę prieinamomis formomis pasinaudoti kultūrine medžiaga;

b) turėtų galimybę prieinamomis formomis žiūrėti televizijos programas, filmus, teatro spektaklius ir dalyvauti kitokioje kultūrinėje veikloje;

c) turėtų galimybę dalyvauti kultūriniuose renginiuose ar gauti kultūros paslaugas, pavyzdžiui, teatrų, muziejų, kino, bibliotekų ir turizmo paslaugas, ir, kiek tai yra įmanoma, turėtų galimybę lankyti paminklus ir nacionalines kultūros vertybes.

2. Valstybės, šios Konvencijos Šalys, imasi atitinkamų priemonių, kad suteiktų neįgaliesiems galimybę lavinti ir panaudoti savo kūrybines, menines ir intelektines galias ne tik jų pačių labui, bet ir visai visuomenei turtinti.

3. Valstybės, šios Konvencijos Šalys, imasi atitinkamų veiksmų pagal tarptautinę teisę, kad užtikrintų, jog įstatymuose dėl intelektinės nuosavybės apsaugos nebūtų nepagrįstų ar diskriminuojančių kliūčių neįgaliųjų galimybei gauti kultūrinę medžiagą.

4. Neįgalieji lygiai su kitais asmenimis turi teisę į savo konkretaus kultūrinio ir kalbinio tapatumo pripažinimą, įskaitant gestų kalbą ir kurčiųjų kultūrą.

5. Siekdamos suteikti neįgaliesiems galimybę lygiai su kitais asmenimis dalyvauti rekreacinėje, laisvalaikio ir sporto veikloje, valstybės, šios Konvencijos Šalys, imasi atitinkamų priemonių:

[...] e) užtikrinti, kad neįgalieji turėtų galimybę gauti paslaugas asmenų, organizuojančių rekreacinę, turizmo, laisvalaikio ir sporto veiklą.“

Ši straipsnio citata parodo, kaip visapusiškai kultūra turi būti pritaikoma žmonėms su negalia, kad būtų užtikrinamas kultūros prieinamumas. Televizijos programų, filmų bei teatro spektaklių pritaikymas netgi yra išskirtas atskiru punktu, o šios paslaugos turi būti prieinamos net jeigu jas organizuoja ne valstybinės įstaigos.

UNESCO visuotinė kultūrų įvairovės deklaracija

1. Deklaracijoje žmonės su negalia nemini, tačiau joje keletą kartų paminėta kiekvieno žmogaus pasirinkimo galimybės bei lygios galimybės kultūros pažinimui.

2. Deklaracijos tikslas – saugoti kultūrų įvairovę kaip gyvastingą ir atsinaujinantį turtą, paveldą, kuris turėtų būti suvokiamas ne kaip statiškas reiškinys, bet kaip dinamiškas procesas, užtikrinantis žmonijos išlikimą. Taip pat užkirsti kelią segregacijai ir fundamentalizmui, perdėtai pabrėžiantiems kultūrų skirtumus ir šitaip prieštaraujantiems Visuotinei žmogaus teisių deklaracijai. Visuotinėje deklaracijoje teigiama, kad kiekvienas asmuo turi pripažinti ne tik įvairialypį kitoniškumą ir visas jo formas, bet ir asmens tapatybės pliuralizmą daugialypėje

visuomenėje. Ši Deklaracija brėžia atviresnio, kūrybiško ir demokratiško pasaulio perspektyvą kaip priešpriešą fundamentiniam uždarumui.

3. Kultūrinės teisės deklaracijoje minimos kaip neatskiriama universalių, nedalomų ir tarpusavyje susijusių žmogaus teisių dalis. Žmogaus teisės ir pagrindinės laisvės visiems pripažįsta saviraiškos, kūrybos ir jos sklaidos pasirinkta kalba (ypač gimtąja kalba) teisę, taip pat teisę gauti kokybišką išsilavinimą ir būti ugdomiems taip, kad būtų gerbiama jų kultūrinė tapatybė, teisę dalyvauti pasirinktame kultūriniame gyvenime ir plėtoti pasirinktą kultūrinę veiklą. Kultūrų įvairovę užtikrina saviraiškos laisvė, žiniasklaidos pliuralizmas, daugiakalbystė, lygios galimybės susipažinti su menu, mokslu ir technologijomis (taip pat skaitmeninėmis), sąlygos visoms kultūroms naudotis idėjų raiškos ir sklaidos priemonėmis.

Šioje deklaracijoje pabrėžiamos kultūrinės visų žmonių teisės, į kurias patenka tiek kūrybiškumo ugdymas, tiek dalyvavimas kultūriniame gyvenime bei lygios galimybės turėti prieinamumą prie kultūros. Tai parodo, kad ne tik specialios neįgaliųjų kūrybinės veiklos turi būti užtikrinamos, tačiau turi būti sukurtos lygios galimybės pažinti meną ir kultūrą visiems bendrai, įskaitant ir žmones su negalia.

2010-2020 m. Europos strategija dėl negalios

1. Europos strategijoje žmonės su negalia įvardijami remiantis JT neįgaliųjų teisių deklaracija.

2. Šia strategija Europos Komisija užsibrėžė siekti tikslų, susijusių su neįgaliųjų dalyvavimu, iš kurių svarbu išskirti šiuos[11]:

a. pašalinti kliūtis, trukdančias naudotis teisėmis;
b. skatinti pereiti nuo priežiūros institucijoje prie priežiūros bendruomenėse;
c. gerinti laisvalaikio, kultūros veiklos, renginių ir vietų prieinamumą.

3. Vienoje iš 8 kaip svarbiausių strategijos veiksmų yra minimas ir dalyvavimas kultūrinėje veikloje. Taip pat EK įsipareigoja gerinti sporto, laisvalaikio, kultūros ir rekreacinių organizacijų veiklos, renginių ir vietų, **prekių ir paslaugų, įskaitant garso ir vaizdo prekes ir paslaugas, prieinamumą,** skatinti perkelti prieinamo formato autorių teisėmis apsaugotus

[11] Europos Komisija: 2010-2020 m. Europos strategija dėl negalios. KOM (2010) 636, 2010. URL: http://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/PDF/?uri=CELEX:52010DC0636&from=EN

kūrinius į kitą valstybę narę, skatinti naudotis direktyvoje dėl autorių teisių numatyta galimybe taikyti išimtis tam, kad kūriniai galėtų būti pritaikyti žmonėms su negalia.

Būdama ES ir JT narė Lietuva vadovaujasi senosios demokratijos vertybėmis, o ratifikuodama JT Konvenciją kartu ir įsipareigoja užtikrinti žmonių su negalia teises į visapusišką visuomeninį gyvenimą, į kurį patenka ir kultūros bei meno prieinamumas.

3.2 Nacionaliniai teisės aktai

NRD savo internetinėje svetainėje skelbia **96 įvairius teisės aktus** (iš jų 9 įstatymus), kurie reglamentuoja neįgaliųjų teisių užtikrinimą, integraciją, lygių galimybių užtikrinimą Lietuvoje. Vis dėlto nei vienas iš šių teisės aktų nėra skirtas vien tik neįgaliųjų dalyvavimo kultūroje ar kultūros prieinamumo klausimams reglamentuoti.

LR neįgaliųjų socialinės integracijos įstatymas

1. Neįgalusis apibrėžiamas kaip „asmuo, kuriam [...] nustatytas neįgalumo lygis arba 55 procentų ir mažesnis darbingumo lygis, arba specialiųjų poreikių lygis“. Tai parodo, kad Lietuvoje žmonės su negalia yra apibrėžiami per savo darbingumą, o ne per visuotines žmogaus teises ir jų užtikrinimą kaip tarptautiniuose teisės aktuose. 4-ame įstatymo straipsnyje gestų kalba yra įtvirtinta kaip kurčiųjų gimtoji kalba.

2. LR neįgaliųjų socialinės integracijos įstatymo pagrindinis tikslas yra užtikrinti žmonių su negalia lygias teises ir galimybes visuomenėje, nustatyti neįgaliųjų socialinės integracijos principus, apibrėžti socialinės integracijos sistemą ir jos prielaidas bei sąlygas. Remiantis minėtu įstatymu, sukurta teisinė bazė, reglamentuojanti darbingumo lygio, neįgalumo lygio bei specialiųjų poreikių nustatymą.

3. LR Neįgaliųjų socialinės integracijos įstatyme kultūra bei neįgaliųjų teisės dalyvauti kultūros gyvenime yra minimi trijuose įstatymo straipsniuose: 5, 15 ir 16 straipsniuose. Jie nurodo, kad į neįgaliųjų socialinės integracijos sistemą patenka ir kultūra, o už neįgaliųjų integravimą į kultūrą atsako LR Vyriausybė ir savivaldybės bei jų paskirtos institucijos; iš valstybės ir savivaldybių biudžeto lėšų yra remiami neįgaliųjų asociacijų organizuojami kultūros renginiai. Neįgaliųjų asociacijos atstovauja neįgaliųjų interesams ir organizuoja integracijos priemones, pvz. kultūrinius renginius. Šiuo įstatymu LRV ir savivaldybės yra įpareigotos užtikrinti kultūros prieinamumą žmonėms su negalia, tačiau dėl tolimesnių sisteminių sprendimų nebuvimo, kultūros prieinamumas

žmonėms su negalia apsiriboja NVO organizuojamais specialiais renginiais arba pavienių kultūros įstaigų bei pavienių asmenų iniciatyva.

Lietuva pirminę Konvencijos įgyvendinimo ataskaitą pateikė 2012 m. Tais pačiais metais LR Vyriausybė nutarimu patvirtino **Nacionalinę neįgaliųjų socialinės integracijos 2013-2019 metų programą** (LR Vyriausybės nutarimas Nr. 1408, 2012), kurios vienas iš tikslų yra Konvencijos nuostatų įgyvendinimo užtikrinimas bei veiklos priemonių patvirtinimas. Siekdama pateikti objektyvią žmonių su negalia organizacijų nuomonę bei įžvalgas apie Lietuvos pažangą įgyvendinant JT Neįgaliųjų teisių konvenciją, Lietuvos neįgaliųjų forumas (LNF) 2015 pateikė **alternatyviąją (šešėlinę) ataskaitą**[12], kuri parengta vertinant realią Lietuvos neįgaliųjų teisių užtikrinimo situaciją šalyje. LNF pateikė įžvalgas apie Lietuvos pažangą įgyvendinant konvencijos nuostatas, tačiau pastebi, kad dalis žmonių su negalia problemų, įskaitant ir kultūrinės įtraukties ir prieinamumo klausimus, vis dar nėra sprendžiamos, siekiant žmonėms su negalia palankių permainų Lietuvoje.

Valstybės pažangos strategija „Lietuva 2030“

1. Valstybės pažangos strategijoje žmonės su negalia neminimi.

2. „Lietuva 2030“ – tai valstybės vizija ir raidos prioritetai bei jų įgyvendinimo kryptys iki 2030 metų. Tai pagrindinis planavimo dokumentas, kuriuo turi būti vadovaujamasi priimant strateginius sprendimus ir rengiant valstybės planus ar programas.

3. Tačiau pačioje strategijoje numatyta plėtoti aukštos kokybės kultūros paslaugas visoje šalyje, siekiant užtikrinti kultūros įvairovę ir jos prieinamumą. Skatinti kultūros ir įvairių gyvenimo sričių partnerystę, panaudojant kūrybos produktus ir kultūros paslaugas. Strategijoje taip pat numatyta ugdyti Lietuvos kultūrinę ir politinę savivoką, formuojant autentišką istorijos politiką, skatinant tautinės tapatybės svarstymą viešojoje erdvėje, išryškinant pozityvias istorines patirtis. Stiprinti piliečių istorinę savimonę ir savigarbą, skatinant įvairių rūšių kultūrinę ir meninę raišką, atnaujinant nacionalines kultūros, švietimo programas ir viešų valstybinių renginių repertuarą bei simboliką ir užtikrinant kultūros paveldo, tautinio paveldo objektų išsaugojimą, kartu jį sumaniai pritaikant visuomenės reikmėms.

[12] LNF alternatyvi ataskaita. 2015.

Kadangi strategija neišskiria visuomenės grupių ir orientuojasi į visus šalies gyventojus, tai kultūros paslaugų prieinamumas yra priskirtas ir žmonėms su negalia, todėl jiems turi būti užtikrinta galimybė ugdyti savo kultūrinę savivoką ir identitetą, dalyvauti svarstant Lietuvos tapatybę bei formuojant ir pritaikant aplinką visuomenės reikmėms.

Nepaisant to, kad įvairiuose teisės aktuose ir strateginiuose dokumentuose minimos lygios teisės bei kultūros prieinamumo užtikrinimas, vis dar yra daug kliūčių, trukdančių neįgaliesiems visiškai pasinaudoti pagrindinėmis teisėmis ir užtikrinti jų dalyvavimą visuomenės gyvenime tokiomis pat kaip ir kitų asmenų sąlygomis. Tarptautiniuose teisės aktuose, pavyzdžiui, JT Neįgaliųjų teisių konvencijoje, kultūra yra išskiriama netgi atskiru straipsniu, kai tuo tarpu Lietuvos teisės aktuose kultūra minima minimaliai. Tačiau nepaisant Lietuvos įsipareigojimų tarptautiniams teisės aktams ir egzistuojančios nacionalinės teisės kultūros prieinamumui didinti dėmesys nėra skiriamas, ko pasekoje kultūros prieinamumas žmonėms su negalia yra labai mažas. Išskyrus teisės aktus reglamentuojančius infrastruktūros pritaikymą neįgaliesiems, nėra sisteminių sprendimų neįgaliųjų žmogaus teisėms užtikrinti, o NVO paliktos savarankiškai atliepti žmonių su negalia laisvalaikio ir kultūrinius poreikius.

3.3 Autorių teisių ir gretutinių teisių situacija žmonių su sensorine negalia poreikių patenkinimui

LR Autorinių ir gretutinių teisių įstatymas

Šio įstatymo 2 straipsnis apibrėžia, kad negalia yra „sveikatos sutrikimas, dėl kurio asmuo negali savarankiškai naudotis tokios formos autorių teisių ir gretutinių teisių objektais, kokios jie buvo teisėtai išleisti ar viešai paskelbti. Negalia šiame Įstatyme apima visišką ir dalinę regos ar klausos negalią, galūnių negalią, varžančią galėjimą laikyti knygą ar kitą leidinį ir jais manipuliuoti, suvokimo (mokymosi) negalią.“

25 šio įstatymo straipsnis leidžia Vyriausybės įgaliotos institucijos patvirtintiems fiziniams ir juridiniams asmenims, atstovaujantiems neįgalių žmonių interesams, kai jie veikia nekomerciniais tikslais, teisėtai išleistą ar viešai paskelbtą kūrinį naudoti nekomerciniais tikslais, jeigu tuo kūriniu galės naudotis ir prieigą prie jo turės tik neįgalūs žmonės, išskyrus atvejus, kai tie kūriniai buvo specialiai sukurti šiam tikslui. Tai reiškia, kad prieinamumui

užtikrinti galima atgaminti, išleisti, adaptuoti ir viešai skelbti, įskaitant padarymą viešai prieinamu kompiuterių tinklais (internete), kūrinio garsinę versiją (taip pat ir elektroninės formos) ir versiją Brailio raštu. Intelekto ir skaitymo sutrikimų turinčių asmenų poreikiams taip pat leidžiama atgaminti, išleisti, adaptuoti ir viešai skelbti, įskaitant padarymą viešai prieinamu kompiuterių tinklais (internete), specialiai pritaikytus jiems kūrinius. Kūrinių pritaikymas intelekto ir skaitymo sutrikimų turintiems asmenims reiškia kūrinių perdirbimą supaprastinant leksiką, gramatiką ir (ar) morfologiją, sutrumpinant tekstą, t. y. tokiu būdu, kad kūriniai taptų suvokiami tokių sutrikimų turintiems asmenims.

Marakešo sutartis

2013 m. birželį valstybės, priklausančios Pasaulio intelektinės nuosavybės organizacijai (PINO), priėmė „Marakešo sutartį dėl geresnės paskelbtų kūrinių prieigos akliesiems, silpnaregiams ar įprasto spausdinto teksto negalintiems skaityti asmenims“.

Į Marakešo sutarties „kūrinio“ apibrėžimą nepatenka audiovizualiniai kūriniai, tokie, kaip kino filmai. Sutartis taikoma paskelbtiems literatūros ir meno kūriniams, išleistiems teksto, ženklų ar iliustracijų pavidalu, įskaitant garsinį pavidalą, pavyzdžiui, garsines knygas. Į tai svarbu atsižvelgti, nes pritaikytos kino filmų versijos negali būti gaminamos vadovaujantis Marakešo sutartimi.[13]

[13] EIFL: Marakešo sutartis: Dėl geresnės paskelbtų kūrinių prieigos akliesiems, silpnaregiams ar įprasto spausdinto teksto negalintiems skaityti asmenims. EIFL vadovas bibliotekoms. 2015 m. Spalis.

4. Teisės aktų įgyvendinimo situacija

Nepaisant tarptautinių ir nacionalinių teisės aktų, kurie įpareigoja užtikrinti žmonių su negalia teises į kultūrą, jos nėra užtikrinamos. LNF alternatyvioji Konvencijos ataskaita, parengta JT Neįgaliųjų teisių komitetui svarstant Lietuvos valstybės pirminę ataskaitą dėl JT Neįgaliųjų teisių konvencijos įgyvendinimo, nagrinėja neįgaliųjų situaciją Lietuvoje. Joje surašytos LNF narių, t.y. žmonių su negalia organizacijų, įžvalgos bei pastebėjimai apie tai, kokios žmonių su negalia problemos nėra sprendžiamos.

Atsižvelgiant į NLF alternatyviąją Konvencijos ataskaitą, galima išskirti tris pagrindines kultūrinės įtraukties ir prieinamumo neįgaliesiems Lietuvoje užtikrinimo problemas:

1. Kultūros įstaigų/objektų ir jų infrastruktūros prieinamumas neįgaliesiems;
2. Informacijos apie kultūros renginius ir teikiamas paslaugas prieinamumas neįgaliesiems;
3. **Kultūros renginių/paslaugų pritaikomumas neįgaliųjų specialiems poreikiams.**[14]

Pirmosios dvi problemos nepaisant nepakankamo įgyvendinimo bent jau turi teisinį reglamentavimą arba informacija yra kaupiama įvairiuose projektuose, pavyzdžiui „Be slenksčių“. Tai yra projektas, kurio metu yra renkama informacija ir sudaromas žemėlapis apie viešosios paskirties pastatų ir vietų prieinamumą žmonėms su judėjimo negalia. Nepaisant to, kad tokie projektai pasibaigus finansavimui gali prarasti tęstinumą, jie lyginant su trečiąja problema yra labai gerai išvystyti. Trečia problema, t.y. kultūros renginių/paslaugų pritaikomumas neįgaliųjų specialiems poreikiams, valstybės lygiu sistemiškai nėra sprendžiama. Todėl svarbu apžvelgti, su kokiais iššūkiais susiduria žmonės su negalia bei juos vienijančios NVO, siekdamos patenkinti savo laisvalaikio ir kultūrinius poreikius.

Dėl trūkstamo kultūros renginių bei paslaugų pritaikymo žmonėms su negalia, geriausiu atveju yra organizuojami specialūs renginiai žmonėms su negalia, kurie izoliuoja neįgaliuosius nuo bendrų visuomeninių veiklų. Tuo tarpu žmonių su negalia ir juos atstovaujančių nNVO siekiamybė yra savarankiškumą užtikrinantis aplinkos ir informacijos pritaikymas.[15] Ypač žmonės, patiriantys socialinę atskirtį, tarp kurių labai dažnai patenka ir žmonės su negalia, gali pagerinti savo gyvenimo kokybę, turėdami geresnį prieinamumą prie kultūros.

[14] LNF alternatyvi ataskaita 2015, p. 60 – 62.
[15] http://lnf.lt/apie-mus/; https://youtu.be/cF6CI77BtWo

Lietuvos kultūros taryba (LKT) kasmet skelbia įvairius konkursus, kuriuose taip pat gali dalyvauti ir neįgaliųjų įstaigos bei organizacijos. Per LKT finansuotų neįgaliųjų organizacijų įgyvendinamų projektų skaičius 2017 m. buvo 43 projektai, kuriems skirta 243,8 tūkst. eurų.[16] Kokia strategija ar veiklos planu vadovaudamasi LKT remia organizacijų kultūrinio, meninio ir teigiamo meno poveikio žmogaus sveikatai ir gerovei skatinimo iniciatyvas nėra aišku. LKT konkurso tvarka taip pat finansuoja Lietuvoje rengiamus tęstinius prioritetinius mėgėjų meno renginius, tačiau, pasak nNVO, tarp jų neįgaliųjų bendruomenei reikšmingų kultūros renginių nėra. Toks kultūros ir meno programų rėmimas neigiamai atsiliepia neįgaliųjų socialinės integracijos spartinimui, socialinės atskirties mažinimui bei lygių galimybių užtikrinimui[17].

Kultūros kaip žmonių su negalia socialinės integracijos priemonės finansavimą perima NRD. Yra trys NRD finansuojamų programų grupės:

1. Programos, kurias įgyvendina neįgaliuosius vienijančios nevyriausybinės organizacijos
    1.1 Finansuojamos pačios neįgaliuosius vienijančios nevyriausybinės organizacijos (neįgaliųjų teisių gynimas, narystės tarptautinėse neįgaliųjų organizacijos mokestis bei kita susijusi veikla).
    1.2 Finansuojami įvairūs renginiai, skirti minėjimams, mokymams, stovyklų administracijoms
2. Per savivaldybes teikiamos socialinės reabilitacijos paslaugos bendruomenėje. Valstybės biudžeto lėšos per savivaldybes skiriamos neįgaliuosius vienijančioms nevyriausybinėms organizacijoms, kurios teikia paslaugas (palydėjimai, savipagalbos grupės ir t.t.). Ši priemonė taip pat finansuoja meno kolektyvų veiklas, chorus, jų vadovus, meninių įgūdžių lavinimą, plenerus ir pan. Geresnis prieinamumas prie profesionalaus meno šia priemone nėra finansuojamas.
3. Programa skirta leidybai: vienas iš 7 departamento finansuojamų leidinių yra Brailio spauda leidyklos leidžiamas žurnalas trimis formomis (spausdintas, brailio raštu ir įgarsintas).[18]

Tiek iš LKT, tiek iš NRD duomenų matosi, kad profesionalios kultūros prieinamumas žmonėms su negalia atsiduria tarpinstitucinio bendradarbiavimo prarajoje: kai LKT remia profesionalųjį meną, tai nNVO sunku konkuruoti su kitomis kultūros įstaigomis, o žmonių su

[16] Kultūros ministerijos raštas Nr. S2-492
[17] LNF alternatyvi ataskaita 2015, p. 60.
[18] NRD direktorės pavaduotojos išsakyta pozicija diskusijoje „Ar žmonės su regos negalia yra laukiami Lietuvos muziejuose ir galerijose?" Nacionalinėje Dailės Galerijoje 2018 m. Balandžio 5 d.

negalia projektams vykdyti LKT skiria tik apie 1,5 proc. visų Lietuvos kultūros rėmimo fondo lėšų. NRD remia tik mėgėjų meno veiklas, o ne profesionalios kultūros prieinamumą. SADM Lygių galimybių skyrius patvirtina, kad lėšos profesionalaus meno prieinamumui didinti nėra skiriamos, nes SADM neturi kompetencijos spręsti apie projektų meno profesionalumą.

Didelis iššūkis yra ir sužinoti ir aiškiai pamatuoti kultūros prieinamumą žmonėms su negalia. 2013 m. buvo vykdytas **Eurobarometer** tyrimas „Kultūros prieinamumas ir dalyvavimas“. Jis rodo, kad kultūros paslaugų vartojimas ir aktyvumas kūrybinėse veiklose mažėja daugelyje ES šalių narių. Tačiau kai kurie Lietuvos rodikliai gerokai atsilieka nuo ES vidurkio. Tai ypač aktualu kalbant apie dalyvavimą kūrybinėse veiklose. Remiantis Eurobarometer tyrimu, 71 proc. Lietuvos gyventojų nedalyvauja jokiose (individualiose ar grupinėse) kūrybinėse veiklose, kai tuo tarpu ES nedalyvaujančiųjų vidurkis yra 62 proc. Palyginimui, kaimyninėje Latvijoje jokiose kūrybinėse veiklose nedalyvaujančių gyventojų skaičius siekia tik 58 proc., o Estijoje – 50 proc., tačiau šis tyrimas visiškai neišskiria skirtingų visuomenės grupių ir kaip skiriasi jų prieinamumas prie kultūros.

Žinomi kultūros prieinamumo žmonėms su negalia rodikliai yra neįgaliųjų dalyvavimas LKT finansuojamuose projektuose bei lankymasis Lietuvos aklųjų bibliotekose. 2016 m. LKT finansuotuose projektuose dalyvavo arba renginiuose apsilankė 34 437 žmonių su negalia, o Lietuvos aklųjų bibliotekos iš viso sulaukė 104 692 lankytojų: 56 146 fizinėse aklųjų bibliotekose ir 48 546 virtualiose. Atsižvelgiant į didelį bibliotekų lankomumą galima daryti išvadą, kad žmonės su negalia naudojasi kultūrinėmis paslaugomis, kai šios yra pritaikytos ir jiems prieinamos.

Todėl gali būti, kad prie žemo Lietuvos rodiklio Eurobarometer tyrime prisideda žemas kultūros prieinamumas ir kultūros paslaugų pritaikymas žmonėms su negalia. Tokia prielaida daroma dėl apklausos[19], kurioje dalyvavo 9 nNVO ir valstybinių kultūros įstaigų atstovai, atsakinėję į klausimus apie kultūros prieinamumą neįgaliesiems. 66.7 proc. apklausoje dalyvavusių yra neįgaliųjų organizacijų veikloje dirbantys ekspertai ir 33.3 proc. valstybinėse kultūros įstaigose dirbantys ekspertai. Visi 100 proc. apklausoje dalyvavę ekspertai pritaria, kad neįgaliųjų poreikiams pritaikyti kultūros paslaugos / renginiai Lietuvoje, yra reikalingi. Vienas ekspertas pabrėžia, kad būtina ne specialius renginius, skirtus neįgaliesiems, užtikrinti, o suteikti galimybes dalyvauti kartu su kitais kultūros paslaugų vartotojais/dalyviais. Du trečdaliai apklaustųjų teigė, kad kultūros prieinamumas nėra užtikrinamas ir neatsirado nei

[19] Jolita Bečienė: Kultūrinės įtraukties ir prieinamumo komunikacinės prielaidos. Magistro darbas. Vilnius 2018.

vieno asmens, kuris būtų tos nuomonės, kad kultūros prieinamumas Lietuvoje užtikrinamas labai gerai. 44.4 proc. ekspertų mano, kad mažiausiai pritaikytos neįgaliųjų poreikiams yra teatro ir kino sričių įstaigų teikiamos paslaugos/renginiai.

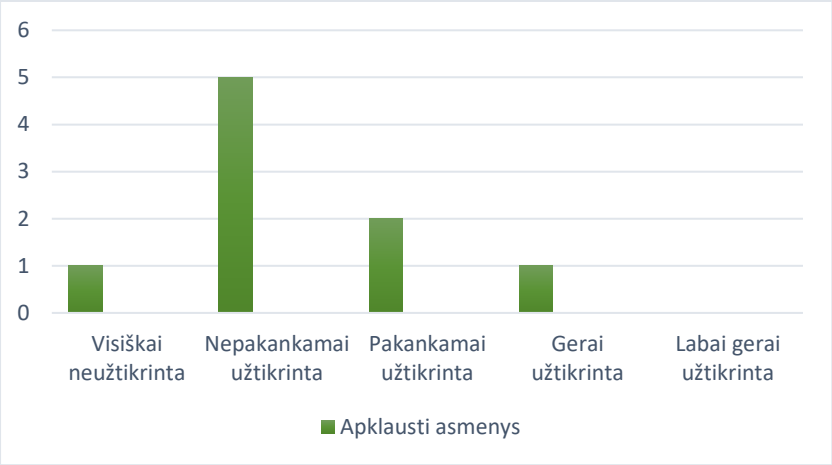

Diagrama nr. 2: Kultūros prieinamumo užtikrinimas.

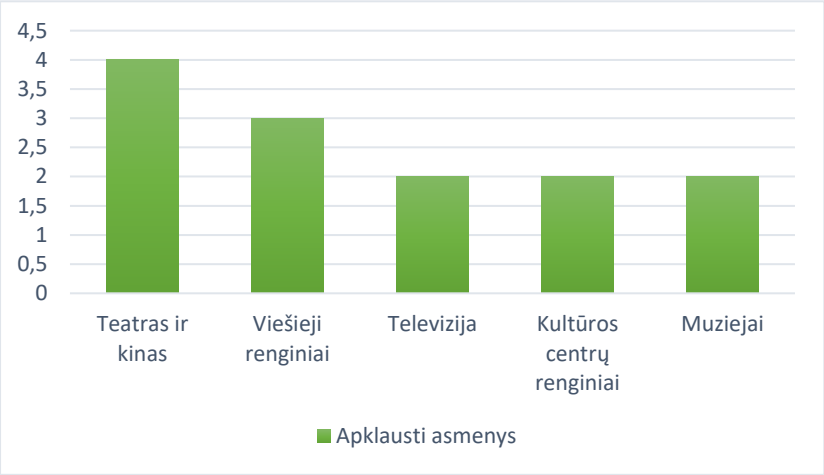

Diagrama nr. 3: Žmonėms su negalia labiausiai nepritaikytos kultūros paslaugos.

„Jokiu būdu negalime kalbėti apie kultūrinį prieinamumą žmonėms su negalia, kai tik vienas kitas muziejus yra prieinamas, judantiems neįgaliųjų vežimėliais, teikiama labai nedaug informacijos gestų kalba, intelekto negalią turintiems nepasirengę teikti paslaugas nei gidai, nei internetiniai puslapiai. Esant tokiai situacijai, galima vadinti, jog didelė dalis žmonių patiria kultūrinį badą.” – teigia Ginta Žemaitaitytė, Lietuvos žmonių su negalia sąjungos projektų koordinatorė.

Kultūros paslaugų pritaikymas bei kultūros prieinamumas stagnuoja dėl bendros visuomenės sąvivokos ir žiniasklaidos formuojamo žmonių su negalia įvaizdžio. Šią problematiką lemia daug priežasčių, tarp jų svarbus yra sovietinis kultūrinis ir mąstymo paveldas: kolektyvinės vertybės, specifinė „inteligento“ samprata, meno ir ekonomikos atskirtis, valstybės dominavimas kultūros sektoriuje, meno rinkos kritikos stoka ir menka patirtis, silpnas kūrybinių grupių ir kūrybinės klasės pilietinis angažuotumas, Lietuvos viešojo komunikacinio lauko atskirtis nuo bendros Europos Sąjungos (ES) kultūrinės komunikacinės sferos ir kt. Istorija atskleidžia tai, kad negalią turinčių žmonių gyvenimas buvo sudėtingas, jie buvo laikomi “kitokie” nei kiti visuomenės nariai, jiems nuolatos buvo kabinamos įvairios etiketės bei jie buvo priskiriami skirtingoms kategorijoms, tokioms kaip bejėgiai, pasigailėjimo verti,

nuolatinės priežiūros reikalaujantys žmonės. Sovietmečiu neįgalūs žmonės, kitaip vadinami invalidais, buvo visiškai uždara visuomenės dalis, kurių viešam gyvenime nebuvo, jie buvo atskiriami, gyveno užsidarę ir nematomi. Tačiau „ir šiandien Lietuvoje negalią turinčių asmenų visavertis dalyvavimas švietimo, sveikatos, kultūros, darbo rinkos ir kituose visuomenės sektoriuose nėra nei norma, nei vargu ar visuotinai atpažinta siekiamybė."[20]

Lentelė nr. 1: Žmonių su negalia integracijos modelių palyginimas.[21]

Kriterijus/ Modelis	Klinikinis modelis	Socialinis modelis
Požiūris	remiasi patologiniu požiūriu; individas yra vertinamas iš sutrikimo prizmės, kaip turintis problemų, kuriam reikia išgijimo.	remiasi saliutogeniniu požiūriu; orientuojasi į individo bei išorinius gebėjimus, galias ir resursus. Individo raidos ar funkcionavimo sutrikimai yra traktuojami ne kaip individo problemos, kurias būtina koreguoti, tačiau kaip situacijos, kurias panaudojant resursus siekiama įveikti.
Santykiai tarp specialisto ir kliento	Nelygiavertiški santykiai; specialistas tampa žinovu, ekspertu, o pats klientas – tik eksperto korekcijos objektu.	Partnerystės santykiai; visi situacijos dalyviai yra lygiaverčiai, tačiau skirtingų sričių ekspertai, vartojama nebe kliento, bet aktyvaus situacijos dalyvio sąvoka.
Normatyvinė logika	Remiamasi defektologijos teorija; Nurodoma, kiek asmuo atitinka ar neatitinka tam tikroms normoms. Sovietmečiu nuo individo nuotolio nuo normos priklausydavo jo segregacijos lygis.	Remiamasi pritaikyto vaikui ugdymo logika; ugdomosios praktikos pritaikomos prie individo savybių, ritmų, poveikių, plėtojamas individų dalyvavimas socialiniame gyvenime. Individas pagal šį modelį tampa aktyvus viso proceso dalyvis.

[20] Ruškus 2014.

[21] Ruškus, Jonas und Mažeikis, Gintautas: Neįgalumas ir socialinis dalyvavimas. Kritinė patirties ir galimybių Lietuvoje refleksija. Šiauliai 2007, p. 51 – 54.

Po nepriklausomybės atkūrimo politiniu lygmeniu buvo atsisakyta klinikinio modelio. Tačiau socialinių, švietimo, sveikatos ir kultūros įstaigų specialistai, naudodami socialinės integracijos ir socialinio modelio sąvokomis, iš tiesų įgyvendina klinikinę-segregacinę elgseną, daugiau akcentuoja sutrikimus, o ne gebėjimus, pagalbą kreipia sutrikimų šalinimui, o ne gebėjimų plėtojimui. Pasak Ruškaus, „Klinikinio modelio latentinis implicitinis dominavimas neįgalaus asmens ugdymo ir vertinimo praktikoje išlieka, nors jis oficialiai yra neigiamas ir atmetamas.“[22]

Apie tai, kad klinikinis socialinis žmonių su negalia įvaizdis gajus visuomenėje, parodė Ruškaus ir Mažeikio žiniasklaidos priemonių tyrimas, kuris analizavo 1994 – 2001 m. žiniasklaidos priemonėse pasirodančius straipsnius.[23] Situacija iš esmės nepasikeitė ir žmonės su negalia vis dar siejami su problemomis ir neigiamais aspektais parodo ir 2017 m. įgyvendinta neįgaliųjų vaizdavimo žiniasklaidoje stebėsena ir analizė, kurias atliko Lietuvos žurnalistikos centras kartu su Lietuvos neįgaliųjų forumu.[24]

Lietuvoje žmonės su negalia susiduria su situacija, kad nepaisant Lietuvos įsipareigojimų tarptautiniams teisės aktams ir esamai teisinei sistemai Lietuvoje, vis dar turime per mažai duomenų apie žmonių su negalia kultūrinę įtraukti bei kultūros paslaugų prieinamumą, nėra stebėsenos sistemos, kuri leistų priimti įrodymais grįstus sprendimus, tačiau ekspertinis vertinimas ir nNVO vienbalsiai bei bendri visą visuomenę įtraukiantys tyrimai rodo, kad kultūros prieinamumas Lietuvoje nėra pakankamai užtikrinimas žmonėms su negalia. Kartu toks kultūros prieinamumas žmonėms su negalia suteiktų galimybę dalyvauti kultūrinėje veikloje kartu su žmonėmis be negalios ir kartu leistų kitoms visuomenės grupėms geriau susipažinti su žmonėmis su negalia ir jų poreikiais bei galimybėmis.

[22] Ruškus/Mažeikis 2007, p. 56.
[23] Ruškus/Mažeikis 2007, p. 62.
[24] https://tv.lrytas.lt/zinios/lietuvos-diena/2018/02/28/news/neigalieji-salies-ziniasklaidoje-nerima-kelia-neigiamas- kontekstas-4911196/

5. Audiovizualinio meno prieinamumas žmonėms su sensorine negalia

5.1 Pagrindimas

Kultūros įstaigų ir nNVO atstovai aukščiau minėtoje apklausoje nurodė, kad kino ir teatro pritaikymas šiuo metu yra prasčiausias. Dėl tęstinių nNVO sektoriaus iniciatyvų jau nuo 2012 pavieniai teatro spektakliai reguliariai yra pritaikomi žmonėms su regos negalia. Paskutiniu metu pradėti naudoti ir subtitrai žmonėms su klausos negalia, o LR statybos įstatymas reglamentuoja pastatų ir infrastruktūros pritaikymą žmonėms su judėjimo negalia. Todėl nuspręsta analizuoti kino pritaikymą, nes jis šiuo metu turi mažiausiai tęstinių iniciatyvų, o kino pritaikymas žmonėms su negalia dėl kino mobilumo ir turinio nekintamumo specifikos užtikrintų platų audiovizualinių kūrinių prieinamumą.

Žmonės su sensorine negalia pasirinkti kaip tikslinė grupė, nes metodika, naudojama jų poreikiams atliepti – garsinis vaizdavimas akliesiems bei subtitrai kurtiesiems ir neprigirdintiems, – yra plačiai pritaikomi ir kitoms žmonių su negalia grupėms, kurios susiduria su informacijos priėmimo garsine ar vaizdine forma iššūkiais, kurioms sunku susiorientuoti aplinkoje. Ši metodika taip pat gerai pritaikoma vyresnio amžiaus žmonėms arba žmonėms, besiskundžiantiems disleksija ar kitais sutrikimais.

Atsižvelgiant į tai, kad bendrai žmonės su negalia sudaro apie 9 proc. valstybės gyventojų, tikimasi, jog pritaikius filmus žmonėms su negalia, pagerės ne tik kultūros prieinamumas, bet ir nacionalinių filmų žiūrimumas bei kino teatrų ar festivalių lankomumas. Kai 2012 metais Kauno nacionaliniame dramos teatre pirmą kartą buvo parodytas spektaklis su garsiniu vaizdavimu, jį stebėjo apie 40 žiūrovų. 2018 m. rengiant jau 7-ąjį spektaklį su garsiniu vaizdavimu tame pačiame teatre paklausa buvo išaugusi iki 450 žmonių, kuriems nebeužtenka vieno spektaklio ir jis yra rodomas du kartus.[25] Pirmasis Lietuvos kino teatruose parodytas kino filmas su kurtiesiems ir neprigirdintiesiems pritaikytais subtitrais visoje Lietuvoje į kino teatro seansus sutraukė 316 žmonių su negalia.[26] Paklausai augant tokiu pat tempu, kaip teatruose, po kelerių metų ir į kiną tikimasi sukviesti vienuolika kartų daugiau lankytojų su negalia.

[25] LASS informacija.
[26] IN SCRIPT informacija.

Kino pritaikymas žmonėms su sensorine negalia padeda

1. **užtikrinti kultūros prieinamumą žmonėms su negalia;**
2. **didinti kino filmų žiūrimumą bei kino teatrų lankomumą;**
3. **stiprinti tautinį identitetą bei patriotiškumą;**
4. **didinti žmonių su negalia laisvalaikio galimybių pasirinkimą;**
5. **skatinti kūrybiškumą, pažinimą, praplėsti akiratį, pasaulėvaizdį/pasaulėjautą;**
6. **didinti visuomenės sąmoningumą bei įstaigų ir institucijų atsakomybės suvokimą apie žmonių su negalia poreikius ir galimybes;**
7. **naudotis ir mėgautis kultūra ir kitoms tikslinėms grupėms: vyresnio amžiaus žmonės, šeimos, kuriose tik dalis šeimos narių turi negalią, žmonės, turintys įvairių sutrikimų, apsunkinančių informacijos priėmimą garsu ar vaizdu;**
8. **didinti nišinių specialybių ir profesijų paklausą ir profesionalumą.**

Dėl plataus metodikos pritaikymo bei galimo kino sklaidos augimo nuspręsta pradėti analizuoti kino pritaikymą žmonėms su negalia, siekiant surasti geriausiai Lietuvai pritaikomą sisteminį sprendimą, kuris ne tik užtikrintų neįgaliųjų teises į kultūrą, tačiau ir padėtų kultūros sektoriui augti, didinant galimų žiūrovų/lankytojų skaičių. Remiantis kino industrijos praktika ir patirtimi, palaipsniui sisteminius sprendimus bus galima pritaikyti ir kitoms kultūros sritimis: profesionaliajam scenos menui ir kt.

5.2 Kino prieinamumo žmonėms su sensorine negalia esama situacija

Pasak Lietuvos kino centro direktoriaus Rolando Kvietkausko, kino filmų pritaikymas žmonėms su klausos ir regos negalia yra vienas iš tų dalykų, kuriuos būtina daryti, tačiau šiuo metų pasirengimui ir geriausio sprendimo priėmimui tiesiog trūksta pajėgų. Kino filmų pritaikymo įgyvendinimui labai svarbūs yra bendradarbiavimas su tikslinėmis grupėmis, resursai ir darbas su kino teatrais bei kino industrija. Gal tai galėtų būti su valstybės skiriamu finansavimu susietas reikalavimas, tačiau šioje srityje nėra vieno universalaus sprendimo. Kad sisteminis sprendimas turi būti priimamas, matome jau ir šiandien, nes savanorišku pagrindu filmai nėra pritaikomi žmonėms su klausos ir regos negalia.

5.2.1 Kino prieinamumas kurtiesiems ir neprigirdintiems

Kurčiųjų bendruomenėje vyrauja skirtingi poreikiai dėl kino filmų prieinamumo. Egzistuoja keletas prieinamumo užtikrinimo būdų:

- pažodinis vertimas, vadinamoji kalkinė gestų kalba;
- kurčiojo vertėjo vertimas;
- kurtiesiems ir neprigirdintiems pritaikyti titrai.[27]

Apskritai meninį filmą versti į gestų kalbą yra labai sunku, būtinas detalus pasiruošimas. Ne visiems kurtiesiems yra priimtinas nuolatinis žiūrėjimas į vertėją kamputyje - tuo pačiu metu prarandama ir nemaža dalis vizualios informacijos – aktorių vaidyba, scenos ir pan., todėl specialiai pritaikytas titravimas, kur aprašomi ne tik dialogai, bet ir kiti garsai, muzika ir pan., tampa vis aktualesnis kurčiųjų bendruomenei.

[27] Surdologijos centro konsultacijos: Kodėl neverčiami į gestų kalbą filmai? URL: http://www.lkd.lt/enews/id-surdologijos_centro_konsultacijos_video-news-kodel_neverciami_i_gestu_kalba_filmai.html

Lietuvos kino teatrai paprastais subtitrais titruoja užsienio filmus, tačiau lietuviški filmai nėra titruojami visiškai. Tačiau po truputį atsiranda proginių, specialių kino seansų ar specifinių filmų, parengtų su kurtiesiems ir neprigirdintiems pritaikytais titrais (pavyzdžiui vaidybinis filmas „Stebuklas“ 2017, rež. E. Vertelytė).

Kadras iš filmo „Stebuklas”, visos teisės saugomos 2017, IN SCRIPT.

Kadras iš filmo „Stebuklas”, visos teisės saugomos 2017, IN SCRIPT.

Filme „Stebuklas“ subtitrai pritaikomi kurtiesiems ir neprigirdintiems pridedant garsų aprašymus laužtiniuose skliausteliuose. Laužtiniuose skliausteliuose tai pat aprašoma kaip yra kalbama, užrašoma emocija – tvardant juoką ar su akcentu.

Pagrindiniams veikėjams – Irenai ir Bernardui – priskiriamos spalvos – geltona ir žalia, t.y. visas Irenos kalbamas turinys yra subtitruojamas geltonais subtitrais.

Foninė muzika arba foniniai aplinkos garsai aprašomi kairiajame viršutiniame kampe, tuo tarpu tekstas ir veiksmo garsai, pvz. Dainos žodžiai, karučio, kurį tempia Irena, garsai nurodomi ekrano apačioje.

Kadras iš filmo „Stebuklas”, visos teisės saugomos 2017, IN SCRIPT.

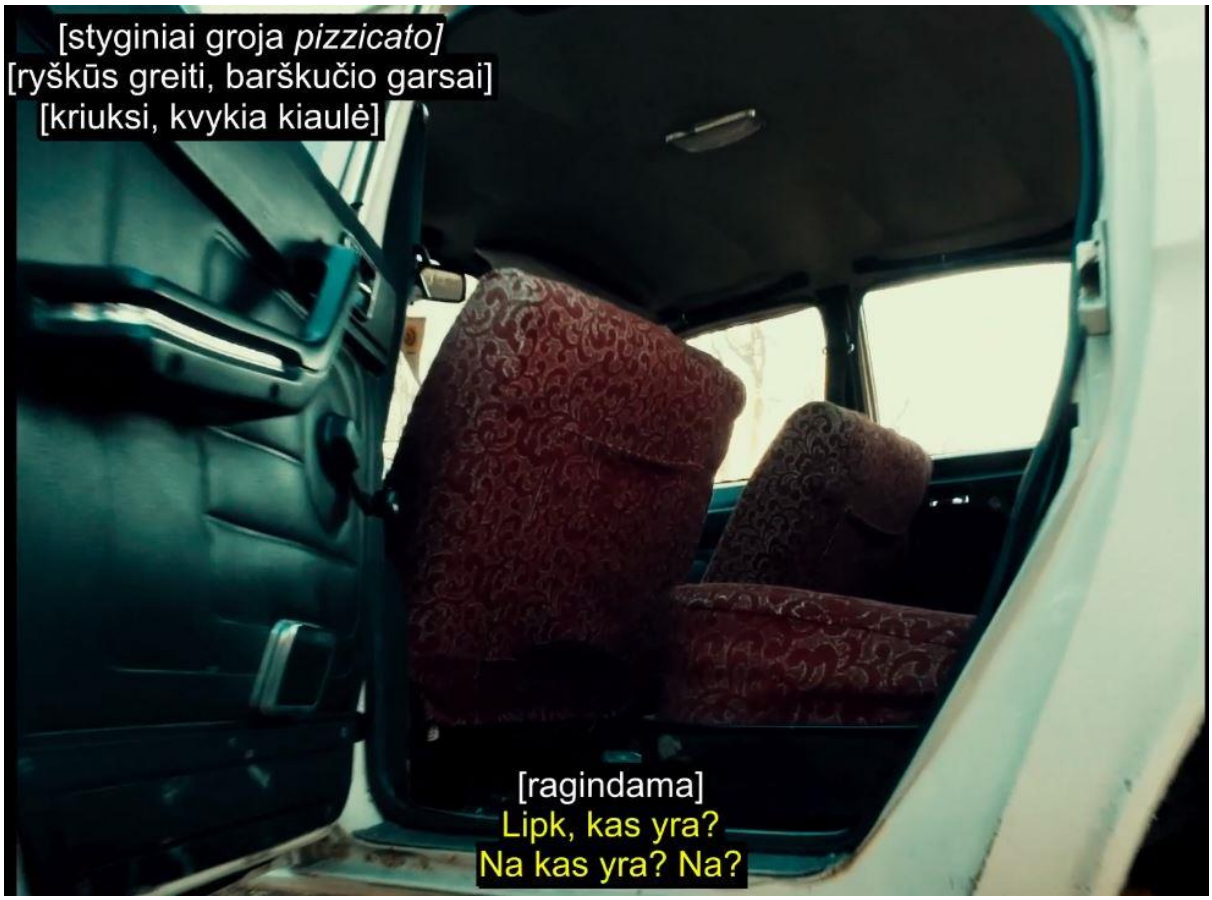

Kadrai iš filmo „Stebuklas”, visos teisės saugomos 2017, IN SCRIPT.

Šiame filme kalbamas tekstas buvo atkartojamas tiksliai, išskyrus necenzūrinius žodžius, kurie buvo sušvelninami ir performuluojami cenzūrine kalba arba nesubtitruojami visiškai.

Bendradarbiaudama su Lietuvos kurčiųjų draugija Audiovizualinių kūrinių autorių teisių asociacija (AVAKA) pradėjo vykdyti projektą, kuriuo siekia pritaikyti lietuviškus filmus kurtiesiems ir neprigirdintiems. Projekto siekis – Lietuvos kurčiųjų draugijos 80-mečiui pritaikyti 80 filmų, kurie bus parengti per 2018 m. Filmus planuojama viešinti AVAKA Kino fonde, kuris yra prieinamas internete[28]. Dalis planuotų filmų jau yra patalpinti Kino fondo platformoje: Rossellini kolekcija – 10 filmų, kurie pradėti talpinti nuo 2017.12.21, taip pat Europos kino režisierių kolekcija su 17 filmų, kurie visi bus paskelbti iki 2018 m. balandžio 15 d., o nuo balandžio 15 d. bus viešinami 26 Lietuvos kūrėjų darbai. Birželio 15 d. tikimasi pasiekti 80 filmų skaičių.

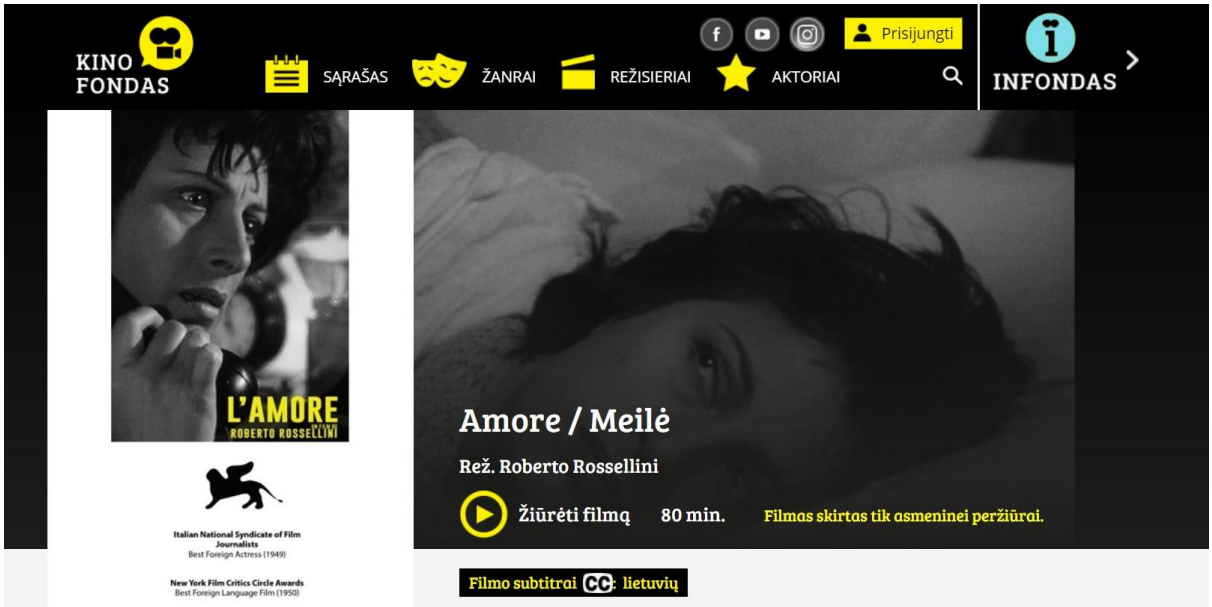

Paveikslas nr. 1. Vienas iš žmonėms su klausos negalia subtitruotų Kino fondo filmų.

Televizijoje tiek laidos, tiek ir filmai kurtiesiems ir neprigirdintiems yra pritaikomi labai nedaug: LRT subtitruoja tik apie 10 proc. transliuojamo turinio. Tačiau šie subtitrai užrašo tik kalbamą informaciją, o ne foninius garsus, kalbėjimo manierą ar veiksmo keliamus garsus. LRT ne tik subtitruoja laidas ir filmus, tačiau kai kurios laidos, pavyzdžiui žinios yra verčiamos į lietuvių gestų kalbą. Atsižvelgiant į tai, kad lietuvių gestų kalba yra pripažinta kurčiųjų gimtąja kalba LR neįgaliųjų socialinės integracijos įstatymu toks nedidelis procentas verčiamo

[28] https://www.kinofondas.lt/

arba kurtiesiems ir neprigirdintiems pritaikomo turinio yra labai nedidelis, lyginant su kitomis šalimis, kaip pavyzdžiui Naująja Zelandija, kur yra pritaikoma 98 proc. arba kaimyninėse valstybėse Latvijoje ir Lenkijoje, kur pritaikomumas siekia atitinkamai 25 proc. ir 50 proc. turinio. [29] Šiuo metu yra sudaryta darbo grupė visuomeninio transliuotojo pritaikomumui žmonėms su klausos ir regos negalia didinti.

Privačiose televizijose turinio pritaikymas žmonėms su negalia taip pat yra labai nedidelis: LNK pradeda žengti pirmuosius žingsnius turinio pritaikymo žmonėms su negalia kryptimi su projektu „Tamsoje“. Tai, ko gero, bus pirmasis televizijos projektas Lietuvoje, pritaikytas tiek kurtiesiems, tiek neregiams. Visos realybės eksperimento „Tamsoje“ laidos bus ir titruojamos, ir papildomos garsiniu vaizdavimu. Tokios papildomos neįgaliesiems skirtos laidų versijos atsidurs internetinėje platformoje lnk.lt. Per šį projektą bus pagaminta 70 valandų pritaikyto turinio. Pasibaigus projektui „Tamsoje“, priklausomai nuo grįžtamojo ryšio ir poreikio, bus svarstoma galimybė adaptuoti neįgaliesiems ir kitas LNK kanalų grupės programas.[30]

Kino festivaliuose filmų pritaikymas kurtiesiems ir neprigirdintiems nėra plačiai paplitęs. Vienintelis festivalis Lietuvoje, kuris šiuo metu pritaiko filmus žmonėms su klausos negalia, yra Nepatogus kinas. Pirmą kartą 6 filmus iš 50 filmų programos kurtiesiems ir neprigirdintiems pritaikė 2017 m. 2018 m. Planuojama pritaikyti keletą filmų ir žmonėms su regos negalia. Į kino seansus žmonės su klausos negalia buvo kviečiami ir per nNVO. Festivalio lankomumas lyginant su 2016 m. išaugo ketvirtadaliu. Ateičiai planuojama pagerinti atmosferą žmonėms su negalia, kad jie ne tik galėtų ateiti, tačiau ir jaustųsi laukiami.

Tačiau reikia pasidžiaugti, kad kino festivaliuose visi iš užsienio atvežti filmai būna titruojami lietuvių kalba. Tokiu atveju net ir žmonėms su klausos negalia yra įmanoma žiūrėti ir didžiąja dalimi suprasti filmo veiksmą.

[29] https://www.15min.lt/naujiena/aktualu/lietuva/seimo-kulturos-komitetas-vel-nepatenkintas-lrt-56-899750
[30] LNK informacija

Paveikslas nr. 2. 2017 m. Nepatogaus kino festivalio programos dalis su filmų žymėjimu žmonėms su klausos negalia.

Žmonių su klausos negalia nuomonei apie esamą situaciją sužinoti, 2018 m. balandžio 16 – 27 dienomis buvo vykdoma internetinė apklausa. Ja buvo siekiama sužinoti, ar žmonės su klausos negalia iki šiol lankydavosi kino teatruose, kodėl lankydavosi arba nesilankydavo ir koks filmų pritaikymas galėtų paskatinti juos lankytis kino teatruose. Apklausą atsakė 135 žmonės.

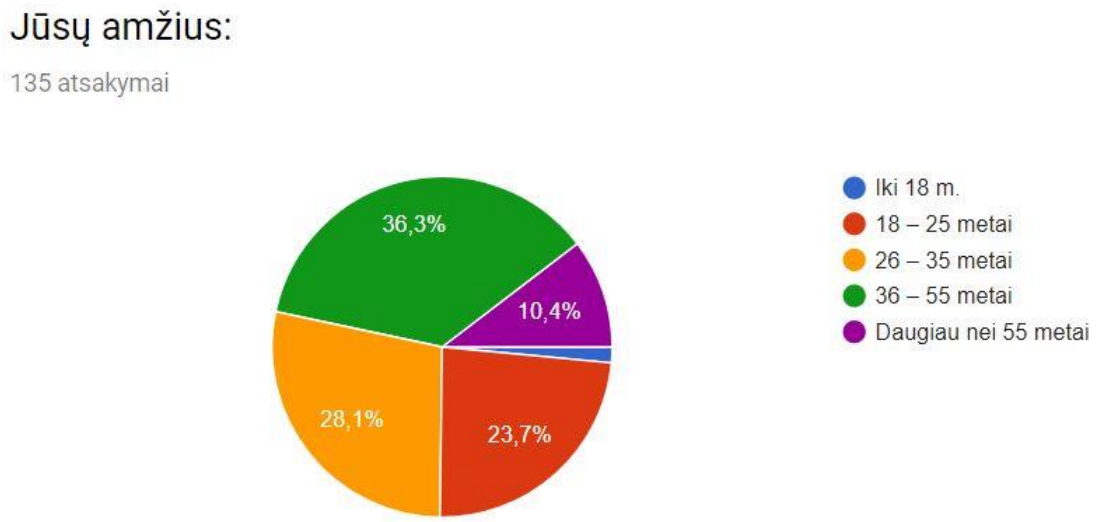

Paveikslas nr. 3. Respondentų amžius.

85,2 proc. apklaustųjų nurodė, kad kino teatruose/festivaliuose lankosi kartą per metus arba dažniau. Net 22,2 proc. lankosi kartą per mėnesį, o 10,4 proc. dažniau nei kartą per mėnesį.

Paveikslas nr. 4. Lankymosi kino teatre/kino festivalyje dažnumas.

Būtina atkreipti dėmesį, kad jau dabar kartą per metus arba dažniau kino teatre arba festivaliuose, lankosi daugiau nei 85,2 proc. apklaustųjų, tačiau iš apklaustųjų tik beveik 72 proc. patys turi negalią.

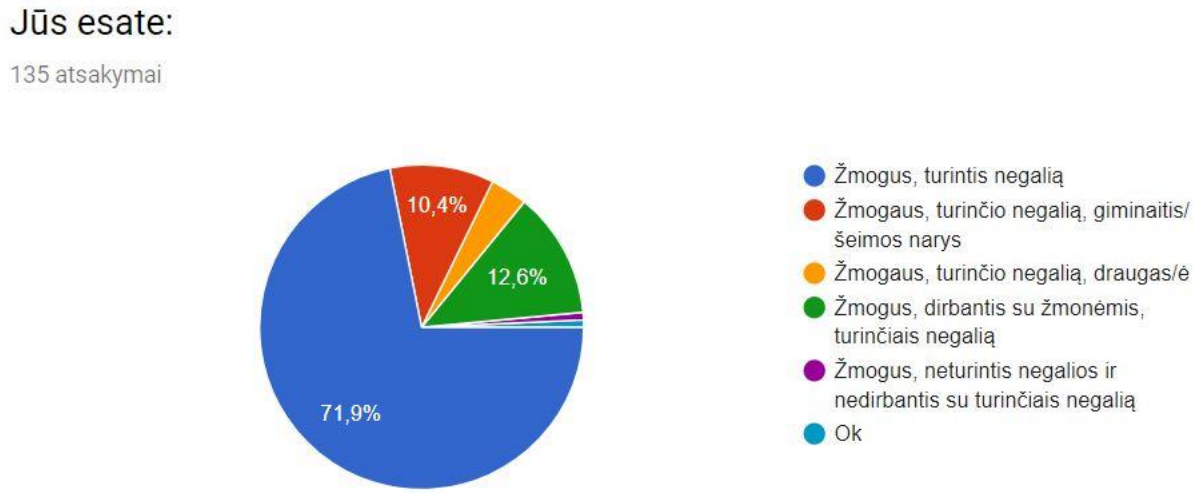

Paveikslas nr. 5. Žmonių su negalia procentas tarp apklaustųjų.

Daugiau nei 65 proc. apklaustųjų nori lankytis kino teatruose/festivaliuose, nes nori leisti laisvalaiką su draugais ir šeimos nariais (65,2 proc.). Dalyvauti visuomeniniame gyvenime nori 37,8 proc. 26,7 proc. apklaustųjų teigia, kad trūksta laisvalaikio praleidimo galimybių, o 20,7 proc., kad domisi profesionaliuoju menu.

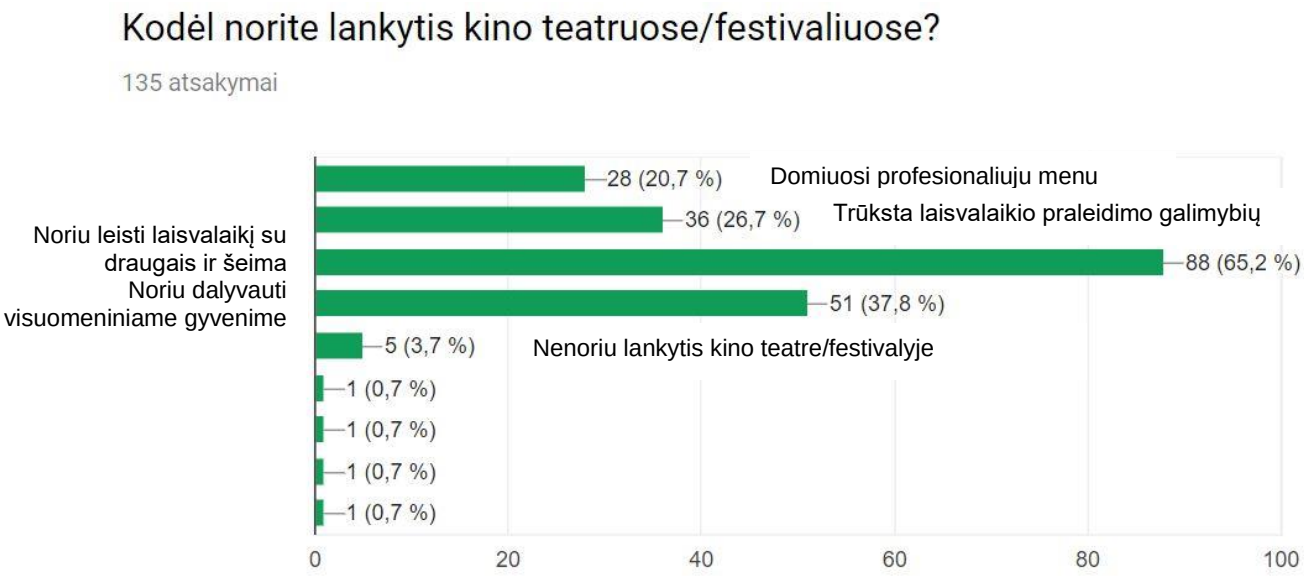

Paveikslas nr. 6. Lankymosi kine motyvacija.

Pagrindinė priežastis, kodėl nesilanko kino teatre/festivaliuose dažniau, apklaustųjų buvo įvardinta kaip didelė bilbieto kaina. Tai nurodė 45,1 proc. apklaustųjų. Antroje vietoje paminėtas kino filmų nepritaikymas ir trečioje informacijos apie pritaikytus filmus trūkumas.

Paveikslas nr. 7. Žmonių su negalia nesilankymo kino teatre/festivalyje priežastys.

Beveik 55,6 proc. apklaustųjų teigė, kad juos lankytis kino teatre/festivalyje labiausiai paskatintų bendri seansai, kurių metu būtų rodomi subtitrai. Taip pat 32,6 proc. apklaustųjų norėtų specialių seansų.

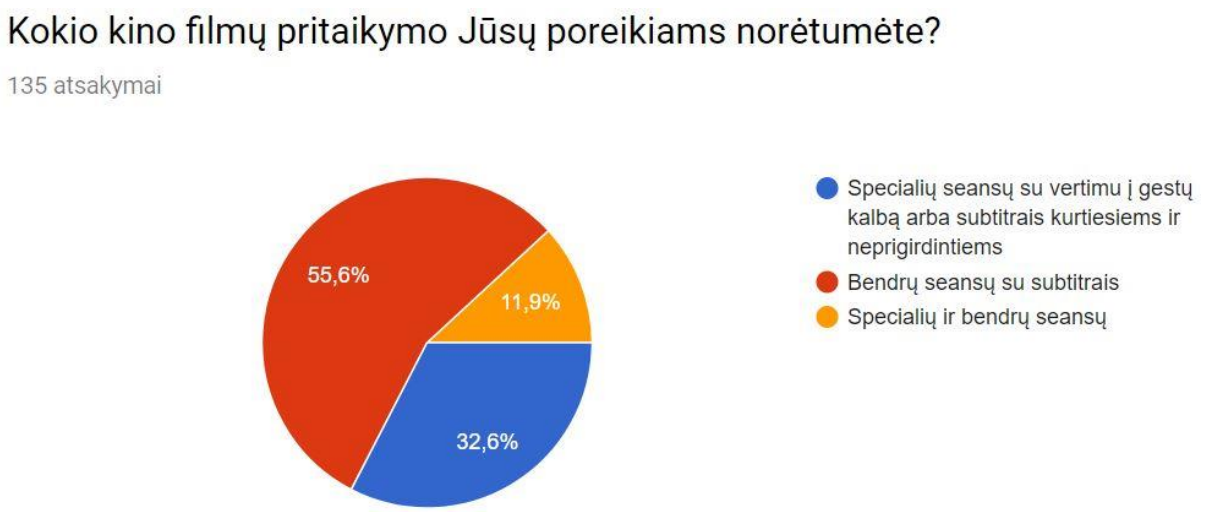

Paveikslas nr. 8. Kino filmų pritaikymas, skatinantis dažniau lankytis kino teatre/festivalyje.

Taip pat klausta, kokie turėtų būti pritaikytų filmų subtitrai. Daugiausiai apklaustųjų teigė, kad juos visiškai tenkintų paprasti subtitrai. Užsienyje paplitę spalvoti subtitrai kurtiesiems ir neprigirdintiems visiškai tenkintų tik 32 apklaustus asmenis, tačiau 24 netenkintų visiškai, o mažiausiai apklaustųjų lūkesčius tenkintų subtitrai išmaniosiose programėlėse.

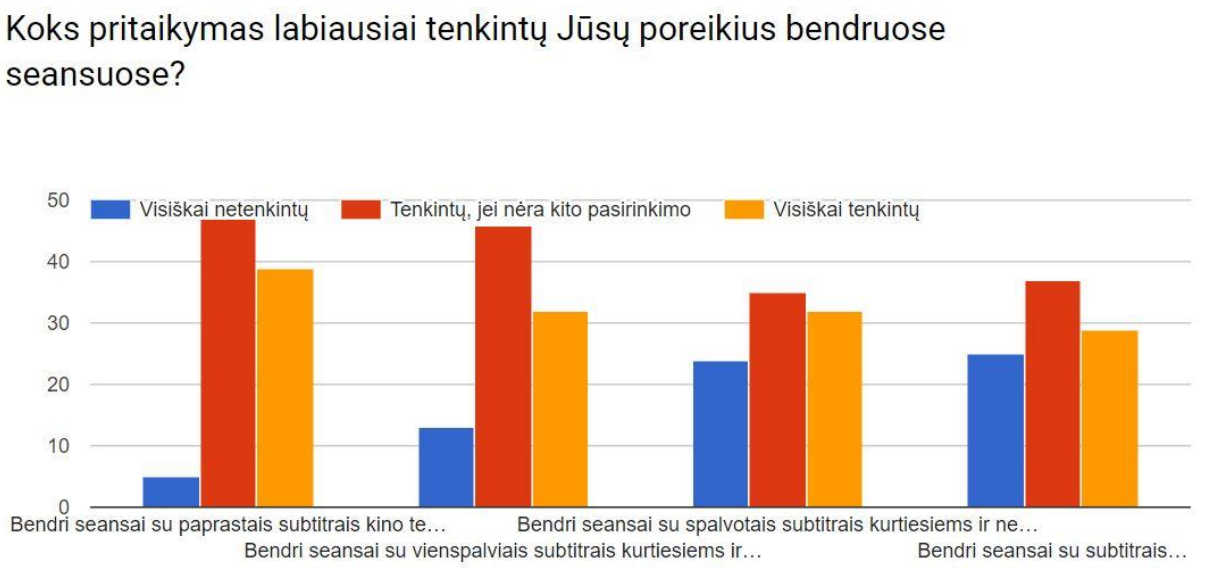

Paveikslas nr. 9. Subtitrų pasirinkimas.

Kino filmų pritaikymas vaikams, pasak apklaustųjų, bendruose seansuose turėtų turėti gestų kalbos vertimą ekrane (63,7 proc.), turėtų turėti specialius seansus (37 proc.) arba bendruose seansuose turėti vertimą į gestų kalbą programėlėje telefone.

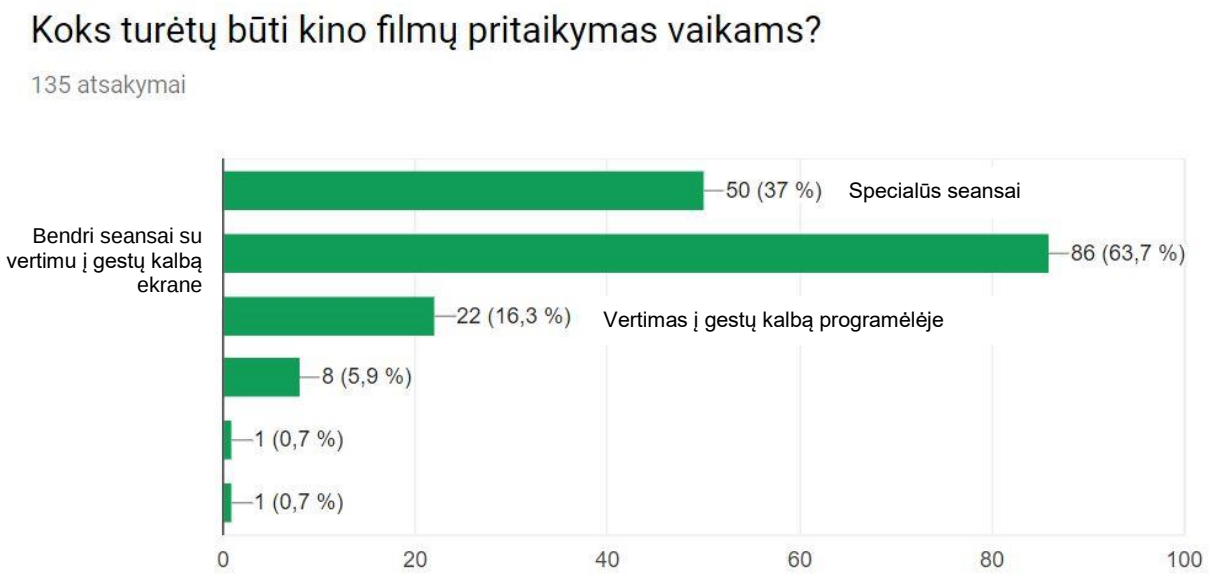

Paveikslas nr. 10. Kino filmų pritaikymas vaikams.

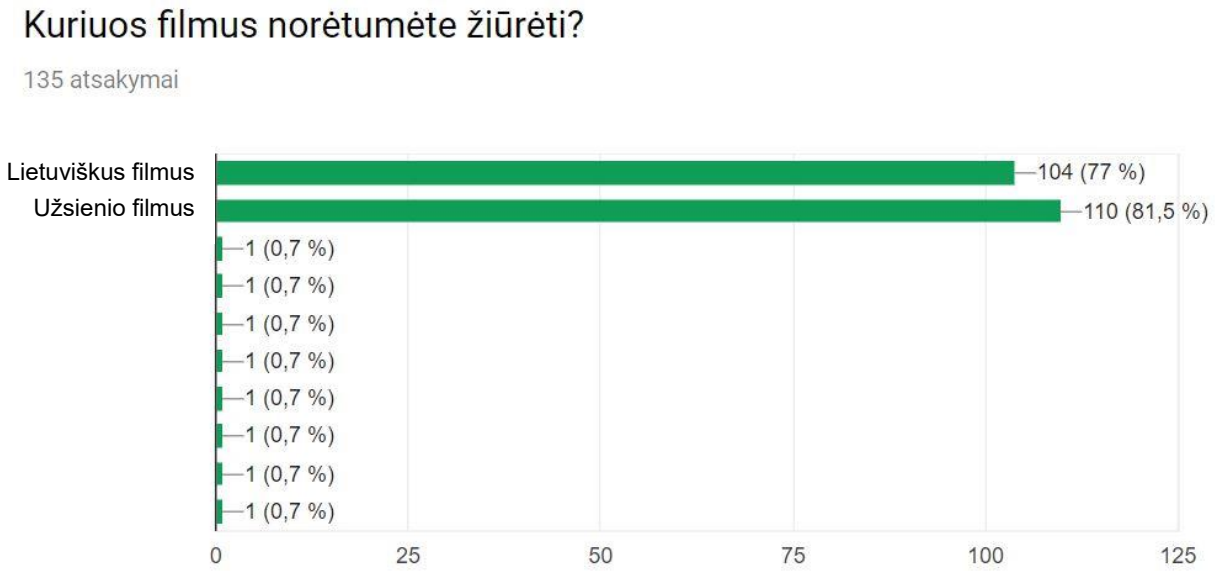

Paveikslas nr. 11. Filmų kilmės prioritetai.

Jeigu kino filmai būtų pritaikyti žmonių su klausos negalia poreikiams, tai net 64,5 proc. apklaustųjų kino teatre/festivalyje lankytųsi kartą per mėnesį arba dažniau.

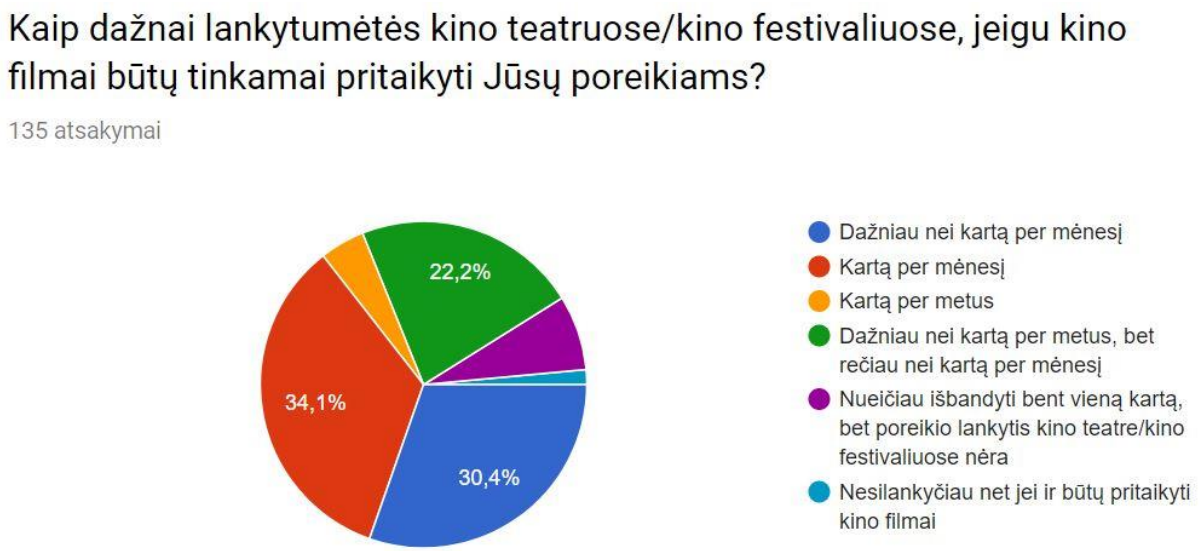

Paveikslas nr. 12. Lankymosi kino teatre/festivalyje dažnumas, jei filmai būtų pritaikyti žmonių su negalia poreikiams.

Apklausoje išryškėja kelios tendencijos: žmonės su klausos negalia jau dabar lankosi kino teatruose ir festivaliuose. Taip pat labai aiškiai matomas ir poreikis, kad kino teatrų seansai vaikams būtų pritaikomi specialiai su vertimu į gestų kalbą, o lietuviški filmai būtų subtitruojami: „Megstu lankyt kino teatruose,kai yra subtritai,bet kai rodomi lietuviski filmai,tai neinu del to,kad ner subtritu.“ arba „Lietuviški filmai ir animaciniai filmai dubliuoti lietuviškai o gerai būtų ir su subtritais prašyčiau“.

5.2.2 Kino prieinamumas akliesiems ir silpnaregiams

Akliesiems ir silpnaregiams **Lietuvos kino teatrų** paslaugos nėra pritaikomos visiškai, nors jie gali eiti į filmų seansus ir jų klausytis, tačiau to nepakanka pilnai mėgautis filmu. Siekiant užtikrinti kino filmų prieinamumą akliesiems būtinas garsinis vaizdavimas arba audio atpasakojimas (angl. Audio Description), kuris suteikia prieigą prie televizijos, filmų, muziejų parodų, teatro ir kitų renginių/paslaugų vaizdinių elementų – veiksmų, kostiumų, gestų, veido išraiškų ir kitų vizualiai įkūnijančių veiksmų. Garsinis vaizdavimas yra itin svarbi kompensacinė priemonė, kuri palengvina žmonių su regos negalia socialinę, kultūrinę ir net fizinę integraciją. Ji taikoma ir rengiant (audio)vizualinę produkciją kitoms tikslinėms grupėms, pavyzdžiui, autistams, dislektikams, žmonėms, turintiems mokymosi sunkumų ir sutrikimų, ar tiesiog naujų dalykų besimokantiems vaikams ir suaugusiesiems.[31]

Visuomeninis transliuotojas laidų ir filmų visiškai nepritaiko žmonėms su regos negalia. Iš viso Lietuvoje yra parengti du visuomenei prieinami filmai su garsiniu vaizdavimu: Arūno Žebriūno filmas „Gražuolė“, kurį galima rasti LRT mediatekoje[32], bei Sauliaus Drungos filmas „Anarchija Žirmūnuose“. Garsinio vaizdavimo metodika filmo kalbos pauzių metu aprašo įvykius ir vaizdus, matomus ekrane. Galima organizuoti tiek filmų peržiūras su visai auditorijai girdimu garsiniu vaizdavimu, tiek ir ausinėse klausantis papildomo garso takelio. Vilniaus universiteto Audiovizualinio vertimo programos studentai yra parengę dar tris kino filmus su garsiniu vaizdavimu, kurie yra saugomi Lietuvos aklųjų bibliotekoje. Kadangi biblioteka nesuteikia filmų peržiūros paslaugos, kartais yra organizuojamos bendros filmų peržiūros žmonėms su regos negalia, kurie naudojasi bibliotekos paslaugomis. Šiuo atveju, kadangi filmai yra prieinami tik akliesiems ir silpnaregiams, norint perteikti kuo daugiau filmo vaizdinės informacijos, filmas kartkartėmis yra stabdomas. Tokiu būdu, kai veiksmo scenose viskas vyksta labai greitai, galima geriau perteikti įvykių seką, besikeičiančią aplinką ar veikėjus.

Privačiose televizijose turinio pritaikymas žmonėms su regos negalia taip pat yra labai nedidelis: jau anksčiau minėtas LNK projektas „Tamsoje“ yra vienas pirmųjų komercinių televizijų projektų su garsiniu vaizdavimu. Pasibaigus projektui „Tamsoje“, priklausomai nuo

[31] Niedzviegienė, Laura: Garsinio vaizdavimo raida Lietuvoje ir vokiškai kalbančiuose kraštuose. In: Acta humanitarica universitatis Saulensis. T. 23 (2016). P. 243–256. Čia: p. 243.
[32] http://www.lrt.lt/mediateka/irasas/1013682190/grazuole-zmonems-su-regos-negalia

grįžtamojo ryšio ir poreikio, bus svarstoma galimybė adaptuoti neįgaliesiems ir kitas LNK kanalų grupės programas.[33]

Kino festivaliuose Lietuvoje filmų pritaikymas neregiams ir silpnaregiams praktiškai neegzistuoja. 2018 m. Nepatogaus kino festivalis planuoja parengti keletą filmų su garsiniu vaizdavimu. Nors šiuo metu žmonėms su regos negalia pritaikytų filmų nebuvo, tačiau praeityje Kino pavasaris yra turėjęs neregiams ir silpnaregiams pritaikytų filmų: 2006 m. buvo rodomas filmas „Juoda saulė“. Susirinkusiems į filmą neregiams ir silpnaregiams, ekrane rodomus vaizdus ir dialogus pasakojo specialūs komentatoriai.[34]

Lietuvos aklųjų biblioteka yra valstybinės reikšmės biblioteka, kurios paskirtis – tenkinti asmenų, negalinčių skaityti įprasto spausdinto teksto dėl sensorinių (aklumo, silpnaregystės), fizinių funkcijų, raidos, kompleksinių sutrikimų ir kitų įgimtų ar įgytų sveikatos sutrikimų bei mokymosi sunkumų, kultūrinius ir informacinius poreikius. Lietuvos aklųjų biblioteka kartu yra ir leidybinė institucija, pati leidžianti specialiųjų formatų leidinius asmenims, negalintiems skaityti įprasto spausdinto teksto. Šiems žmonėms įprasto formato leidinius reginčiųjų raštu biblioteka pritaiko specialiaisiais formatais, kad kiekvienas galėtų pasirinkti, atsižvelgdamas į savo negalią ir poreikius. Leidinių tipai yra šie: leidiniai Brailio raštu, garsiniai leidiniai, leidiniai padidintu šriftu, DAISY formato leidiniai. Leidinius skaityti galima bibliotekoje arba parsinešti į namus.[35] Kadangi kino filmų pritaikymas arba kaupimas nėra viena iš šiuo metu numatytųjų bibliotekos funkcijų, VU Kauno fakulteto Audiovizualinio vertimo programos studentų parengti filmai yra rodomi tik specialių vienkartinių renginių metu.

Vilniaus universiteto Kauno fakultete nuo 2012 m. egzistuoja **Audiovizualinio vertimo bakalauro programa**. Ši programa parengia studentus filmų, spektaklių, vaizdo žaidimų ir kitos garso ir vaizdo medžiagos vertimui, jos pritaikymui nematantiems ar negirdintiems žmonėms. Šioje programoje mokomasi subtitruoti, parengti vertimą įgarsinimui ar dubliažui. Didžiąją dalį studijų programos sudaro pratybos audiovizualinio vertimo laboratorijose, daug

[33] LNK informacija
[34] http://kinas.info/?news=991
[35] http://www.labiblioteka.lt/lt/apie-biblioteka/vizitine-kortele

dirbama su autentiška medžiaga.[36] Audiovizualinio vertimo studentų darbų galima sutikti įvairiuose šalies teatruose, Lietuvos aklųjų bibliotekoje – jie parengia teatro spektaklių bei kino filmų garsinį vaizdavimą. Šios programos poreikis buvo grindžiamas 2010 m. EK direktyva, dideliu televizijų bei DVD gamybos įmonių poreikiu, siekiant sumažinti vertimo ir subtitravimo kaštus bei sumažinti klaidų skaičių.[37] Nepaisant minimo poreikio didinti audiovizualinių kūrinių prieinamumą, egzistuojantis žmonių su negalia poreikis nėra patenkinamas. Šiuo metu nėra specializuotų įmonių, kurios užsiimtų audiovizualinių kūrinių pritaikymu akliesiems ir silpnaregiams, o garsinis vaizdavimas yra atliekamas savanoriškai, praktinių projektų metu arba laisvai samdomų specialistų.

Žmonių su regos negalia nuomonei apie esamą situaciją sužinoti, 2018 m. balandžio 16 – 27 dienomis buvo vykdoma internetinė apklausa. Ja buvo siekiama sužinoti, ar žmonės su regos negalia iki šiol lankydavosi kino teatruose, kodėl lankydavosi arba nesilankydavo ir koks filmų pritaikymas galėtų paskatinti juos lankytis kino teatruose. Apklausą atsakė 44 žmonės.

Jūsų amžius:

44 atsakymai

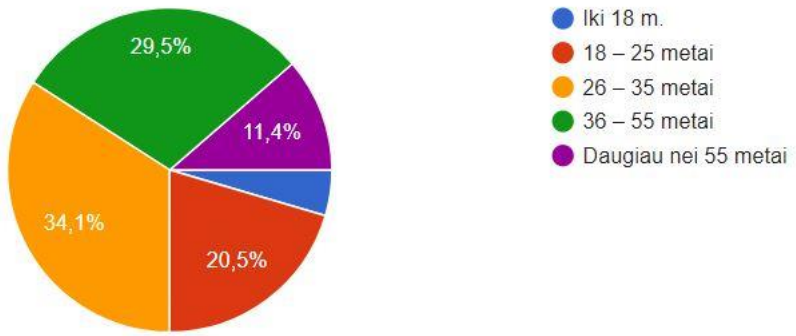

Paveikslas nr. 13. Respondentų amžius.

[36] http://www.knf.vu.lt/stojantiesiems/bakalauro-studijos/audiovizualinis-vertimas

[37] http://www.esparama.lt/es_parama_pletra/failai/ESFproduktai/2012_Audiovizualinio_vertimo_studiju_programos_aprasas.pdf

Beveik pusė atsakiusiųjų teigė, kad yra buvę kino teatre/kino festivalyje, o beveik 30 proc. lankosi dažniau nei kartą per metus, bet rečiau nei kartą per mėnesį.

Paveikslas nr. 14. Lankymosi kino teatre/kino festivalyje dažnumas.

Būtina atkreipti dėmesį, kad jau dabar kartą per metus arba dažniau kino teatre arba festivaliuose, lankosi daugiau nei 50 proc. apklaustųjų, nepaisant to, kad apie 80 proc. apklaustųjų turi regos negalią.

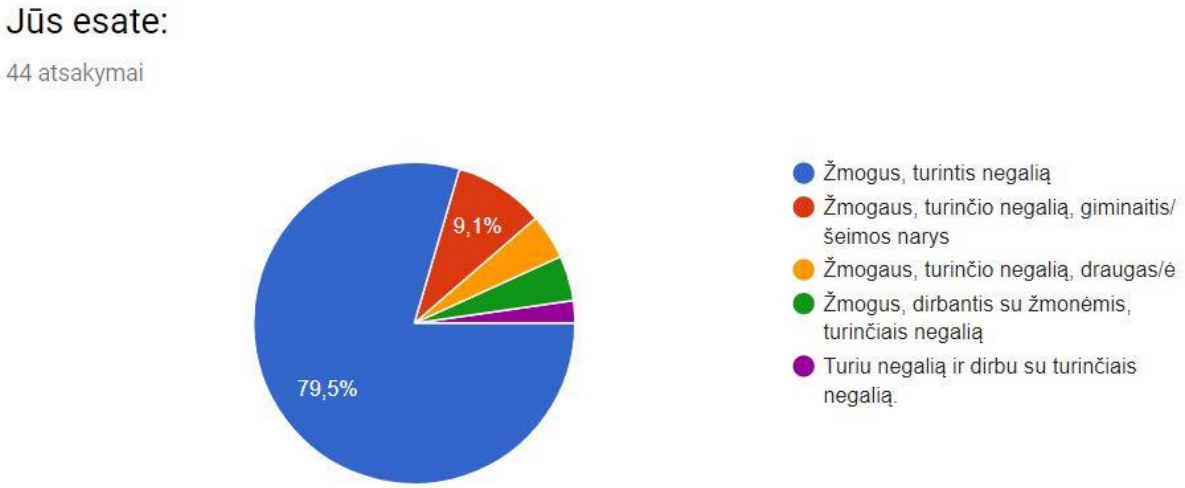

Paveikslas nr. 15. Žmonių su negalia procentas tarp apklaustųjų.

Daugiau nei 60 proc. apklaustųjų nori lankytis kino teatruose/festivaliuose, nes nori leisti laisvalaiką su draugais ir šeimos nariais (63,6 proc.) ir nori dalyvauti visuomeniniame gyvenime (61,4 proc.). 22,7 proc. apklaustųjų teigia, kad trūksta laisvalaikio praleidimo galimybių, o 20,5 proc., kad domisi profesionaliuoju menu. Taip pat 2 respondentai pasirinko kitą atsakymo variantą ir pažymėjo, jog anksčiau mėgdavo lankytis kino teatruose. Tai parodo, kad žmonės, kurie regos negalią turi ne nuo gimimo, pažįsta filmus ir jais mėgaujasi, todėl šia veikla nori užsiimti ir po to, kai dėl įvairių priežasčių rega suprastėja ar jos neteko.

Paveikslas nr. 16. Lankymosi kine motyvacija.

Pagrindinė priežastis, kodėl nesilanko kino teatre/festivaliuose dažniau, apklaustųjų buvo įvardinta kaip kino filmų nepritaikymas. Tai nurodė 66,7 proc. apklaustųjų. Antroje vietoje paminėtas informacijos apie pritaikytus filmus trūkumas, o trečioje vietoje didelė bilieto kaina.

Paveikslas nr. 17. Žmonių su negalia nesilankymo kino teatre/festivalyje priežastys.

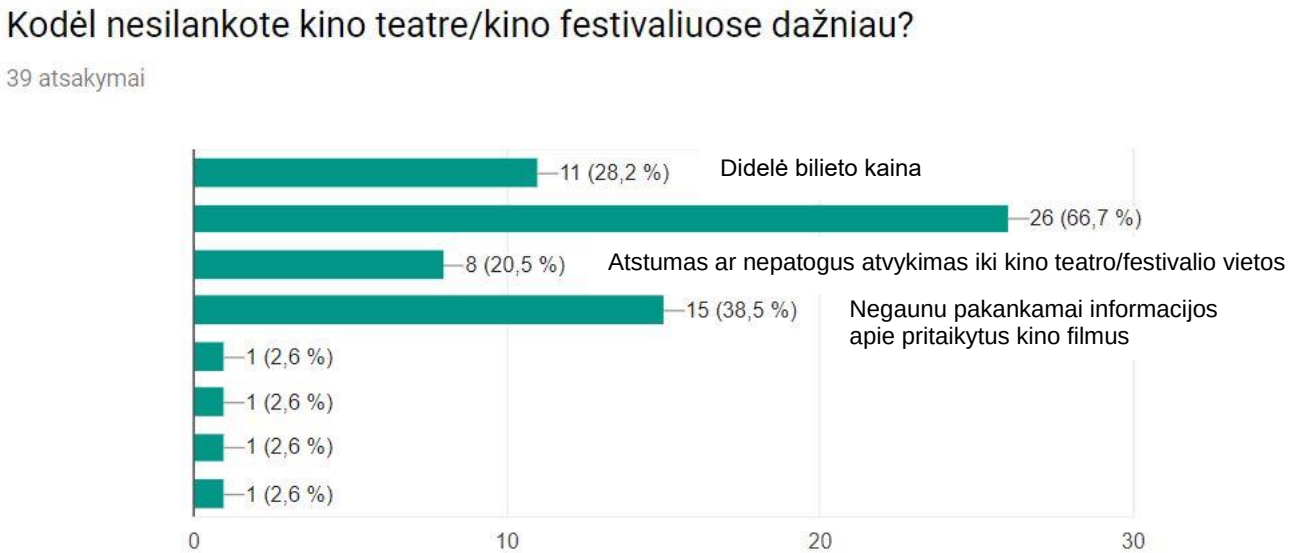

Beveik 85 proc. apklaustųjų teigė, kad juos lankytis kino teatre/festivalyje labiausiai paskatintų bendri seansai, kurių metu būtų galima naudoti programėles išmaniesiems telefonams, kurios garsinį vaizdavimą sinchronizuotų per ausines. Toks pritaikymas būtų galimas bet kuriame kino teatre bet kurio seanso metu. Taip pat šiek tiek daugiau nei 40 proc. apklaustųjų norėtų specialių seansų su garsiniu vaizdavimu.

Paveikslas nr. 18. Kino filmų pritaikymas, skatinantis dažniau lankytis kino teatre/festivalyje.

Taip pat didžioji dauguma norėtų žiūrėti lietuviškus ir užsienio filmus.

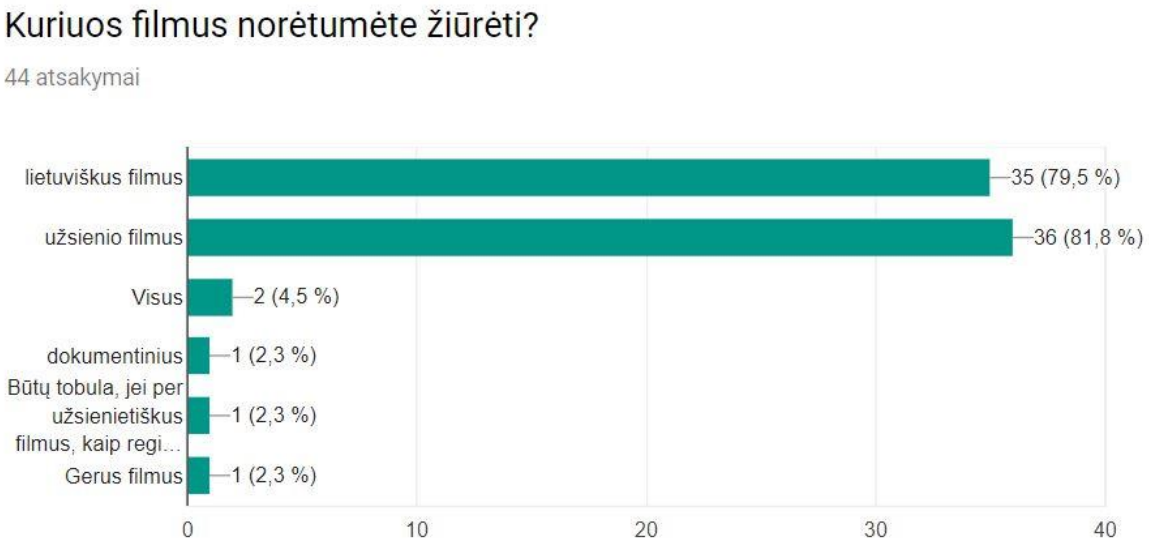

Paveikslas nr. 19. Filmų kilmės prioritetai.

Jeigu kino filmai būtų pritaikyti žmonių su regos negalia poreikiams, tai net 88,6 proc. apklaustųjų kino teatre/festivalyje lanktųsi dažniau nei kartą per metus, iš jų net 38,6 proc. kartą per mėnesį ir 13,6 proc. dažniau nei kartą per mėnesį.

Paveikslas nr. 20. Lankymosi kino teatre/festivalyje dažnumas, jei filmai būtų pritaikyti žmonių su negalia poreikiams.

Nors apklaustųjų skaičius yra nedidelis, tačiau matosi labai aiškios tendencijos, kad žmonės su regos negalia nori lankytis kino teatruose/festivaliuose ir mėgautis filmais. Taip pat labai aiškiai matomas ir poreikis, kad kino teatrų seansai būtų bendri, naudojant naujas technologijas, kurios gali užtikrinti vietos ir laiko lankstumą. Taip pat iš papildomų atsakymų variantų arba komentarų apklausos pabaigoje buvo išgrynintos kelios probleminės sritys, kurios turės būti sprendžiamos kino prieinamumo žmonėms su negalia modeliu:

1. Žmonėms, nesuprantantiems filmo kalbos, veikėjų dialogai, kurie yra subtitruojami, turi būti įgarsinami, nes kitaip eis suprasti tik garsinio vaizdavimo aprašą: „Noretusi ne vien tik audio vaizdavimas, kad butu, bet taip pat ir subtitrai igarsinami. Tai maciau kazkuriam Rygos kino teatre. Ten titrai igarsinami rusu ir latviu kalbomis. Jei nori klausytis gali uzsideti ausines. Manau, kad ir Lietuvoje galima butu kazka panasaus padaryti.“ Arba „Būtų gerai, kad būtų įgarsinti subtitrai, nes jų įskaityti kino ekrane turint regėjimo negalią yra neįmanoma arba labai sunku, taigi, ne tik garsinio vaizdavimo reikėtų.“
2. Yra didelis pritaikytų lietuviškų ir užsienio filmų poreikis, tačiau autorių teisių sistema pritaikytiems filmams Lietuvoje dar nėra optimali, todėl iškyla klausimas, kas turi parengti pritaikytas filmų versijas, kas turi jas finansuoti bei kam jos priklauso bei kaip plačiai šios versijos gali būti prieinamos ir tai visuomenės daliai, kuri neturi regos negalios. Iš to seka klausimas, kaip tokios pritaikytos filmų

versijos turi būti platinamos, kad būtų užtikrinamos autorių teisės, tačiau ir pritaikytų filmų prieinamumas būtų galimas kuo didesnei žmonių grupei.

3. Dėl didelio filmų poreikio taip pat būtų susiduriama su problema, kas atliks garsinio vaizdavimo parengimo paslaugą. Šiuo metu šią paslaugą teikia tik VU Kauno fakulteto Audiovizualinio vertimo programos studentai ir absolventai. Kyla klausimas, ar jie būtų pajėgūs parengti kino teatruose/festivaliuose rodomų filmų audio atpasakojimus.

5.2.3 Kino industrijos ir kino teatrų/festivalių pozicija kino prieinamumo žmonėms su negalia klausimu

Kino industrijos ir kino teatrų/festivalių pozicijai apie kino filmų pritaikymą sužinoti, 2018 m. balandžio 16 – 27 dienomis buvo vykdoma internetinė apklausa. Ja buvo siekiama sužinoti, ar kino industrijos atstovai yra gaminę/platinę žmonėms su klausos ir regos negalia pritaikytus filmus, ar kino teatrai/festivaliai yra rodę tokius filmus, kokios yra (ne)gaminimo/ (ne)platinimo/ (ne)rodymo priežastys bei kas galėtų paskatinti ateityje dažniau gaminti/ platinti/ rodyti žmonėms su negalia pritaikytus filmus. Apklausą atsakė 18 kino teatrų/ festivalių organizatorių ir 16 filmų gamintojų/platintojų. Pirmiausia bus pristatomi kino teatrų/festivalių atsakymai, po to gamintojų/platintojų.

Iš viso apklausoje dalyvavo **10 kino teatrų ir 7 festivalių organizatoriai**, 1 kino teatro atstovai apklausą užpildė du kartus. 1 kino teatro direktorius atsisakė užpildyti apklausą argumentuodamas tuo, kad jo kino teatre žmonės su negalia nesilanko ir jis nemato prasmės gaišti laiko tokio pobūdžio apklausoms.[38]

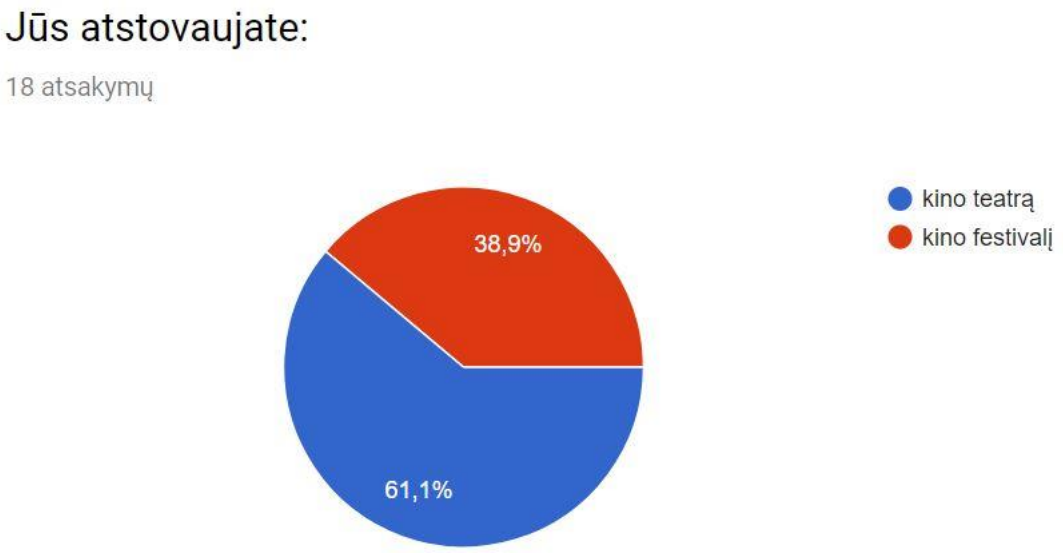

Paveikslas nr. 21. Atstovaujama institucija.

Išskyrus vienos įstaigos atstovą, visi kiti beveik 95 proc. pasisakė, kad visiškai sutinka su teiginiu, jog kultūros prieinamumas yra žmogaus teisė, kuri turi būti užtikrinta.

[38] Informacija gauta telefoninio pokalbio 2018 m. balandžio 26 d. metu.

Paveikslas nr. 22. Kultūros prieinamumas kaip žmogaus teisė.

Tačiau kiek daugiau nei pusė niekada nebuvo rodę žmonėms su negalia pritaikytų filmų. Trečdalis buvo bent kartą rodę filmus pritaikytus žmonėms su klausos negalia, po vieną atstovą, t.y. po 5,6 proc. apklaustųjų kino teatrų/festivalių yra rodę pritaikytus filmus žmonėms su regos negalia arba abiems šioms grupėms.

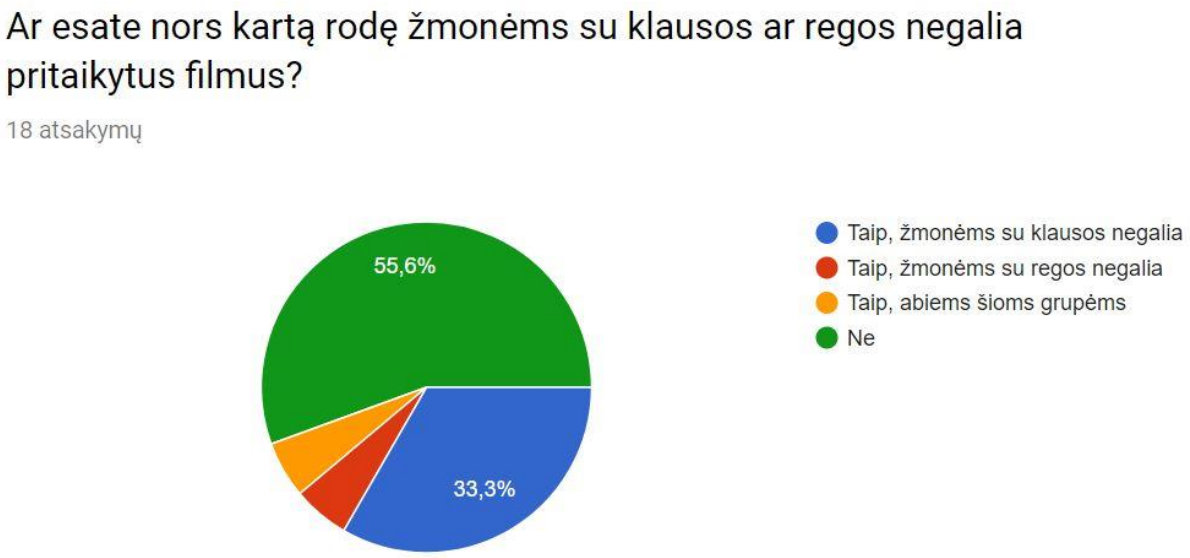

Paveikslas nr. 23. Žmonėms su negalia pritaikytų filmų rodymas.

Tačiau iš visų kada nors žmonėms su negalia pritaikytus filmus rodžiusių kino teatrų ir festivalių tik 12 proc., arba viena institucija tokius filmus rodo reguliariai.

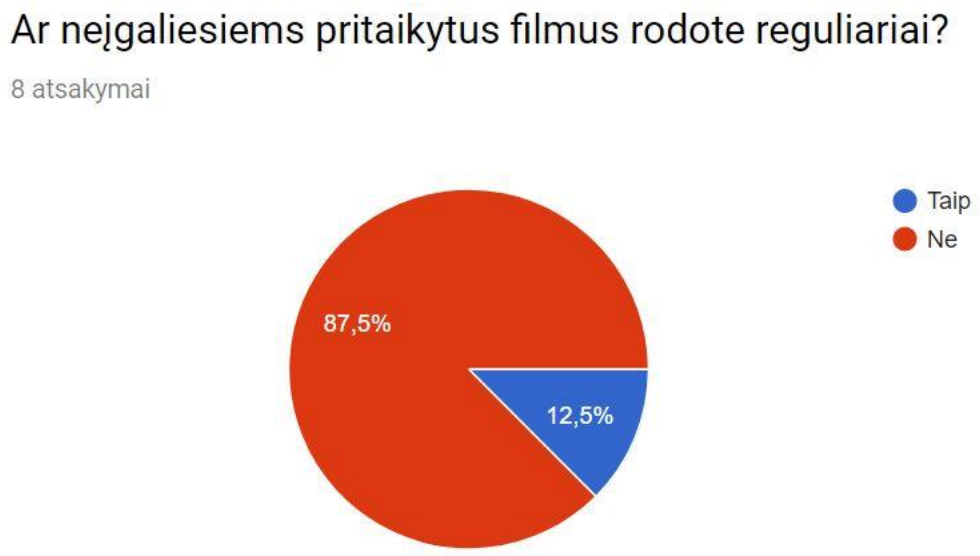

Paveikslas nr. 24. Žmonėms su negalia pritaikytų filmų rodymo reguliarumas.

Pagrindinė motyvas, paskatinęs rodyti žmonėms su negalia pritaikytus filmus buvo socialinė atsakomybė (62,5 proc.), po 37,5 proc. vienodai surinko kito žmogaus pasiūlymas prisijungti prie inicijuojamo/ vykdomo projekto bei siekis pritraukti daugiau arba naujų žiūrovų.

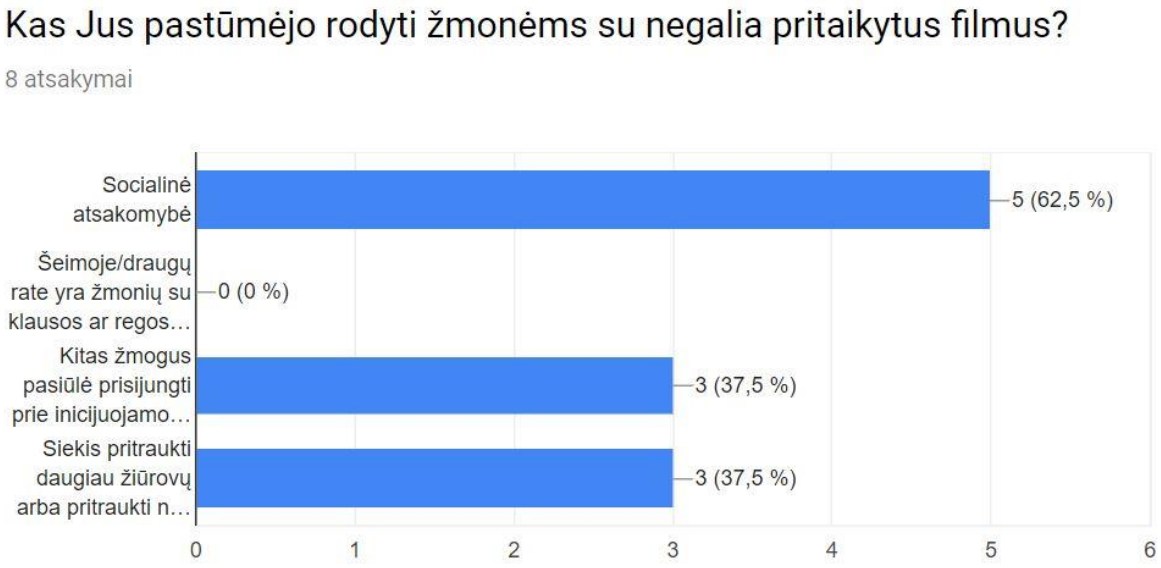

Paveikslas nr. 25. Žmonėms su negalia pritaikytų filmų rodymo motyvacija.

Pagrindinė priežastis, kodėl pritaikyti filmai nebuvo rodomi yra su 57,1 proc. per didelės papildomos išlaidos. 28,6 proc. apklaustų kino teatrų/festivalių atstovų kaip priežastį nurodė besikreipiančių gamintojų/platintojų nebuvimą. Dar po 15,3 proc. atstovų nurodė, kad nebuvo paklausos, filmų pritaikymas trukdytų likusiai auditorijai ar platintojai turėtų paruošti pritaikytus filmus.

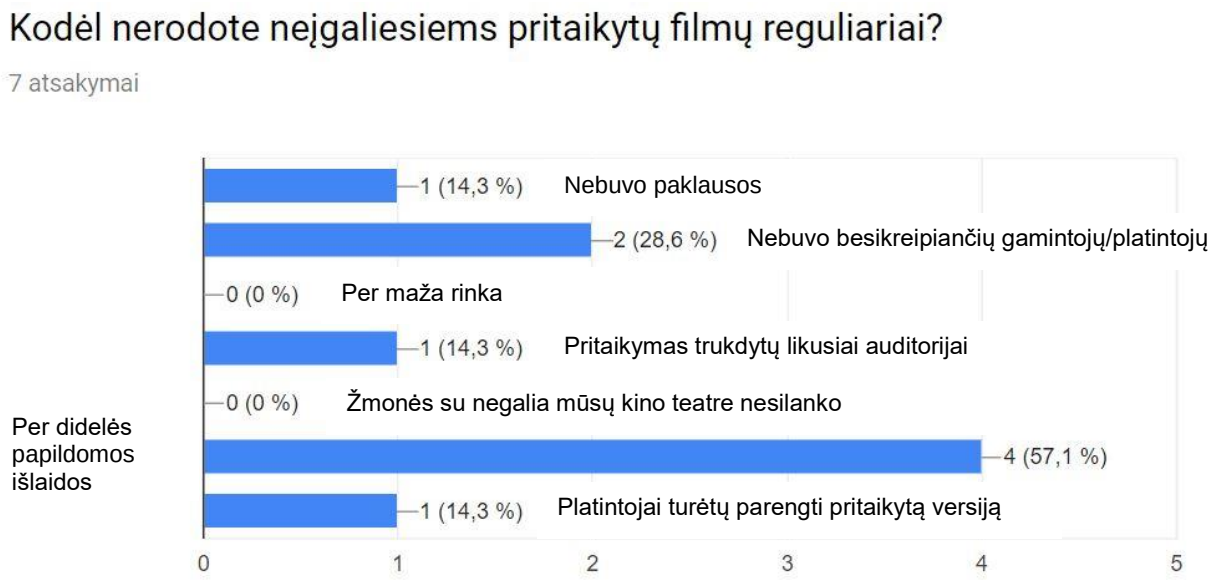

Paveikslas nr. 26. Priežastys nereguliariam pritaikytų filmų rodymui.

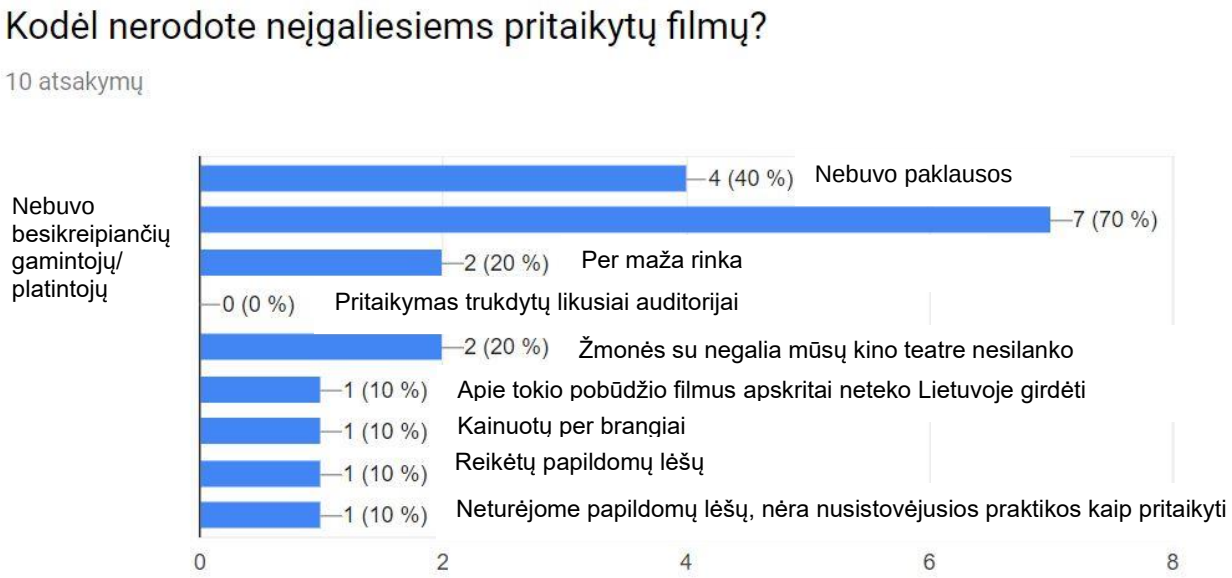

Paveikslas nr. 27. Priežastys pritaikytų filmų nerodymui.

Pagrindinė priežastis tiek nereguliariam tiek ir visiškam filmų nerodymui buvo papildomų lėšų trūkumas bei trūkstama gamintojų ir platintojų iniciatyva. Visiškas pritaikytų filmų nerodymas buvo komentuojamas:

„Tokiam pritaikymui reikėtų papildomų lėšų, kurių mūsų organizacija neturi. Festivalis finansuojamas daugiausiai viešo finansavimo šaltiniais, o skirta parama dengia tik 25–55 proc. realių festivalio finansavimo kaštų.“

„Apie tokio pobūdžio filmus apskritai neteko Lietuvoje girdėti. Kadangi teisiškai kino teatras gali rodyti tik tai ką pasiūloje turi kino platinimo kompanijos arba pagal spec. licencijas,

galimybės tokius filmus rodyti praktiškai nėra, nes pasiūla Lietuvos kino rinkoje yra neegzistuojanti.“

„Neturėjome papildomų lėšų pritaikymui. Be to, vis dar nėra nusistovėjusios praktikos, kaip pritaikyti filmus žiūrovams, su klausos ar regos negalia“.

Taip pat reikėtų atkreipti dėmesį į tai, kad tokios priežastys kaip „per maža rinka“ arba „žmonės su negalia mūsų kino teatre nesilanko“ buvo naudojamos tik kino teatrų/festivalių, kurie niekada nebuvo rodę žmonėms su negalia pritaikytų filmų. Kai tuo tarpu kino teatrai/festivaliai, kurie yra kažkada rodę pritaikytus filmus, šių priežasčių nenurodė visiškai.

Kaip skatinamąją priemonę daugiausiai (66,7 proc.) kino teatrų ir festivalių nurodė papildomą valstybės finansavimą ar mokestines lengvatas bei daugiau informacijos apie žmonių su negalia poreikius kine. Taip pat 50 proc. apklaustų kino teatrų/ festivalių nurodė, kad juos paskatintų daugiau informacijos ir gerųjų praktikų pavyzdžių iš užsienio, kaip kino teatrai galėtų prisidėti prie kino prieinamumo didinimo. 27,8 proc. nurodė, kad juos paskatintų susitarimas tarp kino teatrų tam tikrą procentą seansų rodyti su pritaikytais kino filmais. Taip pat buvo minima, kad reikalinga „Statistinė informacija apie tokių filmų poreikį bendrai Lietuvoje ir atskiruose miestuose.“

Kino teatrų/festivalių apklausa rodo, kad iš 17 apklausoje dalyvavusių institucijų, tik viena reguliariai rodo žmonėms su negalia pritaikytus filmus. Taip pat yra keletas institucijų, kurios vedinos socialinės atsakomybės filmus, pritaikytus žmonėms su negalia, rodo nereguliariai, tačiau dalis kino teatrų/festivalių, argumentuodami trūkstama gamintojų/platintojų iniciatyva, žmonių su negalia nesilankymu kino teatruose bei per maža rinka, visiškai nerodo pritaikytų filmų. Ši apklausa taip pat išgrynino didelį kino teatrų/festivalių poreikį gauti daugiau informacijos apie žmonių su negalia poreikius kine bei pritaikymo galimybes ir gerąsias praktikas užsienyje.

Apklausą, skirtą filmų **gamintojams ir platintojams**, užpildė 16 žmonių: 14 gamintojų ir 2 platintojai.

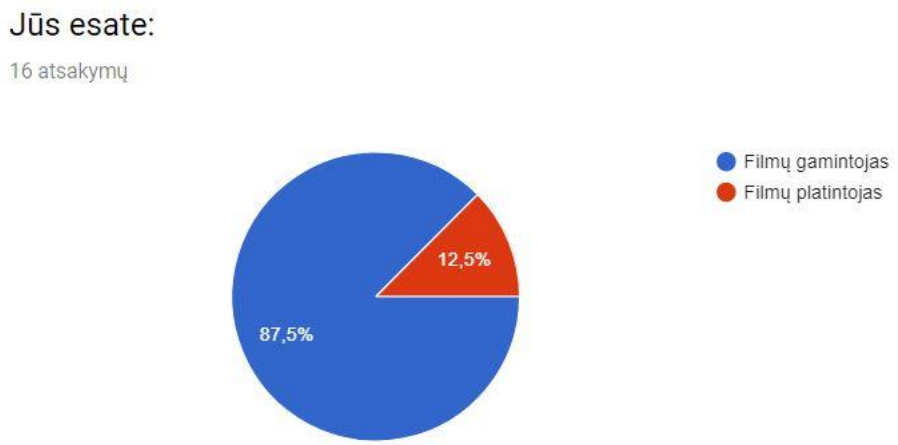

Paveikslas nr. 28. Respondento rolė.

Išskyrus du asmenis, kiti 87,5 proc. pasisakė, kad visiškai sutinka su teiginiu, jog kultūros prieinamumas yra žmogaus teisė, kuri turi būti užtikrinta.

Paveikslas nr. 29. Kultūros prieinamumas kaip žmogaus teisė.

Tačiau virš 60 proc. apklaustųjų niekada nebuvo gaminę arba platinę žmonėms su negalia pritaikytų filmų. Beveik trečdalis buvo bent kartą gaminęs/platinęs filmus pritaikytus žmonėms su klausos negalia, ir tik vienas atsakęs yra gaminęs/platinęs pritaikytus filmus žmonėms su regos negalia.

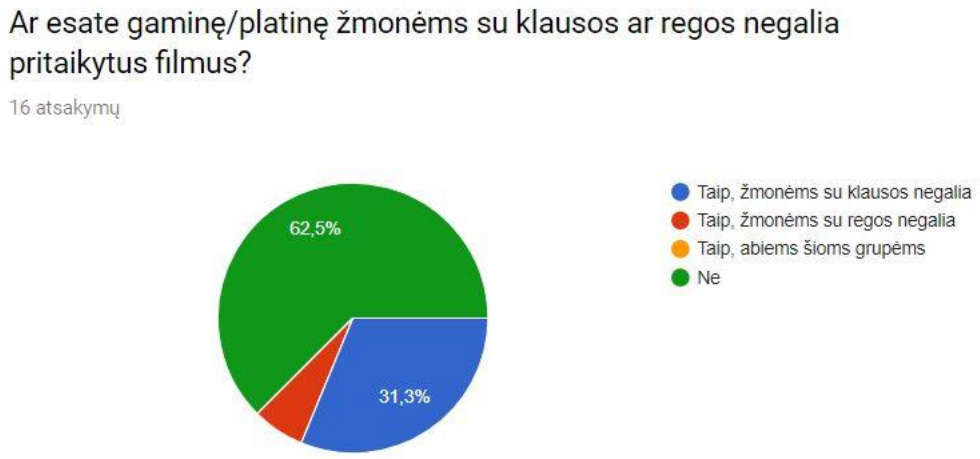

Paveikslas nr. 30. Žmonėms su negalia pritaikytų filmų gaminimas/platinimas.

Tačiau iš visų kada nors žmonėms su negalia pritaikytus filmus gaminusių ir platinusių tik vienas asmuo tokius filmus gamina/platina reguliariai ir tik vienas norėtų pritaikyti ir bendradarbiauja su tiksline grupe.

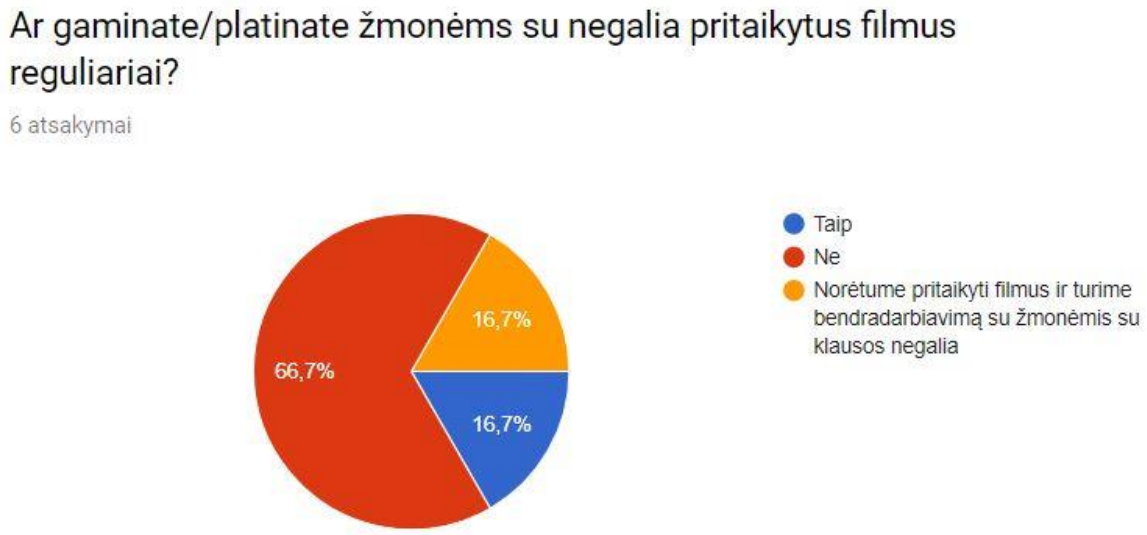

Paveikslas nr. 31. Žmonėms su negalia pritaikytų filmų gaminimo/platinimo reguliarumas.

Pagrindinis motyvas, paskatinęs rodyti žmonėms su negalia pritaikytus filmus buvo socialinė atsakomybė (62,5 proc.), po 37,5 proc. vienodai surinko kito žmogaus pasiūlymas prisijungti prie inicijuojamo/ vykdomo projekto bei siekis pritraukti daugiau arba naujų žiūrovų.

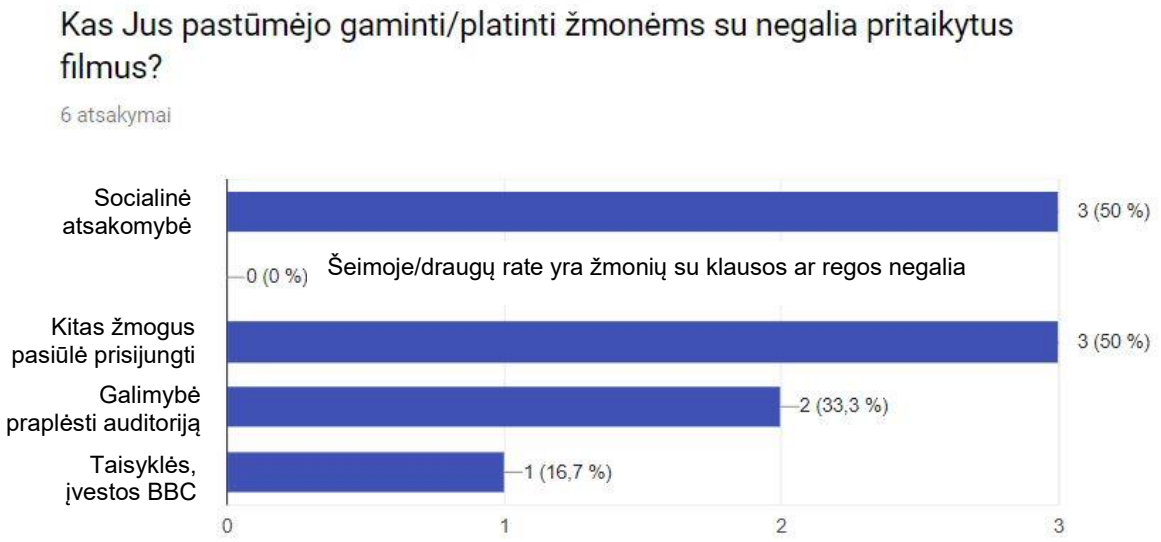

Paveikslas nr. 32. Žmonėms su negalia pritaikytų gaminimo/platinimo motyvacija.

Pagrindinė priežastis (40 proc.), kodėl pritaikyti filmai nebuvo gaminami/platinami reguliariai yra per didelės papildomos išlaidos. Tačiau 50 proc. apklaustųjų, kurie nėra gaminę/platinę pritaikytų filmų, nurodė, kad jie to nedarė, nes nežinojo apie galimybę pritaikyti. 30 proc. apklaustųjų teigė, kad negamino/neplatino, nes pritaikymas per brangus, todėl neatsiperka. Dar po 20 proc. negamino/neplatino, nes nematė naudos/poreikio, arba manė, kad per maža rinka, kurią domintų tokia pasiūla.

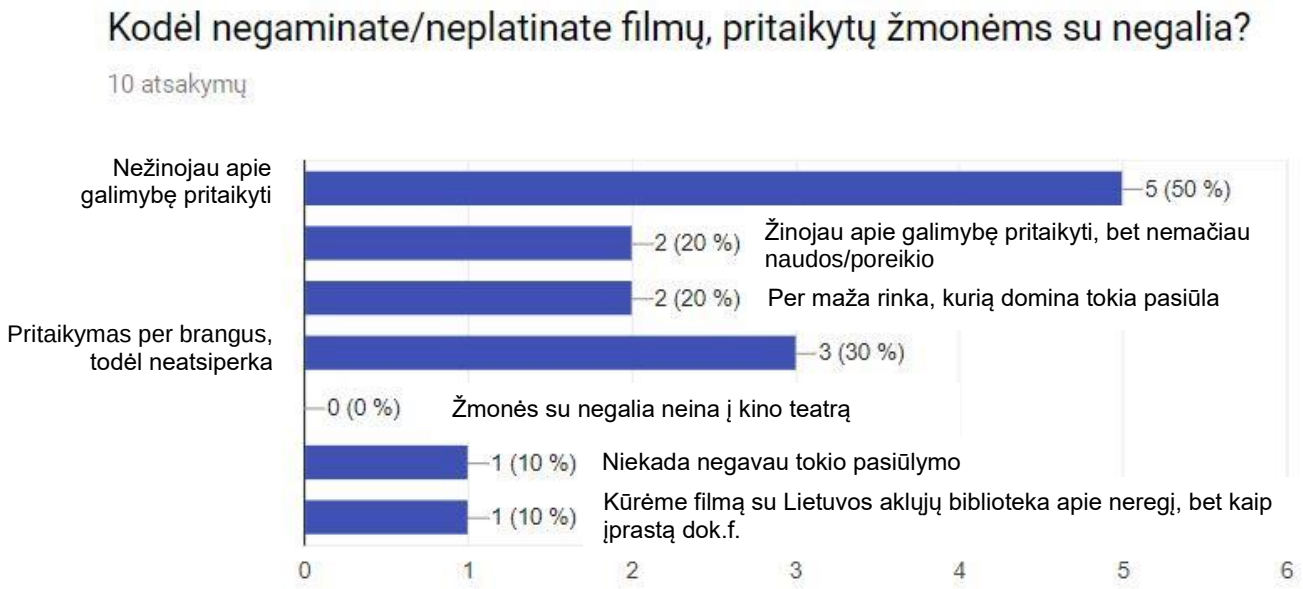

Paveikslas nr. 33. Priežastys pritaikytų filmų negaminimui/neplatinimui.

Kaip skatinamąją priemonę daugiausiai (75 proc.) filmų gamintojų/platintojų nurodė papildomą valstybės finansavimą ar mokestines lengvatas. 68,8 proc. kad reikėtų daugiau informacijos apie žmonių su negalia poreikius kine. Taip pat 62,5 proc. apklaustų kino teatrų/

festivalių nurodė, kad juos paskatintų daugiau informacijos ir gerųjų praktikų pavyzdžių iš užsienio, kaip kino teatrai galėtų prisidėti prie kino prieinamumo didinimo. 31,3 proc. nurodė, kad juos paskatintų susitarimas tarp kino teatrų tam tikrą procentą seansų rodyti su pritaikytais kino filmais.

Filmų gamintojų/platintojų apklausa rodo, kad iš 16 apklausoje dalyvavusių asmenų, tik vienas reguliariai gamina/platina žmonėms su negalia pritaikytus filmus. Tačiau didžioji dauguma žmonių pritaikytus filmus gamina/platina nereguliariai arba negamina/neplatina visiškai. Dažniausiai minimos priežastys yra per didelės papildomos investicijos ir nežinojimas apie galimybę pritaikyti filmus. Todėl ši apklausa išgrynino didelį kino filmų gamintojų/platintojų poreikį gauti daugiau informacijos apie žmonių su negalia poreikius kine bei pritaikymo galimybes ir gerąsias praktikas užsienyje.

Aprašyti pavyzdžiai yra puikios pavienių institucijų arba pavienių asmenų iniciatyvos, kurios prisideda prie kultūros ir audiovizualinių kūrinių prieinamumo didinimo žmonėms su sensorine negalia. Tačiau šios savanoriškais pagrindais organizuojamos iniciatyvos nėra pajėgios užtikrinti veiklų tęstinumą ir pasiūlyti žmonėms su negalia pakankamą pasirinkimą, o esant sisteminių sprendimų trūkumui didelė dalis suinteresuotų šalių nežino apie galimybę pritaikyti filmus arba vadovaujasi nuomone, kad rinka tokiam pritaikymui per maža, o žmonės su negalia į kino teatrus nevaikšto. Jei kino filmas būtų pritaikytas žmonėms su negalia ir bent pusė Lietuvos neįgaliųjų atvyktų į kino teatrą jo pasižiūrėti, tai toks filmas patektų į Lietuvos visų laikų žiūrimiausių filmų TOP 25.[39] Tai parodo, kokios didelės visuomenės grupės teisės Lietuvoje šiandien nėra užtikrinamos, o poreikiai netenkinami. Atskirdama žmones su negalia nuo dalyvavimo kultūrinėje veikloje likusi visuomenės dalis apriboja šių žmonių galimybes reikšti savo kūrybiškumą, ugdyti savo kūrybinį potencialą bei įsitraukti į visuomenines veiklas ir dalyvauti kuriant Lietuvos identitetą. Todėl būtina siekti sisteminio sprendimo, į jo kūrimo procesą įtraukiant tiek tikslines grupes, tiek ir filmų gamintojus/platintojus bei kino teatrus/festivalius.

[39] http://www.lkc.lt/kino-statistika/

6. Išvados

Nepaisant daugybės tarptautinių ir nacionalinių teisės aktų, kurie reglamentuoja kultūros prieinamumą bendrai arba konkrečiai žmonėms su negalia, kultūros prieinamumas žmonėms su negalia nėra užtikrinamas. Nors infrastruktūros pritaikymas yra teisiškai reglamentuotas, tačiau ir čia vis dar daug vietos tobulėjimui, o turinio pritaikymo srityje sensorinę negalią turintiems žmonėms Lietuva vis dar labai atsilieka nuo kitų Vakarų ir Šiaurės Europos šalių: Ispanijoje filmų garsinis vaizdavimas buvo transliuojamas jau praeito amžiaus ketvirtajame dešimtmetyje, Vokietijoje 2002 m. atidarytas kino teatras filmams su garsiniu vertimu, Austrijos ORF kanalas 50 proc. laiko po 20 val. skiria transliacijoms su garsiniu vaizdavimu[40], o BBC subtitruoja 100 proc. savo transliacijų. Todėl atsižvelgiant į gerąsias užsienio šalių praktikas bei jų pritaikomumo galimybes Lietuvoje būtina surasti sisteminius sprendimo ir reglamentavimo būdus įgyvendinimo lygmenyje, kad kultūros ir kino prieinamumas žmonėms su sensorine negalia būtų užtikrinamas.

Lietuvoje šiuo metu nėra tikslių skaičių, kiek žmonių turi klausos ir regos negalias, todėl nestebina ir faktas, kad audiovizualinių kūrinių pritaikymas žmonėms su sensorine regos negalia yra neišvystytas: kino teatruose bei festivaliuose iki šiol buvo parodytas tik vienas filmas su garsiniu vaizdavimu, visuomeninis transliuotojas nepritaiko nei vienos laidos. Kelios išimtys – iš viso 5 filmai – iki šiol yra pritaikytos žmonėms su regos negalia ir prieinamos per LRT mediateką ar Lietuvos aklųjų biblioteką. Garsinio vaizdavimo vertimo ir subtitrų kurtiesiems ir neprigirdintiems parengimo specialistai yra nišinė specialybė, kuri Lietuvoje dar tik pradeda žengti pirmuosius žingsnius, todėl būtina užtikrinti specialistų rengimą, kad filmų pritaikymas būtų įgyvendinamas.

Tam, kad žmonių su negalia socialinė integracija būtų sėkminga reikalingi 4 žingsniai: Teisės aktai ir reguliavimas, politinė valia, strateginis darbas (veiksmų planai ir programos) bei žinios ir kompetencija. Kas liečia kultūros ir kino prieinamumą žmonėms su negalia, galima teigti, kad žengtas yra tik pirmas žingsnis, t.y. Lietuvoje egzistuoja teisės aktai, kurie nurodo, kad kultūra taip pat yra žmogaus teisė, kuri turi būti užtikrinama. Tačiau esant nedidelei politinei valiai nacionalinaliniame ir savivaldybių lygmenyje specialūs veiksmų planai arba programos kultūros prieinamumui žmonėms su negalia didinti yra kuriami vangiai. Kadangi vykdomos veiklos yra savanoriškos ir joms dažnai trūksta tęstinumo, sudėtinga užtikrinti atitinkamą žinių ir kompetencijų lygmenį, klaidos yra daromos iš nežinojimo ir kompetencijų trūkumo. Tai

[40] Niedzviegienė, Laura: Garsinio vaizdavimo raida Lietuvoje ir vokiškai kalbančiuose kraštuose. In: Acta humanitarica universitatis Saulensis. T. 23 (2016). P. 243–256.

rodo, kad sprendimo reikia ieškoti ne tik geresnio reglamentavimo srityje, tačiau ir keliant suinteresuotų šalių supratimą, žinias ir kompetencijas apie žmonių su negalia poreikius kine ir gerąsias užsienio praktikas.

Lietuvoje yra įgyvendinama per mažai kultūrinių veiklų, kuriose gali dalyvauti žmonės su negalia, todėl jie yra atskiriami nuo visuomenės ir neužtikrinama integracija. Neužtikrinant filmų prieinamumo ir pakankamo pasirinkimo, žmonės su negalia negali šviestis kultūrinėje srityje, dalyvauti visuomeniniame gyvenime ir formuoti lietuviško identiteto. Atsižvelgiant į tai, kad žmonės su negalia Lietuvoje sudaro beveik 10 proc., neįtraukti šios visuomenės grupės į bendras identitetą formuojančias veiklas yra didelė problema. Todėl būtina išsiaiškinti, kiek procentaliai turinio yra pritakoma žmonėms su sensorine negalia kitose šalyse, kaip toks pritaikymas atrodo, kiek kainuoja ir kaip palaipsniui galėtų būti gerinama situacija Lietuvoje. Taip pat būtina atkreipti dėmesį, kad didžioji dalis kultūrinės veiklos žmonėms su negalia Lietuvoje yra specializuota, skirta tik žmonėms su negalia. Todėl būtina surasti adaptavimo būdus, dėl kurių žmonės su negalia galėtų dalyvauti bendrose kultūrinėse veiklose.

Žmonėms su negalia dažniau dalyvaujant visuomeniniame gyvenime ir kultūrinėje veikloje, būtų auginamas ir visuomenės sąmonigumas, atsisakoma klinikinio žmonių su negalia integravimo modelio, kuris vis dar gajus visuomenėje. Didesnis sąmoningumas prisidėtų prie geresnio poreikių ir teisių supratimo, daugiau empatijos bei su laiku atneštų daugiau privačių iniciatyvų ir socialinės atsakomybės, kurie dar labiau pagerintų žmonių su negalia kultūrinės įtraukties situaciją.

7. Literatūra

Europos Komisija: 2010-2020 m. Europos strategija dėl negalios. KOM (2010) 636, 2010. URL: http://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/PDF/?uri=CELEX:52010DC0636&from=EN

Juodkaitė, Dovilė: Konferencija „Neįgaliųjų teisių konvencija: kas nauja praėjus metams po Neįgaliųjų teisių komiteto pateiktų rekomendacijų Lietuvai“. 2017. Vilnius: Lietuvos Respublikos Seimas.

LNF alternatyvi ataskaita, 2015.

VšĮ. Mokymų, t. i. (2014). Kultūros ir meno poveikio bei sąveikos si sveikatos sektoriumi plėtros galimybių vertinimas. URL: http://www.creativeindustries.lt/lt/naujienos/LTKT.pdf

Niedzviegienė, Laura: Garsinio vaizdavimo raida Lietuvoje ir vokiškai kalbančiuose kraštuose. In: Acta humanitarica universitatis Saulensis. T. 23 (2016). P. 243–256. Čia: p. 243.

Ruškus, Jonas: Jungtinių Tautų neįgaliųjų teisų konvencija keičia pasaulį. 2014. URL: http://www.bernardinai.lt/straipsnis/2014-06-16-jonas-ruskus-jungtiniu-tautu-neigaliuju-teiisu-konvencija-keicia-pasauli/118862

Ruškus, Jonas und Mažeikis, Gintautas: Neįgalumas ir socialinis dalyvavimas. Kritinė patirties ir galimybių Lietuvoje refleksija. Šiauliai 2007., S. 51 – 54.

Surdologijos centro konsultacijos: Kodėl neverčiami į gestų kalbą filmai? URL: http://www.lkd.lt/enews/id-surdologijos_centro_konsultacijos_video-news-kodel_neverciami_i_gestu_kalba_filmai.html

https://socmin.lrv.lt/lt/veiklos-sritys/socialine-integracija/neigaliuju-socialine-integracija/statistika-2

https://osp.stat.gov.lt/statistiniu-rodikliu-analize?indicator=S3R168#/

http://www.lkc.lt/kino-statistika/

http://www.lkd.lt/files/File/2017/Statistika%202017%20viesinimui.pdf

http://www.lkd.lt/id-apie_mus.html

http://lnf.lt/apie-mus/

https://youtu.be/cF6CI77BtWo

http://www.lass.lt/index.php?1121207173

https://tv.lrytas.lt/zinios/lietuvos-diena/2018/02/28/news/neigalieji-salies-ziniasklaidoje-nerima-kelia-neigiamas- kontekstas-4911196/

https://www.kinofondas.lt/

https://www.15min.lt/naujiena/aktualu/lietuva/seimo-kulturos-komitetas-vel-nepatenkintas-lrt-56-899750

http://www.lrt.lt/mediateka/irasas/1013682190/grazuole-zmonems-su-regos-negalia

http://www.labiblioteka.lt/lt/apie-biblioteka/vizitine-kortele

http://www.knf.vu.lt/stojantiesiems/bakalauro-studijos/audiovizualinis-vertimas

http://www.esparama.lt/es_parama_pletra/failai/ESFproduktai/2012_Audiovizualinio_vertimo_studiju_progra mos_aprasas.pdf

PRIEDAS 2: Gerųjų užsienio kino prieinamumo žmonėms su klausos ir regos negalia praktikų analizė

Kultūros paslaugų prieinamumo žmonėms su negalia didinimas

Geriųjų užsienio praktikų analizė

Asta Dumbrauskaitė

Kurk Lietuvai

Vilnius

2018/05/18

Kuriame Lietuvos ateitį

2014–2020 metų Europos Sąjungos fondų investicijų veiksmų programa

Kurk Lietuvai

Turinys

1. Įvadas 3
2. Kino pritaikymas neregiams ir silpnaregiams užsienyje 4
2.1. ŠVEDIJA 4
2.1.1. Esama situacija/teisinis reglamentavimas 4
2.1.2. Informacija apie tikslinę grupę 6
2.1.3. Filmo pritaikymas 6
2.1.4. Kino teatrai 8
2.1.5. Televizija 8
2.2. VOKIETIJA 10
2.2.1. Esama situacija/teisinis reglamentavimas 10
2.2.2. Informacija apie tikslinę grupę 12
2.2.3. Filmo pritaikymas 12
2.2.4. Kino teatrai 14
2.2.5. Kino festivaliai 16
2.2.6. Televizija 17
3. Kino pritaikymas kurtiems ir neprigirdintiems užsienyje 18
3.1. AUSTRALIJA 18
3.1.1. Esama situacija/teisinis reglamentavimas 18
3.1.2. Informacija apie tikslinę grupę 21
3.1.3. Filmo pritaikymas 22
3.1.4. Kino teatrai 23
3.1.5. Kino festivaliai 26
3.1.6. Televizija 28
3.2. JUNGTINĖ KARALYSTĖ 30
3.2.1. Esama situacija/teisinis reglamentavimas 30
3.2.2. Informacija apie tikslinę grupę 32

3.2.3. Filmo pritaikymas 32
3.2.4. Kino teatrai 33
3.2.5. Kino festivaliai 36
3.2.6. Televizija 37
4. Užsienio praktikų apibendrinimas 39
5. Išvados 43
6. Literatūra 44

1. Įvadas

Po esamos kino prieinamumo žmonėms su sensorine negalia situacijos analizės išryškėjo, kad Lietuvoje vyrauja tik pavienės iniciatyvos, tačiau nėra jokio sisteminio ir ilgalaikio sprendimo, kuris užtikrintų žmonių su negalia teises ir kultūros prieinamumą. Todėl imtos analizuoti gerosios užsienio šalių praktikos, siekiant išsigryninti elementus, reikalingus sisteminiam sprendimui Lietuvoje įgyvendinti.

Analizei pasirinktos šalys yra Švedija, Vokietija, Jungtinė Karalystė ir Australija. Švedija, Jungtinė Karalystė ir Australija pasirinktos todėl, kad yra labai pažengusios kultūros prieinamumo užtikrinime, turi išsamius teisės aktus, nurodančius, kaip audiovizualinių kūrinių ir televizijos prieinamumas turi būti įgyvendinamas. Vokietija pasirinkta kaip pavyzdys šalies, kuri, nepaisant nedidelio reguliavimo teisės aktais, turi gerą kino filmų prieinamumą ir naudoja daug skirtingų priemonių. Taip šios šalys turi skirtingus filmų pritaikymo ir platinimo modelius, todėl jas lyginant galima perteikti gerą skirtingų galimybių apžvalgą, nes skiriasi valstybės įsitraukimo ir bendras visuomenės sąmoningumo lygis kultūros prieinamumo žmonėms su negalia klausimu.

Pjūviai, kuriais analizuotos pasirinktos šalys yra esama situacija/teisinis reguliavimas, tikslinės grupės dydis ir ypatybės, filmų pritaikymo metodika, kino teatrų, festivalių bei televizijos prieinamumas. Šie pjūviai pasirinkti tam, kad būtų galima įvertinti bendrą žmonių su negalia integracijos ir įtraukties sistemą ir tikslinės grupės dydį. Pagal tai galime matyti, kad užsienio valstybėse nėra atsižvelgiama į tai, kad žmonės su negalia procentualiai sudaro mažesnę dalį nei žmonės be negalios, o daugiau dėmesio skiriama žmogaus teisių užtikrinimui, televizijos prieinamumas dažnu atveju siekia aukštus pritaikymo procentus. Filmo pritaikymo pjūvyje svarbiausia yra pačio garsinio vaizdavimo[1] ir titrų ar gestų kalbos gaminimas ir pačio filmo pritaikymas. Kino teatrų, festivalių ir televizijos prieinamumo pjūvis siekiant išanalizuoti pritaikytų filmų plėtros galimybes naudojantis skirtingomis priemonėmis.

Po užsienio šalių geųjų praktikų analizių yra pateikiamas skirtingų metodikų ir jų teigiamų ir neigiamų aspektų apibendrinimas, siekiant išgryninti Lietuvai naudingiausius ir geriausiai pritaikomus sprendimus.

[1] Garsininis vaizdavimas – tai audiovizualinio kūrinio pritaikymas žmonėms su regos negalia, kai pauzėse tarp filmo dialogų yra aprašoma veikėjų išvaizda, veiksmo vieta, judėjimo kryptys, veiksmai. Yra aprašoma viskas, kas turi įtakos ir yra svarbu tolimesnei filmo eigai.

2. Kino pritaikymas neregiams ir silpnaregiams užsienyje

2.1. ŠVEDIJA

2.1.1. Esama situacija/teisinis reglamentavimas

Įstatymai paramai žmonėms su negalia

1994 buvo patvirtintas **Paramos ir paslaugų žmonėms su tam tikrais specialiais poreikiais įstatymas**. Šiuo įstatymu siekiama žmonėms su negalia suteikti geresnes galimybes gyventi savarankišką gyvenimą ir užtikrinti lygias gyvenimo sąlygas ir dalyvavimą visuomeniniame gyvenime. Tai gali būti asmeninis asistentas kasdieniame gyvenime, namų ruošoje ar pagalba tėvams, kurie turi vaikus su negalia. Tačiau šis įstatymas suteikia pagalbą ir paslaugas tik žmonėms su specifiniais sutrikimais. Žmonės, kurie nepatenka į šį įstatymą, gali gauti paramą per savivaldybę pagal **Socialinių paslaugų įstatymą**. Šis ir **Planavimo ir statybos įstatymas** yra teisės aktų pavyzdžiai, kurie yra nukreipti į neįgaliuosius. 2009 m. buvo priimtas **Diskriminacijos įstatymas**, kurio pagrindinis tikslas yra sustiprinti teisinę individų apsaugą ir padėti diskriminacijos aukoms ištaisyti padėtį ir gauti finansinę kompensaciją.[2]

Diskriminacijos įstatyme negalia apibrėžiama kaip nuolatinis fizinis, psichinis arba protinis žmogaus galių apribojimas, atsiradęs kaip sužeidimo arba ligos pasekmė nuo gimimo, atsirado kažkada vėliau arba galima tikėtis, kad atsiras.

Veiksmų planas „Nuo paciento iki piliečio“

Esama neįgaliųjų socialinės integracijos politika remiasi Vyriausybės veiksmų planu Från patient till medborgare [Nuo paciento iki piliečio] iš 1999/2000. 2008 ratifikuodama Jungtinių Tautų Neįgaliųjų Teisių Konvenciją Švedija dar labiau sustiprino žmonių su negalia teises. Planą „Nuo paciento iki piliečio“ galima laikyti manifestu, nes anksčiau žmonės su negalia dažnai buvo laikomi pacientais, tačiau Riksdag priėmė visuomeninę socialinę perspektyvą, per kurią žmonės su negalia turi būti vertinami kaip kiti piliečiai su jų teisėmis ir pareigomis.[3] Visuomenės dalyvavimo agentūra atliko socialinės integracijos politikos plėtros vertinimą ir analizę. Tyrimo rezultatai rodo, kad socialinės integracijos progresas buvo labai lėtas, o numatyti tikslai nepasiekti. Nepaisant to, kad prieinamumas kievienais metais didėjo ir kai kuriose srityse žmonių su negalia gyvenimo sąlygų nelygybė sumažėjo, tačiau dalyvavimo

[2] https://sweden.se/society/swedens-disability-policy/
[3] http://www.mfd.se/other-languages/english/swedish-disability-policy/

visuomeniniame gyvenime problemos liko, žmonės su negalia negali lygiai su kitais žmonėmis dalyvauti visuomeniniame gyvenime, todėl sieikiama, kad socialinės integracijos politika taptų efektyvesne ir sistematiškesne.[4]

Vyriausybės strategija neįgaliųjų socialinei integracijai

Kai veiksmų plano galiojimas baigėsi, 2011 birželį buvo pradėta įgyvendinti nauja socialinės integracijos strategija 2011 – 2016 m. Negalios politika Švedijoje įtraukia visus politikos laukus: 2011 – 2016 į Vyriausybės strategiją negalios politikai buvo įtraukti 10 skirtingų politikos laukų ir šiek tiek daugiau nei 20 nacionalinio lygmens institucijų į veiklų įgyvendinimą. Šios institucijos įsitraukia į veiklas ir matuoja atliktus darbus iš žmogaus su negalia perspektyvos. Vienas iš svarbiausių strategijos pagrindų yra žmogaus teisės, pavyzdžiui Jungtinių Tautų Neįgaliųjų Teisių Konvencija ir Jungtinių Tautų Vaiko Teisių Konvencija.

Iš viso strategijoje buvo išskirti šie laukai:

- Darbo rinkos politika
- Švietimo politika
- Socialinė politika
- Sveikatos apsaugos politika
- Padidintas fizinis prieinamumas
- Viešojo transporto politika
- Informacinių technologijų politika
- Kultūra, medijos ir sportas
- Teisinė sistema
- Vartotojų politika.[5]

Kadangi socialinės integracijos politiką įtakoja daugybė skirtingų lygmenų veikėjų, tokių kaip vyriausybės agentūros, miestų ir regionų savivaldybės, privatus sektorius ir nevyriausybinės organizacijos bei visuomenė, socialinė integracija ir įtrauktis yra vertinamos ne kaip vien neįgaliuosius liečianti sritis, bet visą visuomenę įtraukianti politikos sritis. Švedijos Riksdag ir

[4] http://www.mfd.se/other-languages/english/swedish-disability-policy/proposals-on-a-new-structure-for-the-swedish-disability-policy/

[5] http://www.mfd.se/other-languages/english/swedish-disability-policy/strategy-2011-2016/

Vyriausybė siekia aiškiai parodyti, kad neįgaliųjų socialinė integracija yra svarbi tvarios visuomenės vystymosi dalis, būtina, norint Švedijai pasiekti žmogaus teisių ir Darnaus Vystymosi Tikslus.[6]

Dalyvavimo visuomeniniame gyvenime agentūra 2016 parengė 2017 – 2022 m. strategiją, kuri vienija prieš tai buvusių strategijų nuo 2000 m. tikslus, nes per šį laikotarpį išryškėjo, kad socialinė integracija užima daug laiko.[7]

Švedijos savivaldybėse yra tarybos, kurios daugiausiai užsiima sveikatos apsauga, švietimu, socialinėmis paslaugomis.[8] Tačiau, kai kuriuose miestuose tokios tarybos pagal savo veiklos pobūdį dar pasiskirsto pagal temas, pavyzdžiui Boras mieste yra Laisvalaikio taryba. Kreipiantis į tokią tarybą nedidelės apimties sprendimai gali būti patvirtinami iškart, tačiau dažnai sprendimas gali būti priimamas tik atlikus tyrimą arba įtraukus suinteresuotas šalis, todėl gali užtrukti.

2.1.2. Informacija apie tikslinę grupę

Vienas iš 5 Švedijos gyventojų turi vienokią ar kitokią negalią.[9] Yra manoma, kad apie 10 proc. Švedijos populiacijos turi regos negalią arba disleksiją, kurie naudotųsi prieinamumo paslaugomis. Tai sudaro apie 1 mln. Švedijos gyventojų.[10]

2.1.3. Filmo pritaikymas

2011 m. Švedijos pašto ir telekomo įstaiga ir Švedijos filmų institutas gavo Kultūros ministerijos nurodymą parengti techninę sistemą garsiniam vaizdavimui ir garsiniams titrams skaitmeniniuose kino teatruose, kurie 2014 m. sudarė daugiau nei 90 proc. Švedijos kino teatrų. Anksčiau filmai su garsiniu vaizdavimu buvo įmanomi tik pačiam vertėjui būnant kino salėje, tačiau toks pritaikymo būdas limituodavo galimų seansų skaičių. 2014 m. įvyko tik 150 tokių seansų su gyvu garsiniu vaizdavimu, kuriuose lankėsi apie 1300 žmonių su regos negalia.

---

[6] http://www.mfd.se/other-languages/english/swedish-disability-policy/proposals-on-a-new-structure-for-the-swedish-disability-policy/

[7] Axelson, Hans von; Linden, Arvid; Andersson, Jonas E. ir Skehan, Terry: Equalization and Participation for All:Swedish Disability Policy at a Crossroads. In: Universal Design 2016: Learning from the Past, Designing for the Future. H. Petrie et al. (Eds.). p. 69 – 77, čia p. 71.

[8] https://sweden.se/society/swedens-disability-policy/

[9] Švedijos filmų institutas: Industry Standard – Available Cinema. 2015. P. 7.

[10] http://www.filminstitutet.se/en/funding/funding-from-the-swedish-film-institute/available-cinema/

Palyginimui: 2014 m. TOP10 žiūrimiausių švediškų filmų buvo parodyti 63 401 kartus, o TOP10 žiūrimiausi užsienio filmai Švedijoje buvo rodyti 82 058 kartus. Jei šie 20 filmų būtų pritaikyti su garsiniu vaizdavimu ar garsiniais titrai, tai žmonės su regos negalia ir dislektikai turėtų žymiai geresnį kino prieinamumą.[11]

Garsinio vaizdavimo techninis sprendimas yra per Google Play ar Apple App Store parsisiunčiama programėlė. Vartotojo išmanusis telefonas arba planšetė per mikrofoną registruoja filmo garso takelį ir su juo sinchronizuoja garsinį vaizdavimą, kurio žiūrovas klausosi per ausines. Garsiniai titrai yra sistema, kuri filmo subtitrus perskaito garsiai. Jų galima klausytis taip pat per ausines. Tokiu būdu dislektikai arba neregiai gali klausytis išverstų dialogų. Ši sprendimas taip pat įgalina vaikus, kurie dar nesugeba greitai skaityti, sekti filmą.[12]

Anksčiau Švedijos filmų institutas per metus finansuodavo apie 150 garsinių vaizdavimų. Šiuo metu per metus finansuojama apie 50 garsinių vaizdavimų. Kino filmų žiūrovas, neatsižvelgdamas į laiką ir vietą, gali programėlėje parsisiųsti norimo filmo garsinį vaizdavimą arba įrašytus balsu subtitrus. Filmų platintojai specialiai filmų pritaikymui su garsiniu vaizdavimu gali gauti papildomą finansavimą iš Švedijos filmų instituto. Švedijos filmų institutas, pateikia informacines brošiūrėles visoms filmų pritaikymo suinteresuotoms šalims, kuriose yra svarbiausių dalykų sąrašai, įmonių atliekančių garsinius vaizdavimus sąrašai ir pan. Kino teatrai repertuaruose ar programose turi nurodyti, ar filmai turi garsinį vaizdavimą ir garsinius titrus.[13]

Į šių sistemų kūrimą buvo įtrauktos įvairios organizacijos: Swedish Association of the Visually Impaired, Visually Impaired Youth Sweden, the Swedish Exhibitors Association, the Swedish Film Distributors Association, the Swedish Film and TV Producers Association, Swedish Agency for Accessible Media, Swedish Union for Performing Arts and Film režisierių šaka, the Swedish Association of Dyslexic, the People´s Parks and Community Centres in Sweden, taip pat įmonės Balken Produktion, Scanbox and Filmtec, SF Film prodiuseriai, Nordisk Film ir 20th Century Fox ir kino teatrų grandinės Svensk Bio ir SF Bio. Tai parodo didelį ne tik valstybės, tačiau ir kino industrijos atstovų įsitraukimą į kino prieinamumo didinimą.[14]

[11] https://www.epsa-projects.eu/index.php?title=Available_Cinema
[12] https://www.epsa-projects.eu/index.php?title=Available_Cinema
[13] http://www.filminstitutet.se/en/funding/funding-from-the-swedish-film-institute/available-cinema/
[14] https://www.epsa-projects.eu/index.php?title=Available_Cinema

Pasak Lisos Wacklin, Švedijos filmų instituto Available Cinema projektų vadovės, ši technologija sudaro sąlygas parodyti daugiau nei 150 000 seansų per metus visoje Švedijoje.[15]

Įmonės, kurios užsiima garsinio vaizdavimo ir garsinių titrų gamyba: Syntolkning Nu, Iris Media, Tundell Salmson, Eurotroll, SDI Media, Ljudlager, REDBLUE Production, Tistron HB, Enable Media, SeeListen and MediaVision (Degerfors).

Kadangi platintojams priklauso teisės į filmus, jie ir yra atsakingi už filmų pritaikymą žmonėms su klausos ir regos negalia. Platintojas taip pat gali gauti finansavimą filmo pritaikymui (garsiniam vaizdavimui arba garsiniams titrams). Parama ir Available Cinema programos techniniai sprendimai gali būti skiriami tik valsybiniame filmų registre registruotiems filmams. Teikiant paraišką filmo pritaikymo finansavimui, būtina kartu pateikti ir bent du pasiūlymus, kurie parodo pritaikymo kainą. Gamintojai filmus turi pritaikyti tik tuo atveju, jei tai yra švedų gamybos filmai. Tokiu atveju jie gali gauti finansavimą filmo gamybai ir kartu švediškiems titrams. Už švediškų filmų garsinį vaizdavimą taip pat atsakingi platintojai.[16]

2.1.4. Kino teatrai

Kino teatrai dirbo kartu su Švedijos filmų institutu vystant kino prieinamumo žmonėms su negalia programėles, todėl kiti pritaikymo būdai žmonėms su regos negalia nėra paplitę.

Švedijos kino teatrai filmus rodo originalo kalba su titrais, todėl kino filmų prieinamumas ir kurtiesiems bei neprigirdintiems yra pakankamai geras. O didžiausia Švedijos kino teatrų grandinė SF Bio nuo 2014 m. gruodžio visus švediškus filmus rodo su subtitrais, siekiant kad žmonės su klausos negalia turėtų geresnį priėjimą prie švediškų filmų.[17]

2.1.5. Televizija

Radijo ir televizijos įstatymo 5 skyriaus 12 straipsnyje nurodyta, kad televizijos transliuotojai turi savo paslaugas teikti taip, kad jos būtų prieinamos asmenims su funkciniais sutrikimais – turi būti taikomas subtitravimas, vertimas į gestų kalbą, akustinis vaizdo aprašymas.

[15] https://www.audiblemagic.com/2015/04/08/new-mobile-app-enhances-cinema-experience-for-the-vision-impaired/
[16] Švedijos filmų institutas: Industry Standard – Available Cinema. 2015. P. 29 – 32.
[17] https://sverigesradio.se/sida/artikel.aspx?programid=2054&artikel=6011945

Prieinamumo priemonių taikymo mastą nustato vyriausybė (transliuotojams, kurių veikla finansuojama iš televizijos mokesčių) bei Spaudos ir transliavimo institucija (kitiems transliuotojams). Nustatant, kaip ir kokia apimtimi turi būti užtikrintas paslaugų prieinamumas asmenims, turintiems funkcinių sutrikimų, turi būti atsižvelgta į transliuotojo finansinę situaciją ir technines aplinkybes.[18]

Vyriausybė yra patvirtinusi specialų dokumentą, kuriame 2014–2019 m. nustatyti tam tikri įpareigojimai nacionaliniam transliuotojui SVT. Pagal šį dokumentą 2016 m. SVT buvo įpareigota taikyti subtitravimą 100 proc. netiesiogiai transliuojamų programų laiko ir 65 proc. tiesiogiai transliuojamų programų laiko.[19] Per antenas arba palydovus transliuojančios televizijos yra bendrai įpareigotos skatinti prieinamumą. Tačiau jei tokios televizijos pasiekia didesnę nei 1 proc. auditoriją, tuomet joms galioja konkretesnės prieinamumo taisyklės. 2011 Transliacijų tarnyba nusprendė, kad TV4 AB turi pritaikyti savo transliuojamą programą žmonėms su negalia. Šis pritaikymo reikalavimas galioja tik švediškai transliuojamam turiniui. Numatyta, kad nuo 2011 iki 2016 m. garsinis vaizdavimas ir garsiniai titrai kiekvienais metais turi būti parengti po 3 proc. daugiau. Pritaikymo kainos lubos yra pasiekiamos, kai pritaikymui reikalinga suma viršija kompanijos grynųjų pardavimų kainos procentą einamosios programos paslaugoms.[20]

Vienas iš labiausiai SVT prieinamumą išplečiančių įpareigojimų yra garsinių titrų įpareigojimas visam turiniui, kuris nėra gyva transliacija. Tai reiškia, kad visi filmai ir laidos, kurie nėra gyvai transliuojami turi bent jau garsinius titrus, jei garsinis vaizdavimas nėra prieinamas. Būtina atkreipti dėmesį, kad Švedijoje užsienio turinys yra transliuojamas originalo kalba su švediškais titrais. Dubliuojama yra tik vaikams skirtose laidose. Taip pat, Radijo ir televizijos įstatyme yra numatyta, kad transliavimo licenzija gali būti kombinuojama su reikalavimu pritaikyti turinį žmonėms su negalia. Jei šie reikalavimai nėra įgyvendinami, gali būti baudžiami baudomis.[21]

---

[18] LRS Kanceliarijos Informacijos ir komunikacijos departamento Tyrimų skyrius: Nacionalinio transliuotojo paslaugų pritaikymas klausos ir regos negalią turintiems asmenims. Europos Sąjungos valstybių narių praktika. 2018/01/25. P. 8 – 9.

[19] LRS Kanceliarijos Informacijos ir komunikacijos departamento Tyrimų skyrius: Nacionalinio transliuotojo paslaugų pritaikymas klausos ir regos negalią turintiems asmenims. Europos Sąjungos valstybių narių praktika. 2018/01/25. P. 8 – 9.

[20] European Union Agency for Fundamental Rights (FRA): Background country information reports for the comparative report on The right to political participation for persons with disabilities: Accessibility standards for audio-visual media. Indicators on political participation of persons with disabilities. 2014.

[21] European Union Agency for Fundamental Rights (FRA): Background country information reports for the comparative report on The right to political participation for persons with disabilities: Accessibility standards for audio-visual media. Indicators on political participation of persons with disabilities. 2014.

2.2. VOKIETIJA

2.2.1. Esama situacija/teisinis reglamentavimas

Vokietijoje šiuo metu galiojantis Neįgaliųjų lygybės įstatymas yra skirtas tik viešojo sektoriaus federalinio lygmens institucijoms. Jis reglamentuoja infrastruktūrinį ir informacinį prieinamumą.[22] Šis federalinis įstatymas federalinėse žemėse turi papildomus neįgaliųjų lygybės įstatymus, tačiau jie nėra vienodi, neatitinka žodis į žodį federalinio įstatymo ir netgi skiriasi tarpusavyje. Visose 16 federalinių žemių įstatymai taip pat reguliuoja tik viešojo sektoriaus institucijas, viešąsias įstaigas ir įmones. Išskyrus dvi federalines žemes – Bavariją ir Heseną – visose kitose audiovizualiniai kūriniai nėra minimi. Bavarijoje ir Hesene papildomi straipsniai numato, kad visuomeniniai transliuotojai Bayrischer Rundfunk ir Hessischer Rundfunk privalo pateikti turinį su titrais ir garsiniu vaizdavimu. Tačiau Hesene numatyta, kad Heseno žemės privataus radijo ir televizijos ir naujų medijų institucija skatina privačius transliuotojus gerinti savo paslaugų prieinamumą žmonėms su negalia. Nepaisant to, net ir šiuose įstatymuose nėra reguliuojamas kino filmų prieinamumas kino teatruose ar festivaliuose.

Federaliniame Vokietijos Neįgaliųjų lygybės įstatyme bei visuose 16 federalinių žemių įstatymuose neįgalumas yra traktuojamas kaip fizinė, protinė, psichinė būsena, neatitinkanti tipinės individo amžiaus būsenos, kuri nėra laikina (t.y. 6 arba daugiau mėnesių) arba yra didelė tikimybė, kad ši būsena išliks ilgiau nei 6 mėn. Konkrečiai regos negalia atsiranda regėjimui (stipresnei akiai) sumažėjus iki 30 proc. arba mažiau, negalint koreguoti regėjimo akinių arba kontaktinių lęšių pagalba.[23]

Pirmieji bandymai pritaikyti filmus žmonėms su regos negalia Vokietijoje prasidėjo 1989 metais, kai buvo įsteigta „Münchner Filmbeschreibergruppe“ (liet. „Miuncheno filmų aprašytojų grupė“) ir su finansine Columbia TriStar ir 20th Century Fox parama parengė kai kurių amerikietiškų komedijų garsinius vaizdo aprašymus. Ši grupė laikoma garsinio vaizdavimo Vokietijoje pradininkais. 1992 remiami Bavarijos aklųjų sąjungos Miuncheno filmų aprašytojai pradėjo dirbti televizijoje ir rengti DVD. [24]

Tais pačiais metais parodytas pirmas filmas su garsiniu vaizdavimu kino festivalyje ir televizijoje, o 1993 pirmasis filmas su garsiniu vaizdavimu buvo transliuotas Vokietijos visuomeninio transliuotojo ZDF. Nuo 1997 bendras vokiečių ir prancūzų transliuotojas ARTE

[22] https://www.gesetze-im-internet.de/bgg/BGG.pdf
[23] http://www.bsvsh.org/index.php?menuid=58&reporeid=52
[24] Niedzviegienė/Kirejeva, p. 156; Arma, dis, p. 45- 46.

taip pradėjo naudoti garsinį vaizdavimą. Nuo 1997 Bayerischer Rundfunk turi garsinių filmų redaktorių, o šiuo metu ten egzistuoja Garsinio vaizdavimo departamentas, kuris per metus parengia apie 12 – 14 filmų. Įskaitant kartojimus ir iš kitų gamintojų perimtus filmus su garsiniu vaizdavimu ši televizija kas savaitę arba dvi parodo po vieną filmą su garsiniu vaizdavimu.[25]

1998 Vokietijos aklųjų ir silpnaregių draugija pradėjo trejų metų trukmės projektą „Televizijos prieinamumas akliesiems ir silpnaregiams per naują mediją garsinis filmas“. Šis projektas buvo finansuojamas ir Federalinės vidaus reikalų ministerijos, o juo buvo siekiama įtvirtinti garsinį filmą Vokietijos medijose. Projekto metu buvo ieškoma kontaktų televizijose, filmų nuomos ir platinimo firmose, kuriami finansavimo modeliai, ruošiami filmų garsinio vaizdavimo rengėjai bei rengiami patys garsinio vaizdavimo aprašymai šiems kanalams: ZDF, SWR, MDR, Sat.1, Kinowelt Homeentertainment ir VCL. 2001 vietoje projekto buvo įkurta Deutsche Hörfilm gGmbH, įmonė, kuri žmonėms su regos negalia garsinio vaizdavimo pagalba padaro prieinamus filmus televizijoje, DVD, kino teatruose, festivaliuose, taip pat teatrus, parodas bei ekskursijas. Nuo 1998 metų įstaiga yra parengusi apie 4 000 filmų su garsiniu vaizdavimu.[26]

Filmų rėmimo įstatymas nuo 2014 įpareigoja filmų gamintojus pritaikyti gaminamus filmus žmonėms su klausos ir regos negalia pritaikytus filmus, jeigu šie yra remiami Filmų paramos tarybos (Filmförderungsanstalt) arba Vokietijos filmų rėmimo fondo (Deutscher Filmförderfonds). Tai ženkliai padidino filmų su garsiniu vaizdavimu skaičių filmų rodymui kino teatruose. 2017 m. gegužės duomenimis vien tik Filmų paramos taryba buvo finansavusi 232 kino filmus, kurie dėl to buvo įpareigoti pateikti ir filmo su garsiniu vaizdavimu versiją.

Pagal Filmų rėmimo įstatymo §47 straipsnio dalį 2[27] filmo premjerai kino teatre privalo būti prieinama žmonėms su negalia pritaikyta versija. Taip pat minima, kad ir kino teatrai norėdami gauti valstybės paramą privalo užtikrinti kino filmų žmonėms su klausos ar regos negalia prieinamumą. Kokiu būdu šis kino filmų ir kino teatrų prieinamumas turi būti užtikrintas nėra specifikuojama. Tai reiškia, kad garsinis vaizdavimas gali būti organizuojamas tiek specialių seansų kino teatre būdu, tiek įvairių programėlių ar technikos pagalba. Ar filmų garsinio

[25] Arma, dis, p. 45- 46.
[26] http://www.hoerfilm.de/pages/willkommen/ueber-die-dhg.html#mehr; http://www.hoerfilm.de/pages/filme-fuer-blinde/das-projekt-hoerfilm.html
[27] https://www.buzer.de/gesetz/12362/a203108.htm

vaizdavimo aprašymas bus prieinamas programėlėse GRETA ar Cinema Connect sprendžia patys filmų gamintojai ir platintojai.

Taip pat yra daug tarptautinių firmų, kurios savanoriškai gamina garsinio vaizdavimo aprašymus, o labiausiai šioje srityje išsiskiria platintojas „Universal Pictures“. Iki 2015 m. rugpjūčio tokių platintojų, kaip Universal Pictures International, Warner Bros, 20th Century Fox, Neue Visionen, Piffl Medien, DCM, Concorde ir t.t. dėka, žmonės su negalia kine apsilankė daugiau nei 60.000 kartų. Šių firmų padaliniai Vokietijoje garsinius vaizdavimus kuria vokiečių kalba.

2.2.2. Informacija apie tikslinę grupę

Deutsche Hörfilm gGmbH duomenimis, Vokietijoje gyvena apie 1,2 mln. žmonių su regos negalia. Bavarijos aklųjų draugija 1996 metais vykdė apklausą, kuri parodė, kad 89 proc. apklaustų žmonių su regos negalia nori televizijos su garsiniu vaizdavimu. Iš apklaustųjų televizorių turėjo 97 proc., o 81 proc. juo reguliariai naudojosi.[28]

2.2.3. Filmo pritaikymas

Duris filmų pritaikymui žmonėms su regos negalia atvėrė skaitmeninė televizija, nes skaitmeninis transliavimas įgalina žiūrovą pasirinkti vieną iš kelių transliuojamų garso takelių.[29]

Filmo garsinį vaizdavimą parengia filmo gamintojas, filmo platintojas arba televizija, kuri filmą transliuoja. Filmų platintojai, kurie įgalina ir remia kino prieinamumą Vokietijoje yra: Universal Pictures International, Warner Bros, 20th Century Fox, Neue Visionen, Piffl Medien, DCM, Concorde ir t.t. Tokios programėlės kaip Greta & Starks ar CinemaConnect tik platina jau parengtus filmus.

Garsinio vaizdavimo aprašas yra rengiamas specialiai apmokytų filmų aprašinėtojų. Regintys žmonės ir žmonės su regos negalia dirba kartu, kad parengtų kuo trumpesnį ir suprantamesnį aprašą. Neregintio žmogaus įtraukimas į procesą yra labai svarbus, nes regintys dažnai

[28] http://www.hoerfilm.de/pages/filme-fuer-blinde/das-projekt-hoerfilm.html
[29] http://www.hoerfilm.de/pages/filme-fuer-blinde/das-projekt-hoerfilm/ifa-1999.html

nesuvokia, kokią informaciją neregintis žmogus suvokia, kai garso takelis yra akustiškai sudėtingas. Pirmiausia filmas yra analizuojamas struktūriškai: kaip keičiasi pagrindinis ir šalutiniai naratyvai, ar yra laiko šuolių, grįžimo į praeitį, sapnų ar svajonių, kokie veikėjai ir vietos turi būti aprašomi išsamiai, kuriose filmo vietose tai būtų galima padaryti. Paskui filmas yra apdirbamas scena po scenos, o viena pagrindinių užduočių yra vis trumpinti ir trumpinti aprašomąjį tekstą, kad filmo atmosfera būtų išlaikyta neperkraunant pauzių tarp dialogų. Po to garsinio vaizdavimo aprašymas yra įrašomas įrašų studijoje, sujungiamas su originaliu garso takeliu ir nukopijuojamas į antrąjį garso takelį.[30]

Garsinį vaizdavimą Vokietijoje rengia bent 6 įmonės: audioskript[31], DMT Digital Media Technologie GmbH[32], alias[33], wdr mediagroup[34], subs Hamburg[35] ir VSI Berlin[36]. Pavyzdžiui, audioskript per metus paruošia apie 350 garsinių vaizdavimų, reguliariai rengia gyvus garsinius vaizdavimus ir taip užtikrina ir kino festivalių prieinamumą. Audioskript kartu su 9 Vokietijos žemių radijo ir televizijos įstaigomis kūrė garsinio vaizdavimo standartus vokiškai kalbančių šalių regionui.[37]

Pritaikytus kino filmus toliau platina ir prieinamumą užtikrina kino teatrai, televizija, įvairios programėlės.

[30] http://www.hoerfilm.de/pages/haeufig-gestellte-fragen.html#wie-entsteht-ein-hoerfilm
[31] https://www.audioskript.de/barrierefreie-filmfassung/
[32] http://www.dmt-studio.de/synchronstudio-dmt/
[33] http://www.alias-film.com/
[34] https://wdr-mediagroup.com/geschaeftsfelder/a-h/audiodeskription/
[35] http://www.subs-hamburg.de/
[36] http://www.vsi-berlin.tv/services/barrierefreies-tv
[37] https://www.audioskript.de/ueber-audioskript/

2.2.4. Kino teatrai

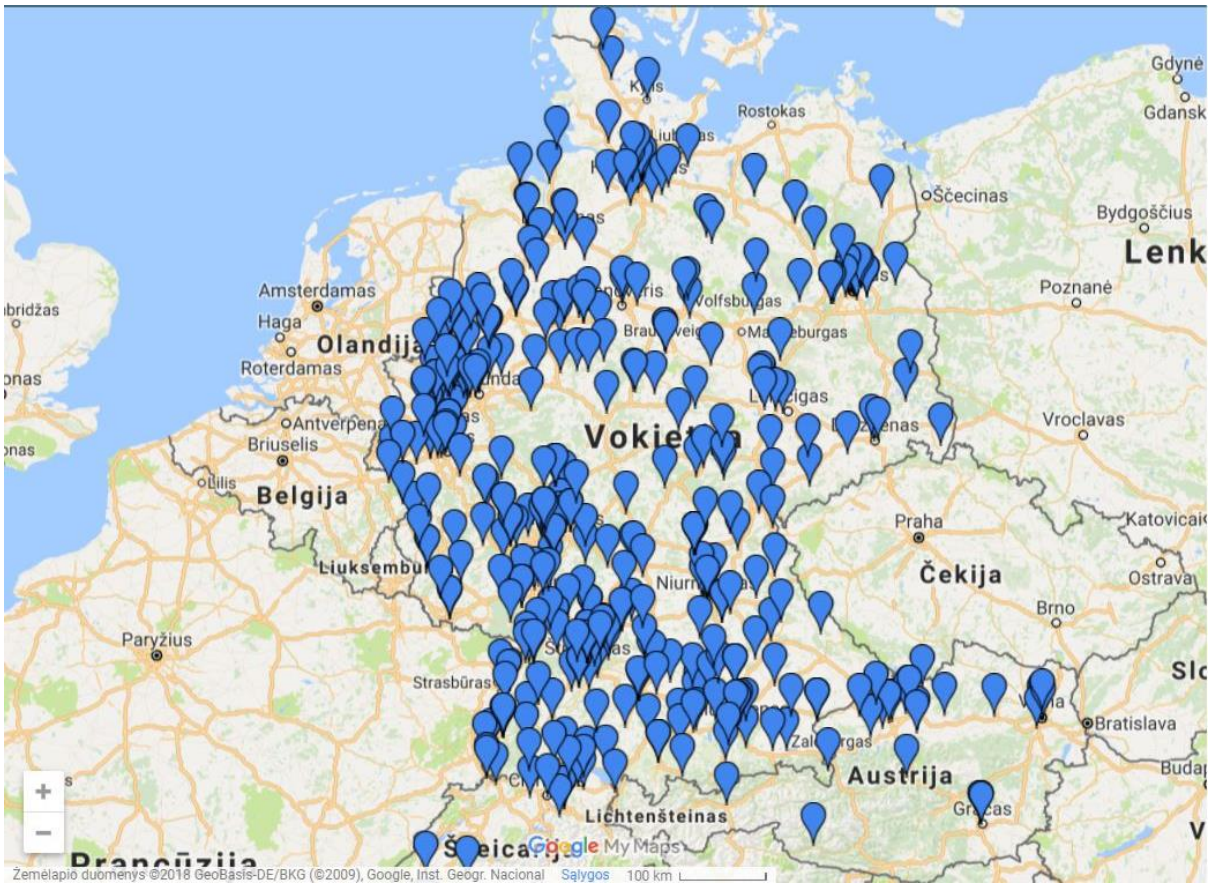

Paveikslas nr. 1. Kino teatrai Vokietijoje, pritaikyti žmonių su negalia poreikiams.

Šiuo metu Vokietijoje egzistuoja keletas galimybių kino teatruose mėgautis filmais su garsiniu vaizdavimu:

Programėlė GRETA

GRETOS veikimui užtenka išmaniojo telefono su iOS arba Android operacinėmis sistemomis bei ausinių. Prieš einant į kiną reikia parsisiųsti GRETOS programėlę bei norimo filmo garsinį vaizdavimą. Kino teatre, kai filmas prasideda, įjungus programėlę sinchronizuojamas parsisiųsto filmo garsinis vaizdavimas. Garsinio vaizdavimo sinchronizacija su filmu prasideda nuo pirmųjų filmo garsų. 2014 metais, kai buvo kuriamos programėlės Greta & Starks[38] Vokietijos filmų rėmimo taryba projektą parėmė 37 931 eurų suma.[39]

[38] Iki 2018 m. balandžio programėlės Greta ir Starks buvo atskiros programėlės, skirtos žmonėms su regos ir klausos negalia. Nuo 2018 m. balandžio programėlės buvo sujungtos ir Greta tapo vienintele toliau vystoma programėle.

[39] https://www.ffa.de/familiaeres-heiteres-und-einmal-ganz-laut-ffa-vergibt-52-millionen-euro-fuer-17-neue-kinoprojekte.html?highlight=audiodeskription

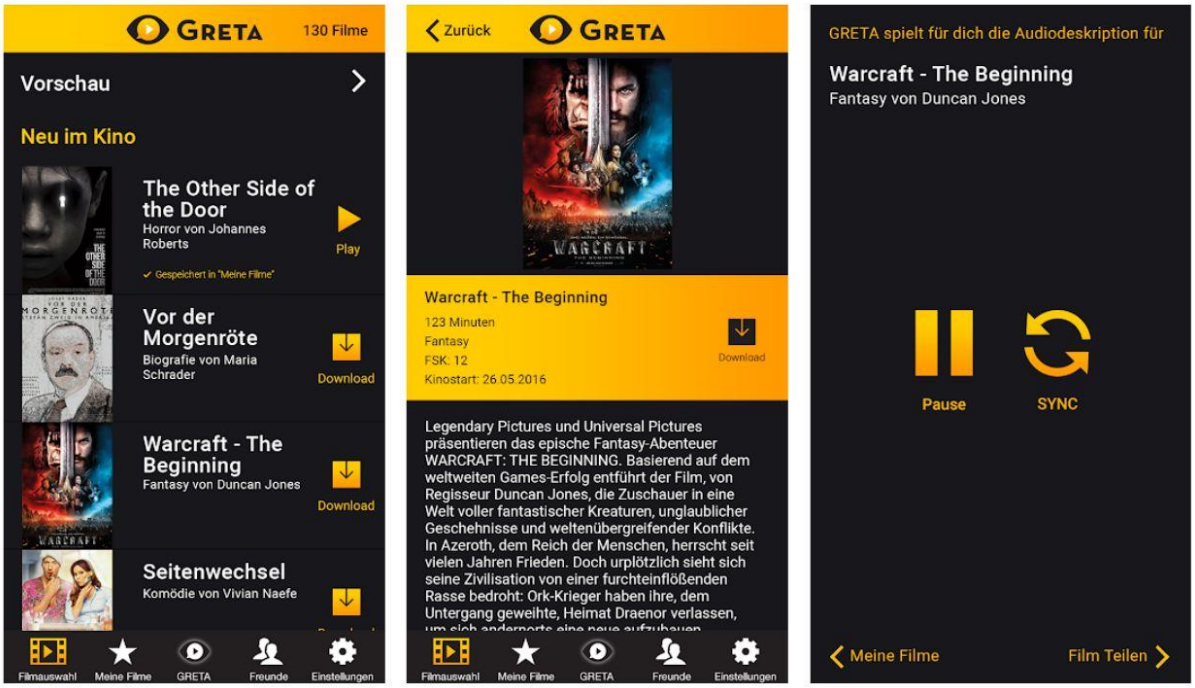

Paveikslas nr. 2. Programėlės Greta vartotojo langas.

Nuo 2014 m., kai programėlė pradėjo veikti, kino teatruose apsilankė apie 360 000 lankytojų. Žiūrovams ir kino teatrams programėlės naudojimas nemokamas, už filmo patalpinimą programėlėje susimoka kino filmų platintojai. Kadangi sumokamai sumai galima gauti valstybės finansavimą, patiems platintojams išlaidos nesijaučia.[40]

Programėlė Cinema Connect

Firma Sennheiser tiekia programėlę Cinema Connect, kuria per Wi-fi tinklą galima žiūrėti filmą su garsiniu vaizdavimu. Pagrindinė sąlyga yra, kad kino teatrai prieš tai jau būtų įsirengę šiai transliacijai reikalingą sistemą. Įsirengimui būtinas investicijas 50 proc. galima susigrąžinti per Filmų rėmimo tarybą. Programėlė tinkama naudoti su su iOS arba Android operacinėmis sistemomis. 2018 m. kovą garsinio vaizdavimo transliacijai reikalingą sistemą turėjo 22 kino teatrai. Naudojantis Cinema Connect galima garsinio vaizdavimo įrašą pritaikyti pagal savo asmeninius poreikius.[41]

[40] Greta & Starks App informacija.
[41] https://de-de.sennheiser.com/hoerbehinderung-sehbehinderung-app-cinemaconnect

Kino teatruose skolinami Doremi Fidelio prietaisai

Tiekėjas Doremi Fidelio platina technologiją, su kuria kine galima klausytis garsinio vaizdavimo. Naudojantis Doremi Fidelio prietaisais nereikia atsinešti savo prietaiso, jį galima pasiskolinti kino teatre. Su šiais prietaisais taip pat yra įmanoma reguliuoti girdimų garsų stiprumą, o tai padeda žmonėms, kurie prie regos negalios turi ir suprastėjusią klausą. Iki šiol tik labia nedaug kino teatrų naudoja šią technologiją.

2.2.5. Kino festivaliai

Kino festivalių prieinamumas žmonėms su regos negalia užtikrinamas tiek programėlių, tiek gyvų garsinio vaizdavimo seansų metu. Tam tikruose festivaliuose, pvz. Berlinale galima gauti specialius prietaisus su ausinėmis, kurie transliuoja garsinį vaizdavimą.Tokius gyvus seansus ruošia audioskript.

Taip pat festivaliuose rodomi filmai turi garsinį vaizdavimą ir programėlėje Greta:

BERLINALE - Internationale Filmfestspiele Berlin

Metai	2016	2017	2018
Filmų skaičius	1	5	5

DOK Leipzig

Metai	**2017**
Filmų skaičius	13

Futurale Filmfestival - Arbeiten 4.0

Federalinė darbo ir socialinių reikalų ministerija inicijavo filmų festivalį Futurale, kuriuo siekiama tematizuoti ateities darbo tendencijas, sąlygas ir naujas taisykles. 7 filmai pritaikyti ir žmonėms su negalia bei gastroliuoja po visą Vokietją nuo 2016 metų.

Max-Ophüls-Prizas

Filmų festivalis Max-Ophüls-Prizas yra svarbiausias jaunųjų kino kūrėjų festivalis, organizuojamas 38 metus.

Metai	2015	2017	2018
Filmų skaičius	5	3	6

2.2.6. Televizija

Vokietijoje iš viso yra 16 kanalų, kurie pritaiko savo turinį žmonėms su regos negalia: 3sat, ARTE, Bayerisches FS, Das Erste, EinsFestival, EinsPlus, hr-Fernsehen, KiKA, MDR-FERNSEHEN, NDR Fernsehen, Radio Bremen TV, rbb Fernsehen, SR Fernsehen, SWR Fernsehen, WDR Fernsehen, ZDF, ZDFneo, ZDFinfo. Patys visuomeniniai transliuotojai yra savanoriškai susitarę, kad bent 10 proc. savo turinio transliuos su garsiniu vaizdavimu.

Per dieną, pavyzdys 2018 m. balandžio 12 d., per visus kanalus galima girdėti apie 28 su garsiniu vaizdavimu pritaikytas laidas ir filmus.

3. Kino pritaikymas kurtiems ir neprigirdintiems užsienyje

3.1. AUSTRALIJA

3.1.1. Esama situacija/teisinis reglamentavimas

Negalios diskriminacijos įstatymas (1992)

Beveik visos Australijos valstijos ir teritorijos jau devintajame dešimtmetyje turėjo savo negalios antidiskriminacijos teisės aktus, tačiau Negalios diskriminacijos įstatymas standartizavo ir konsolidavo šiuos aktus federaliniu lygmeniu. Negalios diskriminacijos įstatymas saugo visuotines žmogaus teises žmonėms su negalia. Nusižengimai įstatymui yra traktuojami kaip diskriminacija ir apie juos yra informuojama Australijos žmogaus teisių komisija.

Negalios diskriminacijos įstatyme negalia apibrėžiama kaip pilnas arba dalinis asmens fizinių arba psichinių funkcijų praradimas; pilnas arba dalinis kūno dalių praradimas; ligas sukėlusių organizmų būvimas kūne; ligas galinčių sukelti organizmų būvimas kūne; kūno dalių nefunkcionavimas, neteisingas susiformavimas arba sužalojimas; sutrikimas arba nefunkcionavimas, kurio pasekoje žmogus mokosi kitaip negu žmogus neturintis šio sutrikimo ar nefunkcionavimo; sutrikimas ar liga, kurie daro įtaką asmens mąstymo procesams, realybės suvokimui, emocijoms arba sprendimams arba kurio pasekoje sutrinka elgesys. Į apribrėžimą taip pat įtraukta negalia, kuri egzistuoja šiuo metu, buvo praeityje, bet šiuo metu jos nebėra, arba gali atsirasti ateityje (esant genetiniam polinkiui).

24-tas Negalios diskriminacijos įstatymo skyrius numato, kad visos prekės, paslaugos ir infrastruktūra turi būti prieinama žmonėms su negalia. Nepaisant to, kad interneto, video ir filmų turinio prieinamumą pagrįsti šia sekcija būtų sudėtinga, tai būtų galima padaryti turint konkretų teismo sprendimą. Didelę įtaką tokiai interpretacijai padarė byla Maguire prieš Sydney organising Committee for the Olympic Games (SOCOG).[42]

Bruce Lindsay Maguire, neregintis nuo gimimo, 2000 padavė SOCOG į teismą dėl SOCOG tinklalapio neprieinamumo žmonėms su regos negalia. Jis reikalavo papildomo vaizdų aprašymo ir keitimų tinklalapio navigacijoje, kad jis galėtų naudotis tinklalapiu su Brailio skaitytuvu. Maguire argumentavo, kad puslapio nepritaikymas yra Negalios diskriminacijos įstatymo nusižengimas. Nors SOCOG argumentavo, kad jie nediskriminavo specialiai, o

[42] https://www.3playmedia.com/2015/07/27/australian-web-accessibility-closed-captioning-rules/

pakeitimų kaina būtų nepateisinamai didelė, tačiau teismas nesutiko. SOCOG buvo įpareigotas pritaikyti tinklalapį ir sumokėti 20 000 A$. Taip buvo sukurtas precendentas, po kurio Australijos vyriausybė parengė planą įtraukiam tinklalapių dizainui ir kuris paskatino daugiau dėmesio skirti paslaugų prieinamumui.

Prieinamumo ekspertas Dr. Scott Hollier teigia, kad iššūkiai, su kuriais susiduriama prieinamumo sferoje yra šie:

1. Prieinamumo ekspertai yra atskirti nuo kitų departamentų, todėl nėra/nepakanka tarp-departamentinio/tarp-institucinio bendradarbiavimo;
2. Pasenusios technologijos;
3. Neproduktyvus skirtingų sektorių vienas kito kaltinimas, kas yra atsakingas už prieinamumo užtikrinimą;
4. Skiriami per maži resursai;
5. Trūksta auditorių, kurie tikrintų prieinamumą.[43]

Screen Australia finansavimo taisyklės

Screen Australia yra federalinės vyriausybės agentūra, kuri remia Australijos kino plėtrą, gamybą ir sklaidą. Agentūra buvo įkurta 2008 m. Screen Australia įstatymu ir perėmė jos pirmtakių Australian Film Commission, Film Finance Corporation Australia ir Film Australia Limited funkcijas. Screen Australia reikalauja, kad visi jos remiami filmai turėtų titrus ir garsinį vaizdavimą kino teatrams ir DVD, kad būtų užtikrinamas kino prieinamumas žmonėms su negalia. Už šiuos pritaikymus turi mokėti pats gamintojas. Filmų gamintojai taip pat yra įpareigoti užtikrinti, kad visos Australijos filmų platinimo sutartys įtrauktų kino prieinamumą žmonėms su klausos ir regos negalia titrais arba garsiniu vaizdavimu. Screen Australia taip pat skatina gamintojus pritaikyti visą audiovizualinį turinį bei tinklalapius, kad žmonės su negalia galėtų gauti informacijos apie vykdomus projektus.[44]

[43] https://www.3playmedia.com/2015/07/27/australian-web-accessibility-closed-captioning-rules/
[44] https://www.screenaustralia.gov.au/getmedia/2e7f34c9-1f1c-420e-a8d6-66e984ea3c92/Terms-of-trade

Kino prieinamumo įgyvendinimo planas (2010)

2010 m. Gegužės 18 d. keturios didžiausios Australijos kino teatrų grandinės (Hoyts, Village Cinemas, Event Cinemas ir Reading Cinemas) pristatė skaitmenines technologijas, garsinį vaizdavimą ir titrų prietaisus kino prieinamumui užtikrinti. Šios prezentacijos metu šios keturios grandinės įsipareigojo plėsti kino prieinamumą Kino prieinamumo įgyvendinimo planu savo kino teatruose. Kadangi buvo matomas poreikis konsultuotis su žmonėms su negalia, kartu buvo įkurta Patariamoji grupė, kurioje yra ir žmonių su negalia bei jų atstovų.

Kino prieinamumo įgyvendinimo planas numatė, kad iki 2014 m. pabaigos titrai ir garsinis vaizdavimas bus prieinami bent vienoje kino teatro salėje visuose 132 Hoyts, Village Cinemas, Event Cinemas ir Reading Cinemas kino teatrų kompleksuose. Jeigu kino teatras turi 6 ar mažiau salių, tai bent viena salė turi būti pritaikyta filmų žiūrėjimui su titrais ir garsiniu vaizdavimu. Jei kino teatras turi 7-12 salių, tai pritaikytos turi būti 2, jei 13 ir daugiau salių, tai pritaikytos turi būti 3. Tai reikštų, kad iš viso būtų pritaikytos 242 salės 132 kino teatruose. Pritaikius 10 proc. numatytų kino salių, visoje Australijoje būtų parodyti 840 pritaikytų kino seansų per savaitę.[45]

Konsultavimas prieinamumui užtikrinti

Prieinamo kino patariamoji grupė buvo pasiūlyta keturių, iniciatyvą rengusių, kino teatrų grandinių. Jos tikslas yra patarti ir asistuoti kino industrijai, siekiant prieinamumo žmonėms su klausos ir regos negalia gerinimo tikslų.

Patariamosios grupės funkcijos yra (tačiau vien tik jomis neapsiriboja):

- Teikti patarimus ir pagalbą kuriant prieinamos technologijos įgyvendinimo laiko planą;
- Teikti grįžtamąjį ryšį apie pasiūlytus technologinius sprendimus ir vertinti technologinę plėtrą;
- Teikti patarimus ir pagalbą specifiniams viešinimo ir komunikacijos klausimams, liečiantiems prieinamų kino seansų reklamavimą ir viešinimą, siekiant užtikrinti, kad informacija būtų prieinama ir žmonėms su klausos ir regos negalia;

[45] https://www.dss.gov.au/our-responsibilities/disability-and-carers/program-services/government-international/cinema-access-implementation-plan?HTML

- Teikti grįžtamąjį ryšį apie prieinamo kino nuostatą ir padrąsinti minimalių paslaugų ir komunikacijos standartų įgyvendinimą visuose kino teatruose;
- Teikti patarimus geriausių skundų ir problemų komunikacijos kanalų vystymui, kad iškilusios problemos galėtų būti išsprendžiamos greitai ir efektyviai;
- Padėti kuriant, peržiūrint ir platinant prieinamo kino mokymo informaciją prieinamų kino teatrų darbuotojams.

Prieinamo kino patariamosios grupės nariai:

- Australian Federation of Disability Organisations;
- Blind Citizens Australia;
- Deaf Australia Inc;
- Deafness Forum of Australia;
- Vision Australia;
- Action on Cinema Access;
- Arts Access Australia;
- Media Access Australia;
- Australian Human Rights Commission;
- Event Cinemas / Greater Union / Birch Carroll & Coyle;
- Hoyts Cinemas;
- Reading Cinemas;
- Village Cinemas;
- Motion Picture Distributors Association of Australia;
- Department of Families, Housing, Community Services and Indigenous Affairs.[46]

3.1.2. Informacija apie tikslinę grupę

Virš 4 mln. žmonių Australijoje turi vienokią ar kitokią negalią. Tai yra vienas iš 5 žmonių. Tikimybė turėti negalią su amžiumi auga, todė 2 iš 5 žmonių virš 65 žmonių turi negalią. 35,9 proc. iš 8,9 mln. namų ūkių Australijoje turi bent vieną asmenį su negalia. Klausos negalią turi

[46] https://www.dss.gov.au/our-responsibilities/disability-and-carers/program-services/government-international/cinema-access-implementation-plan?HTML

vienas iš 6 žmonių. Apie 30 000 žmonių Australijoje yra visiškai kurti ir naudoja australų gestų kalbą (angl. Auslan).[47]

2005 metais atlikti skaičiavimai rodo, kad tuo metu klausos praradimo kaina siekė 11,75 mlrd. A$ arba 1,4 proc. BVP. Ši suma vidutiniškai vienam asmeniui su klausos negalia metams siektų 3,314 A$ arba 578 A$ kiekvienam Australijos gyventojui. Didžiausias šią sumą sudarantis komponentas yra prarastas darbingumas, kuris sudaro 57 proc. nurodytos sumos, tačiau į ją nėra įtrauktas negalios įtakotas pajamų sumažėjimas, kuris atsieina dar 11,3 mlrd. A$.[48]

3.1.3. Filmo pritaikymas

Australijoje yra skiriama tarp titrų, skirtų kurtiesiems ir neprigirdintiems (angl. captions), ir tarp titrų, kurie skirti originalo kalbos nesuprantantiems žmonėms (angl. subtitles). Titrai kurtiesiems ir neprigirdintiems yra rengiami profesionalių titruotojų, kurie naudodami specialią programinę įrangą visiems titrams sukuria laiko kodus. Tai leidžia titrus sinchronizuoti su filmu. Titrai yra išsaugomi atskirame skaitmeniniame dokumente ir perduodami postprodukcijai, kad būtų pridedami prieš filmą išleidžiant.

Paslėpti titrai (angl. Closed Caption arba CC) yra pridedami kaip skaitmeninio filmo paketo dalis (DCP). Tokia metodika yra numatyta Australijos Cinema Access Implementation Plan. Paslėpti titrai gali būti įjungiami arba išjungiami pagal poreikį. Matomi titrai (angl. Open Caption arba OC) yra senesnės produkcijos metodika, kai titrų byla išsaugoma atskirame CD-ROM, kuris yra paleidžiamas paraleliai su filmu. Matomi titrai tokiu būdu yra rodomi papildomu projektoriumi ant rodomo filmo. Ši metodika yra naudojama su senesniais analoginiais filmais. Nors matomi titrai gali būti kuriami ir skaitmeniniam kinui, tačiau skaitmeniniai kino teatrai beveik visiškai perėjo prie uždarų titrų.[49]

Australijoje titrus rengia bent 6 įmonės: Access Media[50], Ai-Media[51], Bradley Reporting[52], Caption It[53], Captioning Studio[54] ir The Sub Station[55]. Visos šios įmonės yra privačios įmonės,

---

[47] https://www.and.org.au/pages/disability-statistics.html
[48] https://audiology.asn.au/public/1/files/Publications/ListenHearFinal.pdf
[49] https://mediaaccess.org.au/cinema-the-arts/access-to-cinema/current-technologies
[50] http://www.accessmedia.com.au/
[51] http://www.ai-media.tv/closed-captioning/
[52] https://bradleyreporting.com/accessibility-services/captions-for-news-and-entertainment/
[53] http://www.captioning.com.au/
[54] https://captioningstudio.com/
[55] http://thesubstation.com.au/#services

kurios dažnai užsiima ne tik titrų rengimu kino filmams, tačiau ir gyvu titravimu renginių, konferencijų ir seminarų metu bei gamina garsinį vaizdavimą.

Nuo 2016 m. per Australijos ABC2 kanalą yra transliuojamas serialas „Sally and the Possum“, skirtas 4 – 8 m. vaikams su klausos negalia, kaip pagrindinę komunikacijos priemonę naudojanties Australijos gestų kalbą. Serialas skirtas ugdyti ankstyvąjį raštingumą, skaičius ir komunikacinius įgūdžius. Programa taip pat turi ir anglišką įgarsinimą, kad seserys ir broliai, draugai bei tėvai galėtų kartu žiūrėti laidą. Australijos Švietimo ministerija buvo šio sprendimo varomoji jėga, siekdama įtraukaus švietimo ir universalaus prieinamumo vaikams, besiruošiantiems eiti į mokyklą. Serialas buvo kurtas kartu su kurčių vaikų mokytojais, ankstyvosios vaikystės kalbos ir raštingumo ekspertais bei Queensland‘o kurčiųjų ir neprigirdinčių ir gestų kalbos vartotojų bendruomene. Daugiau sistemingo filmų ir laidų pritaikymo vaikams su klausos negalia nėra, pritaikomos būna pavienės laidos, patenkančios į turinio su gestų kalbos pritaikymo procentą.[56]

3.1.4. Kino teatrai

Yra keletas titruojamiems filmams kino teatruose naudojamų technologijų:

CaptiView uždarų titrų sistema

Paveikslas nr. 3. CaptiView uždarų titrų prietaisas su laikikliu.

CaptiView yra labiausiai paplitęs paslėptų titrų prietaisas Australijoje ir JAV. Jis turi ekraną ant lankstaus stiebo, kuris gali būti įstatytas į gertuvės laikiklį arba pritvirtintas prie kino teatro kėdės. Ekrane titrai rodomi 3 eilutėmis, didelio kontrasto žaliu tekstu. Ekraną supantys skydeliai padaro prietaisą netrukdančiu kitiems žiūrovams. CaptiView gali būti naudojamas bet kurioje kino salės vietoje.

[56] https://www.deaf-interpreter.com/australia-airs-first-television-series-for-deaf-children/

Paveikslas nr. 4. USL uždarų titrų prietaisas.

USL uždarų titrų sistema

USL paslėptų titrų sistema yra panašus prietaisas kaip CaptiView. Stačiakampė dėžutė pritvirtinta prie lankstaus laikiklio, kuris prisitvirtina prie kėdės gertuvės. Ant juodo LED ekrano rodomas žalias tekstas. Prietaisą galima judinti taip, kad dežutės ekranas atsirastų tarp žiūrovo ir ekrano. USL titrų sistemą galima naudoti bet kurioje kino salės vietoje. USL taip pat turi akinius, kurie gali rodyti titrus.

Rear Window titrai

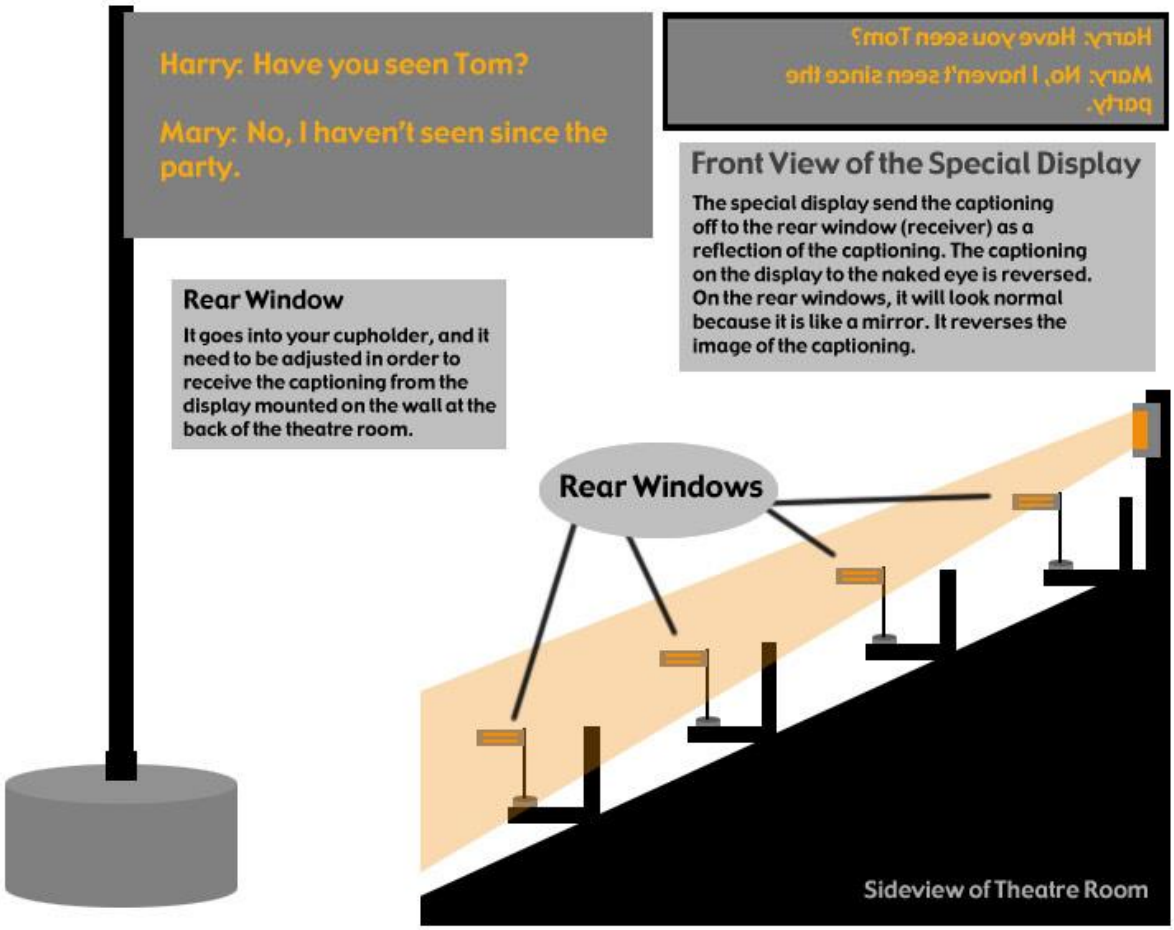

Paveikslas nr. 5. Rear Window sistemos veikimo principas. Schemos autorius Paul Moreau.

Rear Window yra paslėptų titrų sistema, sukurta WGBH's National Center for Accessible Media. Ši sistema rodo titrus LED ekrane kino salės gale. Čia jie veidrodiniu atspindžiu yra perduodami į Perspex ekranus, kurie yra tvirtinami prie kėdės gertuvės laikiklio. Šis ekranas taip pat gali būti pritvirtas taip, kad titrai atrodys kaip matomi titrai. Tačiau dažniausiai

naudojantis mažesniais Perspex ekranais ne visose kino teatro vietose yra patogu sėdėti, siekiant gerai matyti titrus ir ekraną.

Programėlė MovieReading

Programėlė yra nemokama, o titrų bylos gali būti parsisiunčiamos už 2 A$ už bylą. Esant kino salėje, reikia pasirinkti parsisiųsto filmo bylą ir filmui prasidėjus, programėlė sinchronizuos subtitrus pagal filmo garso takelį. Programėlės pliusas yra tai, kad žmogus su negalia nėra priklausomas nuo kino teatro turimos įrangos ar filmo titrų, o gali savarankiškai ir nepriklausomai nuspręsti į kokį kino teatrą eis.

Programėlės kilmės šalis yra Italija. Ji turi ne tik titrus, bet ir vertimą į gestų kalbą bei garsinio vaizdavimo pasirinkimo galimybę.

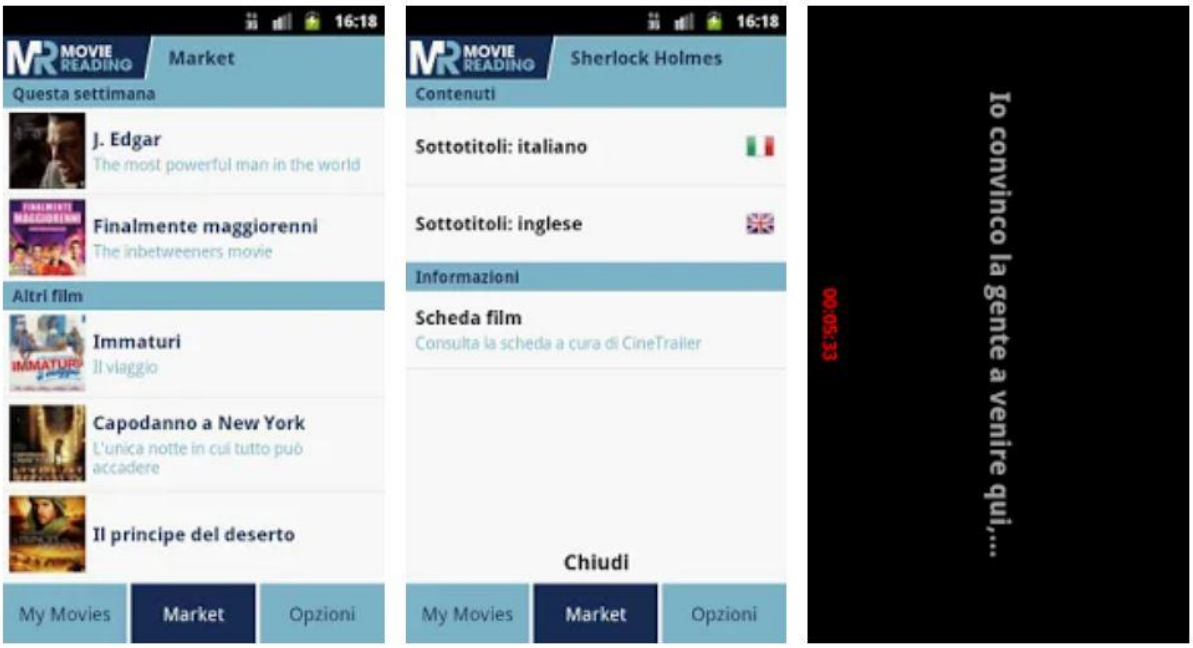

Paveikslas nr. 6. MovieReading programėlės vartotojo langas ir titrai.

Datasat Access Disc sistema

Kai kurie kino teatrai Australijoje, kurie vis dar nėra visiškai skaitmenizuoti naudoja senesnio modelio Datasat Access Disc kino prieinamumo sistemą. Ji taip pat naudojama Naujojoje Zelandijoje, Jungtinėje Karalystėje ir kai kuriuose kino teatruose JAV ir Europoje. Sistema yra standžiojo disko procesorius, į kurį yra įkeliamas CD-ROM su titrais. Sistema nuskaito filmo

laiko kodus ir rodo titrus pagal atitinkamą laiko kodą. Titrai yra rodomi atskiru projektoriumi. Tai yra matomų titrų rodymo kino teatre sistema.[57]

Jeigu paslėptų titrų įranga yra nešiojama, ją dažniausiai galima gauti prie kino teatro kasų. Darbuotojai parodo, kaip naudotis prietaisu ir kaip jį paleisti prasidėjus filmui. Priklausomai nuo prietaiso jis bus arba įdedamas į gertuvės laikiklį arba pritvirtinamas prie jo spaustukais. Tada reikia tinkamai sureguliuoti prietaiso poziciją, kad filmui prasidėjus būtų patogu skaityti titrus ir žiūrėti į ekraną. Dažniausiai ekrane būna šiek tiek teksto, kad būtų patogiau sureguliuoti prietaiso poziciją dar neprasidėjus filmui. Reklamos iki prasidedant filmui nėra titruojamos, titrai prasideda su pirmaisiais filmo garso takelio garsais. Po filmo, prietaisas grąžinamas kino teatro darbuotojams.[58]

3.1.5. Kino festivaliai

Australijoje yra keletas specialių, žmonėms su negalia pritaikytų, festivalių. Vienas iš tokių yra **Access All Areas Film Festival.** Tai yra trumpametražių filmų festivalis, kurio visa programa yra prieinama žmonėms su negalia. Filmų tematika taip pat reflektuoja žmonių su negalia patirtis.

Festivalio naudojami metodai, kino prieinamumui žmonėms su klausos ir regos negalia užtikrinti:

- Matomi titrai
- Garsinis vaizdavimas
- Gestų kalbos vertėjas kai kuriuose seansuose.[59]

Kitas negalios filmų festivalis, vykstantis nuo 2004, yra **The Other Film Festival (TOFF)**. Festivalis vyksta kas du metus, o 2018 m. festivalis bus aštuntasis. Tai trijų dienų festivalis, kuriame filmų gamintojai, festivalių entuziastai ir publika diskutuoja ir aptarinėja įvairius

[57] https://mediaaccess.org.au/cinema-the-arts/access-to-cinema/current-technologies
[58] https://mediaaccess.org.au/cinema-the-arts/access-to-cinema/at-the-cinema
[59] https://www.bardicstudio.com.au/access-all-areas

negalios kino kultūroje aspektus, vyksta konkursas ir trijose skirtingose kategorijose įteikiami apdovanojimai.[60]

Taip pat ir kituose filmų festivaliuose kino filmų pritaikymas yra dažnai sutinkamas:

Sidnėjaus, Adelaidės ir Kanberos filmų festivaliuose kino prieinamumas matomas jau tinklalapyje, kur galima sužinoti apie festivalio siūlomas prieinamumo galimybes. Sidnėjaus filmų festivalis taip pat pateikia informaciją, kad 2017 su garsiniu vaizdavimu buvo pritaikyti 5 filmai, o su matomais titrais buvo parodyti 6 filmai.[61]

Paveikslas nr. 7. Sidnėjaus filmų festivalio tinklalapio detalė.

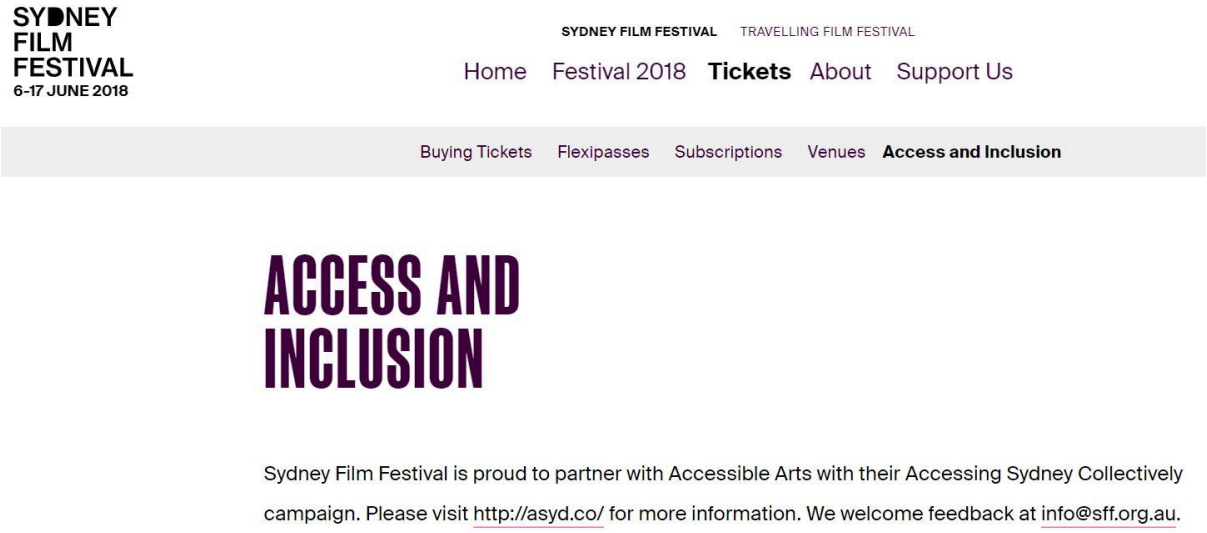

Paveikslas nr. 8. Adelaidės filmų festivalio tinklalapio detalė.

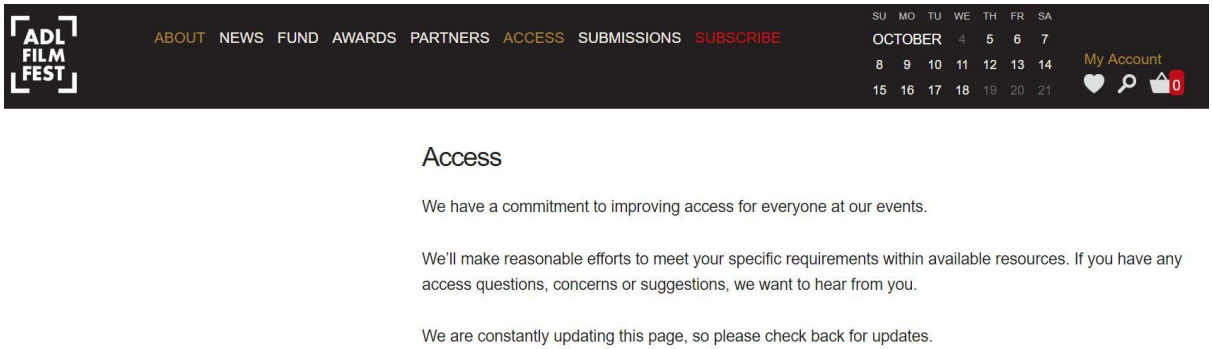

[60] http://otherfilmfestival.com/home/about/
[61] https://www.sff.org.au/tickets/access/

Paveikslas nr. 9. Kanberos filmų festivalio tinklalapio detalė.

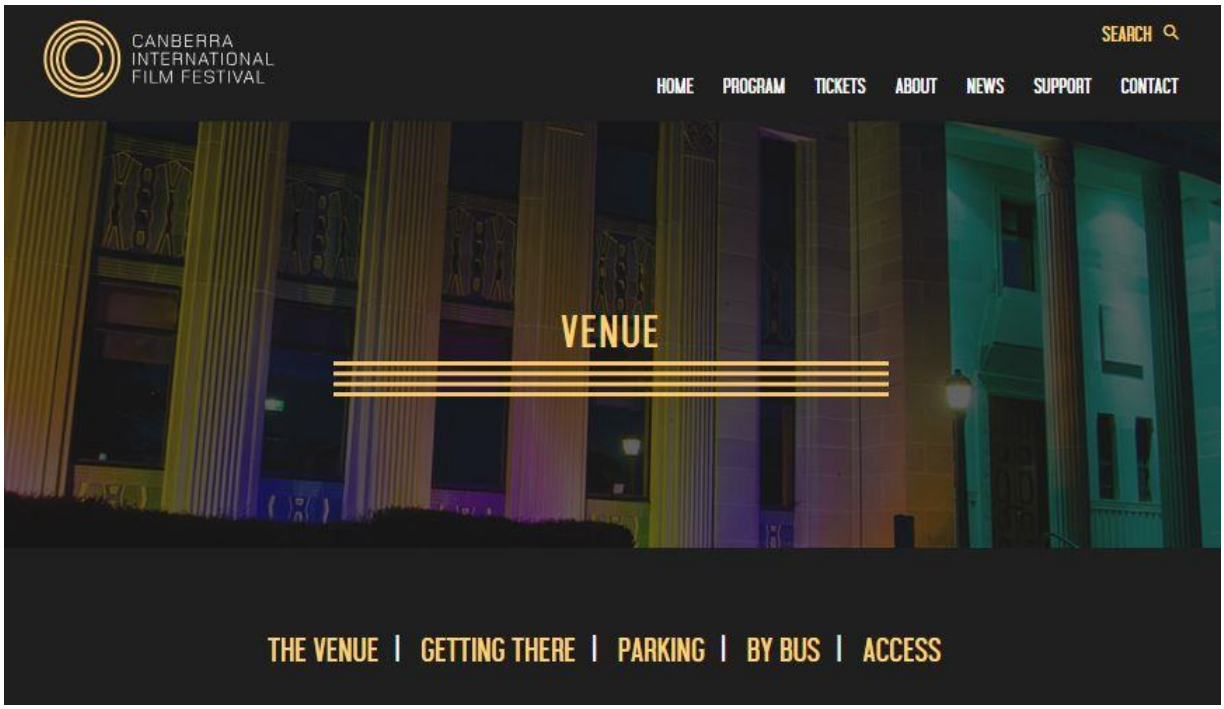

3.1.6. Televizija

Australijos transliuotojai yra įpareigoti pridėti paslėptus titrus nuo 1992, kai buvo priimtas Transliavimo paslaugų įstatymas. 1999 įstatymas buvo papildytas įtraukiant ir internetu transliuojamą skaitmeninę televiziją. Papildymai 2001 ir 2010 nurodė, kiek televizijos programų turi būti pritaikytos ir numatytas laiko tarpas, kuriame šis procentas turi būti pasiektas.

Lentelė nr. 1. Titruojamų programų procentai.

Laikotarpis	Programų dalis, kuriai reikalingi paslėpti titrai	Transliavimo laikas kasdien	Programos tipas
-1992	-	-	Iki 1992 Transliavimo paslaugų įstatymo reguliuojama nebuvo
2001-2011	100%	4 valandos	Visos naujienų ir aktualijų laidos; Visos programos, transliuojamos 18 - 22 val.
2011-2012	85%	18 valandų	Visos programos transliuojamos 6 - 24 val.;

			Visos naujienų ir aktualijų laidos.
2012-2013	90%	18 valandų	Visos programos transliuojamos 6 - 24 val.; Visos naujienų ir aktualijų laidos.
2013-2014	95%	18 valandų	Visos programos transliuojamos 6 - 24 val.; Visos naujienų ir aktualijų laidos.
2014 liepos 1 d. - dabar	100%	18 valandų	Visos programos transliuojamos 6 - 24 val.; Visos naujienų ir aktualijų laidos.

Tačiau yra kelios išimtys, kai titravimas nėra privalomas:

- Ne anglakalbės programos
- Programos, kuriose nėra kalbama, pvz. groja vien tik muzika
- Atsitiktinės arba fono muzikos tekstas
- Neplanuotos gyvos sporto programos
- Vietiniai transliuotojai

Jeigu programa yra transliuojama su titrais televizijos kanalų grupės pagrindiniame kanale, tai ir kituose kanaluose ji privalo būti transliuojama su titrais.

Titravimui egzistuoja privalomos taisyklės ir rekomendacijos. Privalomų taisyklių pavyzdžiai yra užtikrinti, kad programa su paslėptais titrais būtų atpažįstama televizijos programose, reklamose, programų sklaidoje ir nuo pat programos pradžios; naudoti paslėptus titrus ir užtikrinti, kad atsirastų stebėsenos procedūros titrų perdavimui stebėti; jei planuoti paslėpti titrai neveikia, žmonės su klausos negalia turi būti informuojami apie veikimo problemą titrų pagalba. Jei dėl techninių problemų paslėpti titrai neveikia, privaloma šią informaciją pateikti matomų titrų forma tol, kol techninės problemos išsispręs. Rekomendacijoms priskiriamos gerosios praktikos gramatikai, skyrybai, formatavimui, titrų vietos skyrimui ir t.t. Pavyzdžiai: naudoti spalvas atskiriant kalbėtojus arba garsus, vaikų programoms naudoti lėtesnį titrų greitį, atitinkantį vaikų skaitymo greitį, nenaudoti visų didžiųjų raidžių.

Taip pat nuo 2012 komercinei mokamai televizijai buvo numatyta pritaikyti turinį žmonėms su klausos negalia. Pagal televizijos kanalų kategoriją numatytas skirtingas procentas, kuris kiekvienais metais nuo 2015 metų privalo augti po 5 proc.[62]

[62] https://www.3playmedia.com/2015/07/27/australian-web-accessibility-closed-captioning-rules/

3.2. JUNGTINĖ KARALYSTĖ

3.2.1. Esama situacija/teisinis reglamentavimas

Pirmasis **Nediskriminavimo negalios atžvilgiu įstatymas** buvo priimtas 1995 m. Jį pakeitė 2010 m. priimtas **Lygybės įstatymas**, kuris šiuo metu yra pagrindinis įstatymas nukreiptas prieš diskriminaciją. Jis sujungė daugiau nei 116 teisės aktų į vieną ir gina žmonių teises nepaisant lyties, socialinės lyties, amžiaus, religijos, politinių įsitikinimų, negalios, šeimyninio statuso ar seksualinės orientacijos. Darbdaviai, paslaugų teikėjai ir institucijos privalo atlikti pakankamus pakeitimus, žmonių su negalia prieinamumui užtikrinti. Didžiosios Britanijos Lygybės ir žmogaus teisių komisija yra paviešinusi gaires, kurios darbdaviams, paslaugų teikėjams ir institucijoms suteikia informaciją apie tai, kaip jie turi užtikrinti prieinamumą.[63]

Lygybės įstatyme negalia apibrėžiama kaip sumažėjusi fizinė ar psichinė būsena, kuri turi esminį ir ilgalaikį poveikį asmens galimybei vykdyti kasdienes veiklas.

Atsižvelgiant į Lygybės ir žmogaus teisių komisijos pateiktą pavyzdį apie švietimą, žmonių su negalia diskriminuoti kino prieinamumo srityje negalima

- Pasirenkant tam tikrą kino filmo prieinamumo būdą;
- Pasirenkant tam tikrą naudos, infrastruktūros ar paslaugos prieinamumo būdą;
- Nesuteikiant paslaugos;
- Reikalaujant pasirinkti tam tikrą naudą, infrastruktūrą ar paslaugą;
- Atskiriant žmogų nuo kitų;
- Taikant kitus dalykus žmonių su negalia nenaudai.

Tai reiškia, kad kino teatrai privalo pateikti turinį su titrais žmonėms su klausos negalia ir garsiniu vaizdavimu žmonėms su regos negalia.[64]

Nors kino teatrai iki šiol dažniausiai paslaugą pritaikydavo geriau nei to reikalauja įstatymai, tačiau UK Cinema Association ir jos nariai teigia, kad kino prieinamumo lūkesčiai kyla, todėl ir toliau yra diskutuojama ir ieškoma naujų sprendimų. Šios diskusijos vyksta asociacijos Negalios darbo grupėje, kurią sudaro pritaikymo technologijų gamintojai bei žmonių su negalia atstovai. Darbo grupė ne tik analizuoja užsienio šalių gerąsias praktikas, tačiau ir ruošia mokymų medžiagą savo narių darbuotojams, kad šie būtų supažindinti su žmonių su negalia

[63] 3PlayMedia: UK Web Accessibility and Subtitle Regulations. White Paper. P. 2.
[64] 3PlayMedia: UK Web Accessibility and Subtitle Regulations. White Paper. P. 2.

poreikiais. Skaitmeninio kino technologijos taip pat labai padidino pritaikomų filmų skaičių. Šiuo metu Jungtinėje Karalystėje per savaitę yra parodoma virš 1 200 titruotų seansų.[65]

UK Cinema Association iniciatyva 2004 m. buvo įvesta CEA Card, kuri turi užtikrinti geresnį kino teatrų prieinamumą žmonėms su negalia. Tai yra kortelė, kurią užsisakius, vienas žmogų su negalia lydintis asmuo gauna nemokamą bilietą į tą patį kino seansą toje pačioje salėje kaip ir neįgalus žmogus. Šia programa yra siekiama atitikti Lygybės įstatyme numatytus „pakankamus pakeitimus“, suteikiant lydinčiam asmeniui nemokamą įejimą į kino teatrą, kad šis galėtų asistuoti žmogui su negalia. Daugiau nei 90 proc. Jungtinės Karalystės kino teatrų dalyvauja šioje programoje.[66]

Tam kad būtų užtikrinamas titrų ir garsinio vaizdavimo parengimas, Britanijos filmų institutas finansuoja filmų gamybą, kurio viena iš sąlygų yra pritaikymo parengimas. Priduodant Britanijos filmų instituto finansuotus filmus būtina kartu pateikti ir titrus kurtiesiems bei neprigirdintiems ir garsinį vaizdavimą akliesiems ir neregiams.[67]

Jungtinės Karalystės titravimo reguliavimas televizijoms siekia 1990 m., kai buvo priimtas **Transliavimo paslaugų įstatymas**. Jis reikalavo, kad visuomeninio transliavimo stotys turėtų minimalius titravimo kiekius žmonėms su klausos negalia.

2003 m. Britų parlamentas pakeitė 1984 m. Telekomunikacijų įstatymą į Ryšių įstatymą, kuris sujungė komunikacijas ir medijas į vieną bendrą instituciją: Ryšių tarnybą (Ofcom). Naujajame **Ryšių įstatyme** yra numatyta, kad Jungtinės Karalystės transliuotojai privalo teikti televizijos prieinamumo paslaugas, t.y. titravimą, gestų kalbą ir garsinį vaizdavimą. Pritaikymo taisyklės yra specifikuojamos, peržiūrimos ir tikrinamos Ofcom.

Ofcom buvo įkurta 2002, tačiau savo šiandieninę galią gavo tik po Ryšių įstatymo priėmimo. Ofcom vadovauja licenzijavimui, politikos formavimui, skundams ir telekomunikacijų ir transliavimo apsaugai. Visos komercinės televizijos ir radijai yra licenzijuoti Ofcom, todėl turi paklusti Ofcom reguliavimui. Žiūrovai gali teikti skundus Ofcom, kuri tirs ar transliuotojas pažeidė transliavimo įpareigojimus ir imsis atitinkamų veiksmų.

2013 m. Ofcom vykdytoje apklausoje

- 67 proc. Apklaustųjų atsakė, kad televizija jiems yra svarbi;

[65] https://www.cinemauk.org.uk/key-issues/disability-and-access/
[66] https://www.cinemauk.org.uk/key-issues/disability-and-access/cea-card/; https://www.ceacard.co.uk/faq
[67] Britanijos filmų institutas: Film Fund Guidelines. Making an application to the BFI Production Fund. 2018 m. balandis. P. 9.

- Žmonės su klausos negalia vidutiniškai 4,3 val. per dieną žiūri televizorių;
- 7,5 mln. žmonių naudoja titrus žiūrėdami televizorių, nors 6 mln. iš jų neturi klausos negalios.[68]

3.2.2. Informacija apie tikslinę grupę

Pagal šalies statistiką, Jungtinėje Karalystėje apie 9 mln. žmonių turi visišką arba dalinį kurtumą. Tai sudaro apie 19 proc. šalies gyventojų. Ši klausos negalia stipriai didėja su amžiumi: apie trečdalis 60 – 70 metų žmonių turi klausos negalią, o virš 70 metų šis skaičius auga iki trijų ketvirčių. Didžioji dauguma žmonių su klausos negalia, ją įgauna laikui bėgant, todėl jie yra įvaldę kalbamąją kalbą ir yra mažiau linkę naudoti gestų kalbą, jaučiasi esantys girdinčios visuomenės/kultūros dalimi. Britų gestų kalbą kaip pirmąją arba pagrindinę kalbą naudoja apie 50 000 žmonių. Yra ir daugiau žmonių, naudojančių gestų kalbą, bet tai nėra jų pirmoji kalba. 90 proc. visų kurčių vaikų gimsta girdintiems tėvams.[69]

3.2.3. Filmo pritaikymas

Jungtinėje Karalystėje nėra atskiriami titrai, nesuprantantiems filmo originalo kalbos, ir titrai žmonėms su klausos ir regos negalia. Jie gali būti paslėpti arba matomi, tačiau prie filmų dialogų yra aprašomi ir papildomi garsai.

Filmai kurtiems ir neprigirdintiems vaikams būna titruojami, tačiau nėra atsižvelgiama į lėtesnį skaitymą ir dažnai prastesnį kalbos žinių lygį nei girdinčių vaikų. Nepaisant to, kad Ofcom nustato titravimo standartus, vaikiškų laidų ir filmų titravimui jokie specialūs standartai nėra numatyti. Transliuotojai yra paliekami vieni spręsti, kokiu tempu ir kokiu būdu titrai turėtų būti parengti geriausiai. Prieinamumo paslaugų teikėjai, suvokdami, kad vaikai turi kiek kitokius titravimo poreikius, savo nuožiūra pasirenka lėtesnį titrų tempą, renkasi mažesnį teksto kiekį ekrane, garsus aprašo mažiau deskriptyviai. Kadangi Ofcom nustatyti turinio pritaikymo procentai yra privalomi, tačiau pačių titrų metodikai vieningų standartų nėra, transliuotojai taupydami lėšas, šias paslaugas užsakinėja, todėl titravimo kokybė priklauso nuo pačių transliuotojų keliamų reikalavimų, įmonių, kurios vykdo užsakymą ir net pavienių titruotojų.

[68] 3PlayMedia: UK Web Accessibility and Subtitle Regulations. White Paper. P. 6 – 7.
[69] https://www.disability.co.uk/sites/default/files/resources/UKStatistics%26Facts.pdf

Titruojant sakiniai būna šalinami, kai kurie žodžiai arba sakinio dalys nebūna titruojami, kad sutrumpėtų sakiniai ir sumažėtų skaitymo greitis. Taip pat sudėtingi žodžiai keičiami paprastesniais, keičiamos/taisomos gramatinės konstrukcijos, neatsižvelgiama į logines/gramatines struktūras, skaitymo įpročius dėliojant titrų tekstą ekrane.[70] Jungtinėje Karalystėje jau nuo 1964 buvo pradėta rodyti kurtiems vaikams sukurta laida „Vision On“, nuo 1993 m. „Wallace and Gromit“. Taip pat yra ir keletas kitų laidų su britų gestų kalba: „Magic Hands“ ir „Signed Stories“, „Remark News“ ir „My Deaf Life“.[71]

Titrų parengimu Jungtinėje Karalystėje užsiima daug įmonių: BTI Studios[72], Matinée Subtitling Services[73], SDI Media[74], VoiceBox[75], Glocal Media[76], OmniTitles[77], The Art of Subtitling[78], Zoo Digital[79], Red Bee Media[80] ir kt. Visos šios įmonės yra privataus kapitalo, kai kurios užsiima tik titravimu, garsiniu vaizdavimu ir prieinamumo užtikrinimu, kitoms tai tik postprodukcijos paslaugų dalis.

3.2.4. Kino teatrai

Jungtinėje Karalystėje labiausiai paplitę ne individualūs kino filmų pritaikymo metodai, tačiau bendri seansai su matomais titrais. Kino teatruose tuomet nebūtina instaliuoti specialią įrangą ir rūpintis papildomais prietaisais, o galima paleisti filmą su integruotais titrais. Paprastai filmai Jungtinėje Karalystėje rodomi visai be titrų.[81] Taip pat naudojama prie Australijos jau minėta Movie Reading programėlė.

Taip pat papildomai yra naudojamos ir kitos technologijos, kurios neprigirdintiems padeda geriau girdėti kino seansų metu: indukcinės kilpos technologija, infraraudonoji sistema, į kurią patenka infraraudonosios kaklo kilpos, infraraudonosios ausinės ir infraraudonieji imtuvai.

---

[70] Soledad Zárate: Subtitling for deaf children: Granting accessibility to audiovisual programmes in an educational way. University College London Centre for Translation Studies. 2014. P. 66 – 68, 93 – 107.
[71] https://www.deaf-interpreter.com/australia-airs-first-television-series-for-deaf-children/
[72] http://www.btistudios.com/closed-captioning.html
[73] https://www.matinee.co.uk/
[74] http://www.sdimedia.com/
[75] https://www.voiceboxagency.co.uk/
[76] http://www.glocalmedia.com/
[77] http://www.omnititles.co.uk/
[78] http://art-of-subtitling.com/
[79] https://www.zoodigital.com/
[80] https://www.redbeemedia.com/
[81] http://www.hiddenhearing.co.uk/hearing-health/349/cinemas-and-the-hard-of-hearing/

Indukcinės kilpos technologija yra naudojama klausos aparatų turėtojams. Ji pašalina foninius garsus, kurie galimai būtų priimami klausos aparato. Perstačius aparatą į kilpos programą, šis garso takelį gauna tiesiai per indukcinę kilpą. Daugiau jokia papildoma technika nėra reikalinga. Infraraudonoji sistema skleidžia spindulius visai auditorijai, tačiau tik tie, kurie naudoja specialią įrangą gali pagauti spinduliais siunčiamą signalą. Yra keturi pagrindiniai tokių prietaisų variantai:

- Infraraudonosios kaklo kilpos, kurias klausos aparato turėtojas užsideda ant kaklo ir pakeičia aparato programą. Kaklo kilpa atrodo kaip pakabukas, turintis imtuvą, kuris visą laiką turi būti nukreiptas į ekraną.
- Infraraudonosios ausinės gali būti naudojamos žmonių, kurie neprigirdi, tačiau nenaudoja klausos aparatų. Jie naudoja infraraudonųjų spindulių imtuvą aplink kaklą, o pačios ausinės yra dedamos tiesiai į ausis.
- Infraraudonųjų spindulių imtuvas gali būti naudojamas žmonių tiek su, tiek ir be klausos aparato. Imtuve yra lizdas, į kurį galima įjungti tiek ausines, tiek indukcines kilpas. Imtuvo veikimo principas labai panašus į abiejų viršuje aprašytų būdų.
- Infraraudonųjų spindulių ausinės, kuriose yra integruotas imtuvas. Tiek žmonės, turintys klausos aparatus, tiek ir jų neturintys, gali naudotis šiomis ausinėmis, nes jas galima užsidėti ant visos ausies ir kartu ant aparato. Tačiau kai kurie klausos aparatai dėl trukdžių gali kelti švilpiančius garsus.

Garsui sustiprinti užtenka vienos iš šių technologijų, kurios gali būti pasiskolinamos iš kino teatrų kasų. Tačiau ne kiekviename kino teatre galima gauti visų šių prietaisų.[82]

Kino teatrai, tokie kaip ODEON, Cineworld ir VUE, pritaikytus kino filmus regulairiai įtraukia į savo repertuarą. ODEON kino teatro tinklalapyje taip pat galima susirasti norimą filmą ir gauti pasiūlymą, kuris arčiausiai žiūrovo esantis kino teatras rodo filmą. Šie trys kino teatrai, bendradarbiaudami su Nacionaline kurčių vaikų draugija ir UK Cinema Association, daugiau vaikiškų kino filmų seansų pritaikė vaikams su klausos negalia ir sutarė parodyti po vieną papildomą filmą vaikams kiekvieną savaitgalį. Taip pat daug kino teatrų remia Nacionalinę kurčiųjų sąmoningumo savaitę, per kurią padidina titruotų seansų skaičių.[83]

Apie pritaikytus kino teatrus ir rodomus seansus galima sužinoti tiek kiekvieno kino teatro tinklalapyje, tiek tinklalapyje http://accessiblescreeningsuk.co.uk/. Tai yra tinklalapis, kuriame

[82] http://accessiblescreeningsuk.co.uk/types-of-screenings
[83] http://www.hiddenhearing.co.uk/hearing-health/349/cinemas-and-the-hard-of-hearing/

galima gauti informaciją apie rodomus pritaikytus filmus, pritaikytus kino teatrus, pritaikytų kino filmų tvarkaraščius ir vykdyti norimo filmo ir norimo pritaikymo paiešką.

Paveikslas nr. 10. Accessible Screenings UK tinklalapis.

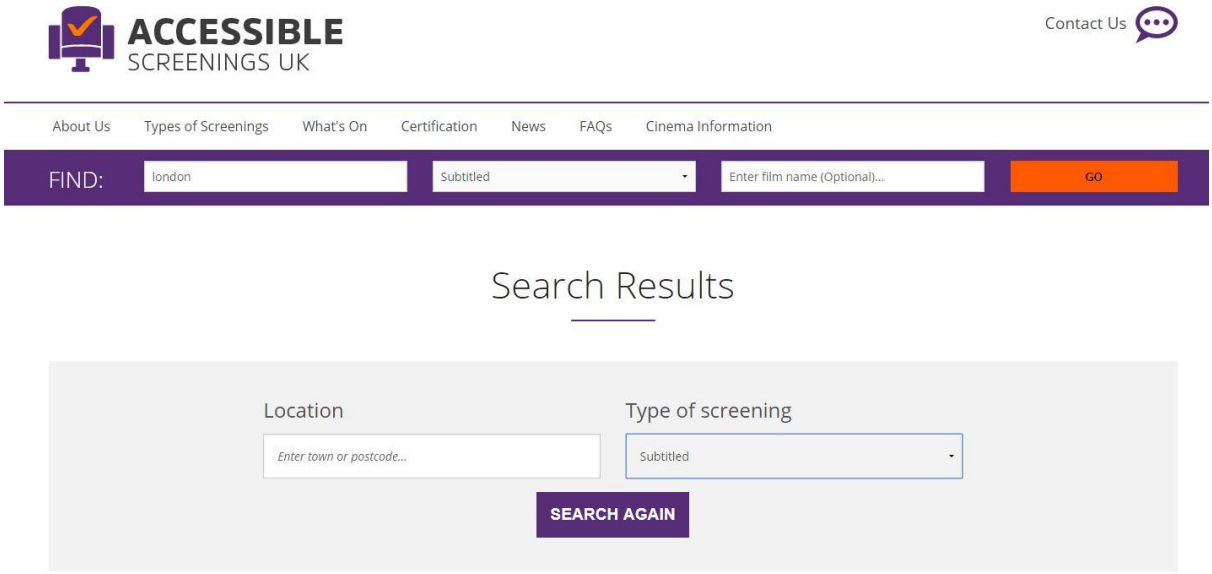

Paveiklas nr. 11. Pritaikytų filmų Accessible Screenings UK tinklalapyje pavyzdžiai.

Paveikslai nr. 12. Informacija, suteikiama apie kino teatro prieinamumą, skirtingą negalią turintiems žmonėms.

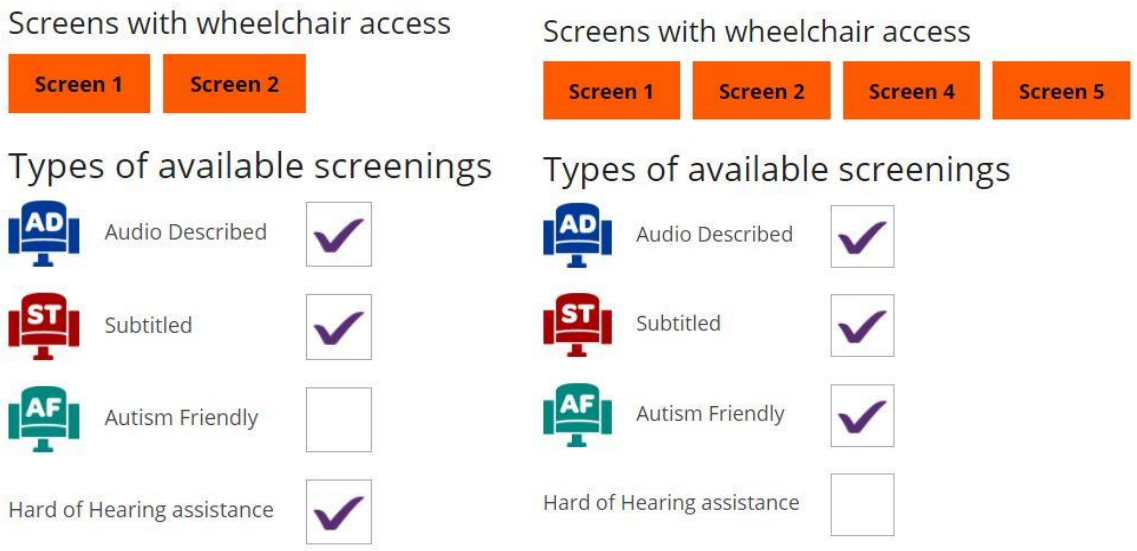

Paveikslas nr. 13. Kino teatre rodomų pritaikytų filmų apžvalga.

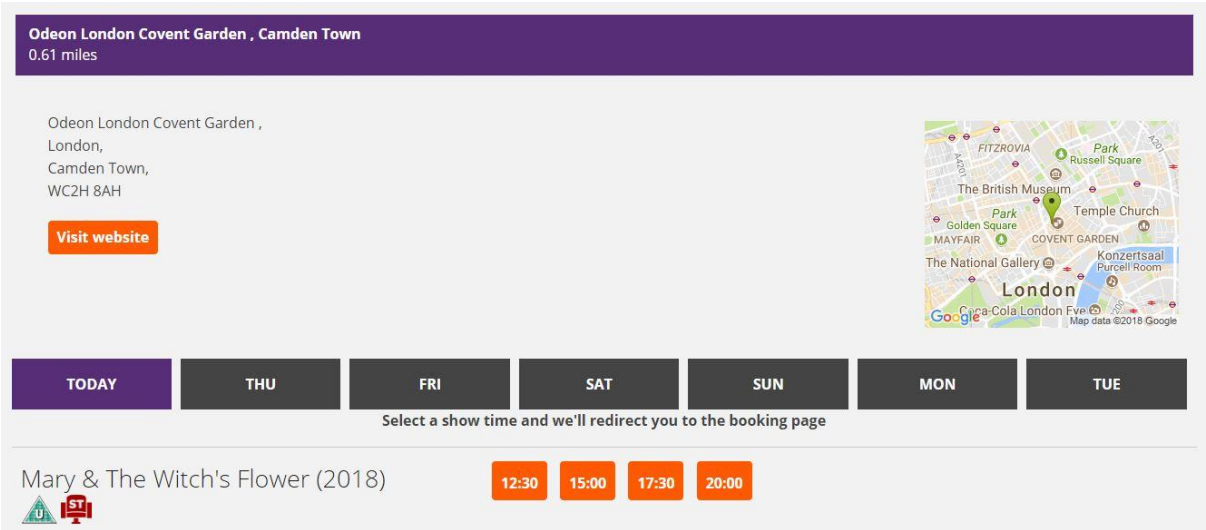

3.2.5. Kino festivaliai

Edinburgh International Film Festival

Visos viduje esančios festivalio vietos turi indukcinės kilpos ir infraraudonosios sistemos technologijas. Visos festivalio vietos taip pat priima asistuojančius šunis ir gali paprašius parūpinti vandens. Taip 2018 m. festivaliui bus parengtas paties festivalio organizatorių

organizuotas papildomas titravimas ir garsinis vaizdavimas kai kuriems filmams. Filmų pavadinimas ar skaičius nenurodyti.[84]

BFI London Film Festival

Šis filmų festivalis prieinamumą žmonėms su negalia užtikrina ne tik titrais ar garsiniu vaizdavimu, tačiau ir filmų pristatymai ar klausimų/atsakymų vakarai yra rodomi su vertimu į britų gestų kalbą.[85]

Leeds Young Film Festival

Festivalyje dalis filmų yra pritaikyti su subtitrais ir garsiniu vaizdavimu. Programoje galima pamatyti, kurie filmai yra pritaikyti. Visoje programoje galima rasti 12 titruotų filmų, kurie visi yra užsienio kalba. Tačiau daugelyje kino teatrų, kuriuose yra rodomi filmai, yra indukcinių kilpų ir infraraudonųjų sistemų technologijų.[86]

Raindance Film Festival

Festivalis siekia užtikrinti kino filmų prieinamumą, todėl visi tarptautiniai filmai turi paprastus subtitrus (neaprašo garsų). Jie yra matomi visai auditorijai. Taip pat festivalis teikia nuolaidas žmonių su negalia palydovams.[87]

3.2.6. Televizija

Ofcom televizijos prieinamumo paslaugų kodeksas

Šis kodeksas nurodo titravimo, gestų kalbos ir garsinio vaizdavimo reikalavimus licenzijuotiems televizijos transliuotojams. Transliuotojai privalo pasiekti tam tikras pritaikymo gaires po 5 ir 10 metų: 60 proc. viso turinio turi būti titruojama penktais metais ir 80 proc. dešimtais metais. Jeigu kitaip nenurodyta, tai data, nuo kurios metai pradedami

[84] http://www.edfilmfest.org.uk/visiting/access
[85] Festivalio programa taip pat yra pritaikyta žmonėms su regos negalia; visa informacija yra įrašyta ir galima gauti garsiniu būdu: https://soundcloud.com/user-176740942/sets/2017-bfi-london-film-festival-programme
[86] https://www.leedsfilmcity.com/media/2297/lyff-2018-a5-brochure-final-hi-res-no-bleed.pdf
[87] https://www.raindance.org/festival/accessibility/

skaičiuoti yra pirmoji licenzijuoto transliavimo data. BBC turi savo atskiras turinio pritaikymo gaires, o lentelėje apačioje nurodytos gairės visiems kitiems transliuotojams:[88]

Lentelė nr. 2. Metai ir reikalaujamas pritaikymo procentas.

Metai	Titruoto turinio procentas	Turinio su gestų kalba procentas	Turinio su garsiniu vaizdavimu procentas
Pirmi	10 %	1 %	2 %
Antri	10 %	1 %	4 %
Treti	35 %	2 %	6 %
Ketvirti	35 %	2 %	8 %
Penkti	60 %	3 %	10 %
Šešti	60 %	3 %	10 %
Septinti	70 %	4 %	10 %
Aštunti	70 %	4 %	10 %
Devinti	70 %	4 %	10 %
Dešimti	80 %	5 %	10 %

Paskutinė OFCOM Televizijos prieinamumo paslaugų kodekso versija patvirtinta 2017 m. Visuomeninę misiją vykdantiems transliuotojams taikomi reikalavimai, numatyti minėto kodekso 1 priede. Jame nurodyta, kad nacionalinio transliuotojo BBC kanalai (išskyrus BBC Parliament kanalą) turi subtitruoti 100 proc. jų programų turinio, 10 proc. jų programų turinio (išskyrus BBC News) turi būti su akustiniu vaizdo aprašymu ir 5 proc. – su gestų kalba. ITV1 kanale (tiek nacionalinės aprėpties, tiek regioninių transliacijų atvejais) ir Channel 4 atitinkami rodikliai turi siekti 90, 5 ir 10 proc., o Five ir S4C1 kanaluose – 80, 5 ir 10 proc.[89]

[88] 3PlayMedia: UK Web Accessibility and Subtitle Regulations. White Paper. P. 6 – 7.

[89] LRS Kanceliarijos Informacijos ir komunikacijos departamento Tyrimų skyrius: Nacionalinio transliuotojo paslaugų pritaikymas klausos ir regos negalią turintiems asmenims. Europos Sąjungos valstybių narių praktika. 2018/01/25. P. 4.

4. Užsienio praktikų apibendrinimas

Išanalizavimus užsienio šalių gerąsias praktikas ir jų kino prieinamumo modelius, galima išskirti penkis etapus, kurie vienokiu ar kitokiu būdu pasireiškė visuose analizuotuose pavyzdžiuose:

- Teisinė sistema, užtikrinanti kultūros paslaugų ir audiovizualinių kūrinių prieinamumą, įpareigojanti gaminti ir platinti pritaikytus filmus;
- Politinė valia arba politinė iniciatyva, priimti sprendimus užtikrinančius žmogaus teises į kultūros prieinamumą;
- Specialios programos/poįstatyminiai teisės aktai, skatinantys filmų pritaikymą ir pritaikytų filmų platinimą;
- Kompetencijos ir žinios dėl žmonių su negalia poreikio ir pritaikymo galimybių;
- Empatija ir įsitraukimas privačiame sektoriuje.

Kas liečia kultūros ir kino prieinamumą žmonėms su negalia Lietuvoje, galima teigti, kad žengtas yra tik pirmas žingsnis, t.y. egzistuoja teisės aktai, kurie nurodo, kad kultūra taip pat yra žmogaus teisė, kuri turi būti užtikrinama. Tačiau esant nedidelei politinei valiai nacionalinaliniame ir savivaldybių lygmenyje specialūs veiksmų planai arba programos kultūros prieinamumui žmonėms su negalia didinti yra kuriami vangiai. Kadangi vykdomos veiklos yra savanoriškos ir joms dažnai trūksta tęstinumo, sudėtinga užtikrinti atitinkamą žinių ir kompetencijų lygmenį, klaidos yra daromos iš nežinojimo ir kompetencijų trūkumo. Tai rodo, kad sprendimo reikia ieškoti ne tik geresnio reglamentavimo srityje, tačiau ir keliant suinteresuotų šalių supratimą, ugdant visuomenės sąmoningumą, žinias ir kompetencijas apie žmonių su negalia poreikius kine ir gerąsias užsienio praktikas.

Analizuojant kino filmų prieinamumą žmonėms su negalia galima išskirti dvi kryptis:

- Pritaikytų kino filmų gamyba;
- Pritaikytų kino filmų platinimas.

Visų analizuotų šalių valstybinių institucijų filmų finansavimo taisyklėse buvo numatyta, kad filmų pritaikymas yra privalomas. Čia išsiskyrė tik Švedija, kuri privalomu daro tik titrų gamybą, kai visos kitos šalys įpareigoja savo filmų gamintojus parengti tiek titrus, tiek garsinį vaizdavimą. Taigi, jau gamybos procese didelę atsakomybę gauna gamintojas, turintis pasirūpinti filmo pritaikymu, jeigu šis yra finansuojamas valstybės. Tačiau siekiant išplėsti pritaikytų kino filmų prieinamumą kai kuriose šalyse, pvz. Vokietijoje ir Švedijoje valstybinės

kino industrijos rėmimo institucijos papildomomis programomis remia filmų pritaikymą žmonėms su klausos ir regos negalia. Taip pat siekdami atitikti televizijoje transliuojamo turinio pritaikymo reikalavimus, visuomeniniai transliuotojai privalo patys parengti garsinį vaizdavimą arba titrus, jei filmai šių dar neturi.

Būtina atkreipti dėmesį, kad beveik visos už filmų pritaikymą atsakingos institucijos pačios garsinio vaizdavimo ir titrų negamina, o užsakinėja juos rinkoje. Todėl atsiranda pakankamai daug privačių įmonių su skirtingomis specializacijomis, kurios užsiima ir filmų pritaikymu žmonėms su negalia. Vienintelė išimtis šiuo atžvilgiu yra Vokietijos Deutsche Hörfilm gGmbH, kuri yra ne pelno siekianti įmonė, įkurta aklųjų ir silpnaregių draugijos.

Lentelė nr. 3. Filmų pritaikymo gamybos apžvalga.

Šalys/Aspektai	Švedija	Vokietija	Australija	Jungtinė Karalystė
Teisinis reguliavimas	Filmų finansavimo taisyklės: titravimas privalomas; Platintojai sprendžia dėl garsinio vaizdavimo būtinumo	Filmų finansavimo taisyklės: titravimas ir garsinis vaizdavimas privalomi	Filmų finansavimo taisyklės: titravimas ir garsinis vaizdavimas privalomi	Filmų finansavimo taisyklės: titravimas ir garsinis vaizdavimas privalomi
Įpareigota institucija	Filmo gamintojas, platintojas gali prisidėti savanoriškai	Filmo gamintojas	Filmo gamintojas; Filmo gamintojas taip pat atsako už platinimo sutartyse numatytą prieinamumą	Filmo gamintojas
Pritaikymo paslaugą teikiančios įmonės	Privataus sektoriaus įmonės	Privataus sektoriaus įmonės su išimtimi Deutsche Hörfilm gGmbH, kuri yra ne pelno siekianti.	Privataus sektoriaus įmonės	Privataus sektoriaus įmonės

Po gamybos eilė ateina platinimui. Platinimas nebėra taip vieningai reguliuojamas analizuotose šalyse kaip gamyba, todėl kiekvienu atveju matome vis kitokį sprendimą: kino teatrų finansavimo atveju privalomas prieinamumo užtikrinimas, galimas finansavimas papildomam

filmų pritaikymui platintojo iniciatyva, platinimo sutartyse numatomas pritaikytų filmų platinimas arba teisiškai numatytas visų paslaugų prieinamumas. Visi šie pavyzdžiai rodo, kad labai svarbus visuomenės ir privataus sektoriaus įsitraukimas, nes kitu atveju, kino prieinamumas nėra garantuojamas.

Taip pat būtina atkreipti dėmesį į tai, kad ne visi sprendimai užsienio šalyse veikia puikiai, atsiranda skundų dėl neveikiančios technikos, nepakankamos titrų kokybės, pasitaiko, kad indukcinių kilpų sistemos paleidžia kito tuo metu rodomo filmo garso takelį ir pan.[90], tačiau tai yra išsprendžiamos problemos, kai tuo tarpu Lietuvoje, žmonės su regos negalia iš viso neturi galimybės lankytis kino teatre, o žmonės su klausos negalia gali žiūrėti tik užsienio filmus.

Lentelė nr. 4. Pritaikytų filmų rodymo kino teatruose metodika.

Šalys/Aspektai	Švedija	Vokietija	Australija	Jungtinė Karalystė
	Pritaikymas žmonėms su regos negalia		Pritaikymas žmonėms su klausos negalia	
Teisinis reguliavimas	Galimas finansavimas iš Švedijos filmų instituto, jei platintojas teikia paraišką pritaikymui	Kino teatrų finansavimo taisyklės: privaloma užtikrinti prieinamumą	Privalomas įsipareigojimas užtikrinti prieinamumą pasirašant platinimo sutartis	Lygybės įstatymas, kuriuo turi būti užtikrinamas paslaugų prieinamumas
Programėlės be papildomos įrangos	Filmų instituto programėlės; MovieReading App	Greta & Starks App	MovieReading App	MovieReading App
Programėlės su papildoma įranga		Cinema Connect App		
Technika individualiam pritaikymui		Doremi Fidelio prietaisai	CaptiView; USL Sistema; Rear Window	Indukcinės kilpos ir infraraudonosios sistemos
Technika visos auditorijos pritaikymui			Data Access Disc sistema	Matomi titrai specialiuose repertuariniuose seansuose

Apžvelgus technologijas, naudojamas filmų prieinamumui žmonėms su klausos ir regos negalia užtikrinti, galima jas suskirstyti į keturias kategorijas: Programėlės be papildomos įrangos, programėlės su papildoma įranga, technika individualiam pritaikymui bei technika

[90] http://disabilityhorizons.com/2015/04/accessibility-in-cinemas/

visos auditorijos pritaikymui. Nors visi šie būdai yra naudojami užsienyje, reikėtų palyginti jų teigiamas ir neigiamas savybes. Tam buvo išskirti keturi kriterijai: lankstumas vartotojui (vietos ir laiko), kaina, prieinamumo užtikrinimas, sisteminis sprendimas/ tęstinumo užtikrinimas.

Lentelė nr. 5. Teigiamos ir neigiamos naudojamų technologijų savybės.

	Programėlės be papildomos įrangos	**Programėlės su papildoma įranga**	**Technika individualiam pritaikymui**	**Technika visos auditorijos pritaikymui**
Lankstumas vartotojui (vietos ir laiko)	Galima naudotis bet kuriame kino teatre ir festivaliuose, bet kurio seanso metu, žiūrint DVD, VOD, TV	Galima naudotis tik tose kino salėse, kuriose yra įrengta papildoma įranga, bet kurio seanso metu	Galima naudotis tik tose kino salėse, kuriose yra įrengta papildoma įranga, bet kurio seanso metu	Galima naudotis tik tose kino salėse, kuriose yra įrengta papildoma įranga; pritaikymas bus matomas/ girdimas ir žmonėms be poreikio, tik spec. seanso metu
Kaina	Kaina susidaro iš programėlės kūrimo, jos priežiūros ir atnaujinimų	Kaina susidaro iš programėlės kūrimo, jos priežiūros ir atnaujinimų, naudojamos įrangos ir jos priežiūros, naujų techninių sprendimų įdiegimo	Kaina susidaro iš naudojamos įrangos ir jos priežiūros, naujų techninių sprendimų įdiegimo	Kaina susidaro iš naudojamos įrangos ir jos priežiūros, naujų techninių sprendimų įdiegimo
Prieinamumo užtikrinimas	Platus panaudojimas: kino teatrai ir festivaliai, DVD, VOD, TV	Panaudojama tik pritaikytuose kino teatruose ir festivaliuose, jei šie vyksta pritaikytuose kino teatruose	Panaudojama tik pritaikytuose kino teatruose ir festivaliuose, jei šie vyksta pritaikytuose kino teatruose	Panaudojama tik pritaikytuose kino teatruose ir festivaliuose, jei šie vyksta pritaikytuose kino teatruose
Sisteminis sprendimas/ tęstinumo užtikrinimas	Perdavus atsakomybę už programėlės administravimą valstybinei institucijai, pvz. Švedija, galimas ilgalaikis sprendimas	Perdavus atsakomybę už programėlės administravimą valstybinei institucijai, pvz. Švedija, galimas ilgalaikis sprendimas, tačiau techninis įrangos administravimas liktų kino teatrų žinioje	Techninis įrangos administravimas liktų kino teatrų žinioje ir priklausytų nuo kino teatrų geros valios	Techninis įrangos administravimas liktų kino teatrų žinioje ir priklausytų nuo kino teatrų geros valios

5. Išvados

Apžvelgus užsienio šalių kino prieinamumo modelius bei palyginus ir susisteminus jų teisinės sistemos ir naudojamos metodikos ypatumus, matosi, kad modeliai kiekvienoje šalyje skiriasi ir labai priklauso nuo suinteresuotų šalių įsitraukimo lygio, teisinės sistemos, valios užtikrinti kultūros prieinamumą. Todėl kuriant ir įgyvendinant kino prieinamumo didinimo Lietuvos modelį būtina ne tik parengti geriausiai Lietuvos sąlygoms tinkantį modelį, tačiau dirbti ir su suinteresuotomis šalimis, skleisti informaciją ir kurti standartus.

Palyginus užsienio šalių pjūvius, pavyzdžiui tikslinės grupės dydį, ir SADM pateiktus duomenis, matome, kad procentaliai visose užsienio valstybėse tikslinės grupės žmonių yra gerokai daugiau nei Lietuvoje. Kyla klausimas, ar Lietuvoje neturėtų būti skaičiuojamas esamas negalios sukeltas poreikis, o ne negalios priežastis, ir kaip skaičiuojant tokiu metodu pasikeistų tikslinės grupės dydis. Tačiau bet kokiu atveju, tiek garsinio vaizdavimo, titrų kurtiesiems ir neprigirdintiems bei gestų kalbos vertimo pritaikymo, tiek pritaikytų filmų platinimo srityje kitos šalys ėmėsi veiksmų gerokai anksčiau ir žymiai ryžtingiau. Analizė parodo, kad kino prieinamumas dažnai ir užsienyje nėra išspręstas 100 proc. ir yra vietos tobulėjimui. Tačiau analizė aiškiai parodo, kiek daug neišnaudoto potencialo Lietuva šioje srityje dar turi.

6. Literatūra

- Arma, Saveria: The Language of Filmic Audio Description: a Corpus-Based Analysis of Adjectives.Neapolis 2011.
- Axelson, Hans von; Linden, Arvid; Andersson, Jonas E. ir Skehan, Terry: Equalization and Participation for All: Swedish Disability Policy at a Crossroads. In: Universal Design 2016: Learning from the Past, Designing for the Future. H. Petrie et al. (Eds.). p. 69 – 77.
- Britanijos filmų institutas: Film Fund Guidelines. Making an application to the BFI Production Fund. 2018 m. balandis.
- European Union Agency for Fundamental Rights (FRA): Background country information reports for the comparative report on The right to political participation for persons with disabilities: Accessibility standards for audio-visual media. Indicators on political participation of persons with disabilities. 2014.
- LRS Kanceliarijos Informacijos ir komunikacijos departamento Tyrimų skyrius: Nacionalinio transliuotojo paslaugų pritaikymas klausos ir regos negalią turintiems asmenims. Europos Sąjungos valstybių narių praktika. 2018/01/25.
- Niedzviegienė, Laura; Kirejeva, Ana: Audiovizualinės produkcijos pritaikymas žmonėms su regėjimo negalia. In: Tarp eilučių: lingvistikos, literatūrologijos, medijų erdvė: TELL ME 2014. Mokslinių straipsnių rinkinys 2015. p. 153 – 173.
- Soledad Zárate: Subtitling for deaf children: Granting accessibility to audiovisual programmes in an educational way. University College London Centre for Translation Studies. 2014.
- Švedijos filmų institutas: Industry Standard – Available Cinema. 2015.
- 3PlayMedia: UK Web Accessibility and Subtitle Regulations. White Paper.
- http://accessiblescreeningsuk.co.uk/types-of-screenings
- http://art-of-subtitling.com/
- http://disabilityhorizons.com/2015/04/accessibility-in-cinemas/
- http://otherfilmfestival.com/home/about/
- http://thesubstation.com.au/#services
- http://www.accessmedia.com.au/
- http://www.ai-media.tv/closed-captioning/
- http://www.alias-film.com/
- http://www.bsvsh.org/index.php?menuid=58&reporeid=52

- http://www.btistudios.com/closed-captioning.html
- http://www.captioning.com.au/
- http://www.dmt-studio.de/synchronstudio-dmt/
- http://www.edfilmfest.org.uk/visiting/access
- http://www.filminstitutet.se/en/funding/funding-from-the-swedish-film-institute/available-cinema/
- http://www.glocalmedia.com/
- http://www.hiddenhearing.co.uk/hearing-health/349/cinemas-and-the-hard-of-hearing/
- http://www.hoerfilm.de
- http://www.mfd.se/other-languages/english/swedish-disability-policy/
- http://www.omnititles.co.uk/
- http://www.sdimedia.com/
- http://www.subs-hamburg.de/
- http://www.vsi-berlin.tv/services/barrierefreies-tv
- https://audiology.asn.au/public/1/files/Publications/ListenHearFinal.pdf
- https://bradleyreporting.com/accessibility-services/captions-for-news-and-entertainment/
- https://captioningstudio.com/
- https://de-de.sennheiser.com/hoerbehinderung-sehbehinderung-app-cinemaconnect
- https://mediaaccess.org.au/cinema-the-arts/access-to-cinema/current-technologies
- https://soundcloud.com/user-176740942/sets/2017-bfi-london-film-festival-programme
- https://sverigesradio.se/sida/artikel.aspx?programid=2054&artikel=6011945
- https://sweden.se/society/swedens-disability-policy/
- https://wdr-mediagroup.com/geschaeftsfelder/a-h/audiodeskription/
- https://www.3playmedia.com
- https://www.and.org.au/pages/disability-statistics.html
- https://www.audiblemagic.com/2015/04/08/new-mobile-app-enhances-cinema-experience-for-the-vision-impaired/
- https://www.audioskript.de
- https://www.bardicstudio.com.au/access-all-areas
- https://www.buzer.de/gesetz/12362/a203108.htm

- https://www.cinemauk.org.uk/key-issues/disability-and-access/cea-card/; https://www.ceacard.co.uk/faq
- https://www.deaf-interpreter.com/australia-airs-first-television-series-for-deaf-children/
- https://www.deaf-interpreter.com/australia-airs-first-television-series-for-deaf-children/
- https://www.disability.co.uk/sites/default/files/resources/UKStatistics%26Facts.pdf
- https://www.dss.gov.au/our-responsibilities/disability-and-carers/program-services/government-international/ cinema-access-implementation-plan?HTML
- https://www.epsa-projects.eu/index.php?title=Available_Cinema
- https://www.ffa.de/familiaeres-heiteres-und-einmal-ganz-laut-ffa-vergibt-52-millionen-euro-fuer-17-neue-kinoprojekte.html?highlight=audiodeskription
- https://www.gesetze-im-internet.de/bgg/BGG.pdf
- https://www.leedsfilmcity.com/media/2297/lyff-2018-a5-brochure-final-hi-res-no-bleed.pdf
- https://www.matinee.co.uk/
- https://www.raindance.org/festival/accessibility/
- https://www.redbeemedia.com/
- https://www.screenaustralia.gov.au/getmedia/2e7f34c9-1f1c-420e-a8d6-66e984ea3c92/Terms-of-trade
- https://www.sff.org.au/tickets/access/
- https://www.voiceboxagency.co.uk/
- https://www.zoodigital.com/

PRIEDAS 3: Švedijos filmų instituto mobiliosios programėlės garsiniam vaizdavimui techninių galimybių aprašas

Swedish Film Institute
Box 27126, SE-102 52 Stockholm, Sweden
Visiting address: The Film House, Borgvägen 1
Phone: +46 (0)8-665 11 00
Fax: +46 (0)8-665 18 20
www.sfi.se

Svenska Filminstitutet

25 March 2015

Industry Standard – Available Cinema

The film industry's total solution for Available Cinema, which makes it possible for people with visual impairment or reading and writing difficulties to experience film at the cinema with synchronized playback of audio description and/or spoken subtitles using an application on their mobile device.

This Industry Standard describes the film industry's total solution for Available Cinema, and specifies in detail the measures which players in the film industry need to take to ensure that people with impairments can experience a film with audio description and/or spoken subtitles. The industry Standard is primarily intended for:

Film distributors

Post-producers

Audio track producers

Application developers

Cinema owners and other players who screen films

The document also outlines accessibility to film in general, as well as film's path to today's digital cinema.

Doc. no. SFI-2013-992

1 About the Government Assignment Available Cinema

The number of cinema admissions has remained relatively constant over the past 15 years, with around 15-17 million admissions a year. In 2014 the figure was 16.3 million. There are however groups in society that have little opportunity to fully experience film at the cinema, such as people with varying degrees of visual impairment, people with hearing impairment and people with reading and writing difficulties.

Film should, like other culture, be accessible to everybody. For people with visual impairment, the film is made accessible by audio description, whereby events and settings in a film are described and read out alongside the film's dialogue and other sound. For people with hearing impairment, film is made accessible with Swedish subtitles for the dialogue (i.e. also for Swedish language films), or by using the hearing loop in the cinema. Foreign films become accessible to people with reading and writing difficulties if the subtitles are spoken.

There are already routines in place for adding Swedish subtitles to both foreign and Swedish films, while audio description has only been available on certain DVD titles or conducted live at predetermined film screenings. However, to date no films have been provided with spoken subtitles.

In June 2011, the government commissioned the Swedish Film Institute and the Swedish Post and Telecom Authority to develop a technical solution for transmitting recorded audio tracks for audio description and spoken subtitles synchronized with the film's sound to the cinema-goer via a suitable receiver system. By gathering market intelligence and evaluating proposals for technical solutions, the government assignment managed by the Swedish Film Institute under the name Tillgänglig Bio/Available Cinema has found and developed a solution based on audio recognition, a solution that does not require any installation in the cinema projection room.

Contents

1 About the Government Assignment Available Cinema 2

2 Revision Control 4

3 Terms and Definitions 4

4 Different Groups' Accessibility to Film 7

4.1 Accessibility to film for people with visual impairment 7

4.1.1 Live audio description 8

4.1.2 Audio-described film on DVD 8

4.1.3 Greater accessibility to audio-described film using the new technical solution for Available Cinema 9

4.2 Accessibility to film for people with hearing impairment 10

4.2.1 Hearing loops/induction loops at cinemas 10

4.2.2 Films at the cinema with Swedish subtitles 10

4.2.3 Films with Swedish subtitles on DVD 11

4.2.4 Films with Swedish subtitles on TV or VoD 11

4.3 Accessibility to film for people with reading and writing difficulties 11

4.3.1 Recorded spoken Swedish subtitles for the film 11

5 The Film's Path to the Digital Cinema 12

6 The Total Solution for Available Cinema in brief – General Description 15

7 The Total Solution for Available Cinema – Detailed Description 17

7.1 Description of the technical solution for Available Cinema 19

7.1.1 Software for creating and uploading audio comparison packages 20

7.1.2 Database for storing audio comparison packages, software and software module 23

7.1.3 Module in the form of encapsulated software, which is integrated into an application 26

7.1.4 Application with accessibility-adapted user interface 27

7.1.5 The mobile device 28

7.2 The film distributor's activities 29

7.3 The audio track producer's activities 33

7.4 The post-producer's (or equivalent) activities 35

7.5 The application developer's activities: 39

7.6 The cinema-goer's activities 42

8 The Cinema's Role in Increased Accessibility to Film 45

8.1 Cinema layout for people with impairments 45

8.2 Information on accessible film in the film programme 46

8.3 Screening of commercials and information film 47

8.3.1 Commercials targeting cinema-goers 47

8.3.2 Information film 47

8.4 Assistance with applications for Available Cinema 48

9 Appendices 49

2 Revision Control

Version	Date	Description	Written by
1.0	25 March 2015	First edition	Lena Andersson

3 Terms and Definitions

Android is an open mobile operating system primarily for smartphones and tablets.

Android library file: contains functions that facilitate the further development of the Android operating system.

API/API call/API key: An application programming interface/API is a specification of how applications/application programs can use and communicate with a specific software component. The software component is normally comprised of a set of functions that are available for an application to invoke through what are known as 'API calls'. An API key is often used as a parameter in an API call to access usage and communication through the API.

Apple Inc.: Generally called simply Apple, an American computer and home electronics company founded in 1976.

Application: An application is the practical application (application program) of a solution, packaged to be user-friendly. An application might for example be a mobile application, a cloud service or another web application. In this Industry Standard, the application must be able to run on a mobile device, and to use the software module developed within the framework of Available Cinema.

App Store is a marketplace for new programs for mobile devices running the iOS operating system, such as iPhone and iPad.

Blu Ray (disc) is a format for digitally storing large volumes of data, including films and games. It is an extension of DVD but with the same physical size.

DCI System Specification is a list of specifications aiming to achieve uniformity in the film industry with regard to handling, distributing and playing digital material in digital cinemas. www.dcimovies.com/specification/index.html

DCP A Digital Cinema Package, which contains the digital files that make up a whole film.

Desktop application: A program that can run independently on a stationary or portable computer. Unlike a web-based program which has to be run via a web browser.

DVD (Digital Versatile Disc) is a digital optical storage medium that has replaced video tapes and video discs. A DVD can contain film, music or data files. The successor to the DVD is the Blu Ray disc.

Fingerprint: (acoustic fingerprint) is a digital irreversible transformation (through a specific fingerprint algorithm) of an audio signal, used for example to identify an audio sample or compare two audio signals to each other.

FPS: Frames per second, a measure of how quickly a film is played back. There are many different standard frame rates for film. The most common rate at cinemas is 24 fps, while for film on TV and DVD it is 25 fps.

Google Play is a marketplace for new programs for mobile devices running the Android operating system.

GUI is the standard abbreviation for Graphical User Interface.

iOS (previously known as iPhone OS) is an Apple operating system for use on Apple's mobile devices iPhone, iPad and iPod Touch but also for Apple TV. iOS is a slimmed-down version of the OS X operating system and the two systems share many technologies.

iOS framework: a well-developed library of functions that facilitate the further development of the iOS operating system.

kbps: kilobits per second

Audio recognition technology is essentially when the film's sound is converted into a fingerprint (using a specific fingerprint algorithm) linked to the position/time code in the film. This fingerprint with the time code becomes a kind of audio comparison file. During a film screening, the Available Cinema audio recognition solution captures part of the film's sound and converts it with the same fingerprint algorithm into a comparative audio pattern, which can then be compared to the audio comparison file to find the best match. When the best match is found, the position/time code in the film where the audio pattern was found is delivered. Problems can arise when a film has a dominant sound (where it is otherwise quite quiet) that occurs often in the film, since it is not certain under these circumstances that the best match occurs at the current point in the film.

Audio comparison file: the film sound's fingerprint linked to the film's time code is called an audio comparison file.

Audio comparison package: the audio tracks for audio description and/or spoken subtitles along with the film sound's audio comparison file are jointly called the film's audio comparison package.

Macintosh (Mac): a brand of personal computer made by American computer company Apple Inc.

Mobile device: the mobile device is the receiver unit that the viewer must have if they wish to experience a film with support for audio description and/or spoken subtitles. The mobile device may be a smartphone, a tablet or possibly a laptop computer. The device must have an outlet for headphones.

MP3 is used as a standard for compressing digital audio and is perhaps the most common standard for music files on the Internet. When recording with the MP3 standard, it is possible to choose different data speeds expressed in kilobits per second (kbps), which correspond to different levels of sound quality.

MPEG-1 is a group of standards for coding and compressing audio and video from the Moving Picture Experts Group. The popular audio format MP3 belongs to this group, its full name being MPEG-1 audio layer 3. Most computers and DVD players can play this MPEG-1 format.

Operating system: the system of specific programs that form the link between the mobile device and the application programs/applications the user wishes to run on the mobile device.

OS X is a family of closely related operating systems developed by Apple (American computer and home electronics company), pre-installed on all their personal computers (Macintosh).

PTS: the Swedish Post and Telecom Authority.

SFI: the Swedish Film Institute

Smartphone: an advanced mobile phone in the borderland between phone and computer. It has an operating system (such as Android or iOS) where it is possible to install more advanced programs or applications.

SDK (Software Development Kit) is a set of functions that enables software developers to build applications to e.g. communicate with a specific program package, software framework or similar. An SDK is often integrated into the application as a library file or as a framework, depending on the operating system.

Accessibility is a term used to describe how well a business, venue or building works for people with various kinds of impairments and disabilities. This includes for instance the physical characteristics of the premises, access to information and friendly interaction.

Screener: a version of a film that enables screening on platforms outside of the cinema, e.g. on a computer when preparing to add audio description and spoken subtitles, which is done in a sound studio.

URL: Uniform Resource Locator, also known as a web address. This is the character string that identifies a particular resource online, such as a web page.

Screening platform: a film can be shown on different screening platforms such as cinema, television, via VoD or on DVD.

VoD: Video On Demand, whereby a film is distributed to the viewer via a network at the moment the viewer wants to see it. Technically speaking, VoD entails that the films are stored on a server with the operator. When a viewer orders the film any payment transactions are dealt with first, and then the film starts playing on the viewer's chosen screening platform. Examples of VoD services include SF Anytime, Plejmo, Viaplay and iTunes.

WAV format: A file in this format contains sound only. WAV files may be (and often are) uncompressed, which means they take up more memory and are of high quality – higher than an MP3 file for example.

Web Service: a web service is used for communication over the Internet. Web services have defined interfaces for their services, through which applications or similar can access the functions defined by the interface. The functions may have parameters and return response results.

4 Different Groups' Accessibility to Film

One in five inhabitants of Sweden has some kind of impairment. In order for them to live an active life and play an active part in society, everything must be made as accessible as possible, which in turn means a simpler, more modern society for everyone.

A change in the Swedish Discrimination Act1 came into force on 1 January 2015. It makes inadequate accessibility for people with impairments a new form of discrimination, which basically means that if accessibility for people with impairments can be improved via simple measures (reasonable for the kind of business/activity in question), then it is discriminatory not to take such measures.

The culture-political goals and the UN Convention on the Rights of Persons with Disabilities, which is ratified by Sweden, state that all people have a right to take part in cultural life, and should be able to do so based on their own wishes and abilities in different stages of life. Because experiencing film is a part of culture, this too has to be made available to everybody.

This means above all **making the actual film accessible**, but also **making information about the film accessible** and ensuring that **premises which screen films are accessible** to people with impairments.

4.1 Accessibility to film for people with visual impairment

"A **visually impaired** person finds it hard to read or to find their way around using their eyesight. Most can vaguely discern colours and objects or see with a very limited field of vision. Others experience difficulties when it is dark or in strong sunlight."2

For people with visual impairment, the film is made accessible by **audio description**. Audio describing a film entails describing events, settings and characters in the film so that visually impaired people can get more out of the film experience. Access to an **audio-described introduction** before the film begins also increases accessibility for this group, as they can then prepare themselves for what the film is about and also find out about the film's main characters and environments.

Figure 1. The symbol for audio description.

1 Swedish Discrimination Act, SFS 2008:567

2 Source: Swedish Association of the Visually Impaired

4.1.1 Live audio description

Approximately 150 film screenings at cinemas are audio-described live in Sweden every year. A person, an audio describer, uses a microphone to describe what is happening in the film, and anyone who wants to listen to the audio description must have a special digital receiver (see Figure 2 below) which receives the audio description wirelessly.

Figure 2. Some typical digital receivers for listening to live audio description.

The audio describer and anyone who wishes to listen to live audio description for the film meet before the film begins to make sure the technology works properly. Digital receivers can be borrowed from the cinema if required. The digital receiver works with the same kind of headphones/earphones/headsets listeners would use with their mobile phones. Having some kind of headphones is important so as not to disturb other people in the audience.

Before the film begins there is a brief presentation of the environments and characters (an audio-described introduction). “While the film is playing the audio describer, briefly and in a quiet voice, describes what is happening on the cinema screen. The audio describer says key words about people’s gestures and facial expressions, as well as about shifts between different environments, i.e. he/she fills in some of the finer details. As far as possible, the audio describer avoids speaking over dialogue and music, but this is sometimes necessary.”3 The audio describer prepares him/herself ahead of a live audio description by watching the film several times, and often writes an audio description script to refer to. This means that the film can often not be audio-described live until after it has been released.

4.1.2 Audio-described film on DVD

When a film is released on DVD, an audio description has been recorded in a sound studio. It is then mixed with the film’s sound and merged with the film. An audio description script is produced for the person recording the audio description to refer to.

The viewer can then select the audio-described version of the film on the DVD. Both the film’s sound and the audio description are heard through the DVD system’s loudspeakers by everybody in the room/premises.

3 Source: Syntolkning Nu

4.1.3 Greater accessibility to audio-described film using the new technical solution for Available Cinema

The new technical solution for Available Cinema has been developed to increase accessibility to audio-described film. Unlike a live audio description, the audio description is pre-recorded in a sound studio, resulting in an audio track file.

The audio track file for the audio description is processed and packaged in the technical solution, and then played back on a mobile device synchronized with the film's sound when it is screened. The audio-described introduction is also recorded in a sound studio and can be played back on the mobile device.

This means that if a film is audio-described using the technical solution for Available Cinema, it is available to people with visual impairment regardless of screening occasion, i.e. the film can be experienced with audio description at any cinema screen, provided the viewer has access to a mobile device.

The technical solution for Available Cinema also enables the film to continue to be available with audio description in screening platforms other than the cinema. This is because the audio description can be processed and packaged for most conceivable screening platforms, such as cinema, Blu Ray, television, DVD and/or VoD.

The technical solution for Available Cinema does require the viewer to have a mobile device, but this will not make things harder for people who are used to going to movies with live audio description. This is because the equipment used for a live audio description can also be used together with a (i.e. one) mobile device which is connected to the actual transmitter. The audio description can then be played on the mobile device and transmitted to everybody who has a digital receiver. This does however mean that somebody must have access to and be able to handle this mobile device and the technical connection with the transmitter.

4.2 Accessibility to film for people with hearing impairment

"There are many different types of hearing impairment, and hearing loss is designated in four levels: mild, moderate, severe and profound. Most hearing impairments are mild or moderate and entail difficulty hearing weak or moderately loud sounds, and finding it hard to distinguish speech in noisy environments. With profound hearing loss communication without a hearing aid is impossible, despite extreme effort."4

4.2.1 Hearing loops/induction loops at cinemas

To make film available to people with severe or profound hearing loss, many cinema auditoriums in Sweden have a hearing loop/induction loop fitted. Figure 3 shows the signs and symbols used at cinemas that have this equipment.
In simple terms, a hearing loop is a way of conveying sound (often the centre sound where the dialogue is) from the cinema sound system directly to a hearing aid. The sound system sends the sound out via an amplifier into a cable installed in the auditorium, and this creates a magnetic field. The hearing aid captures the sound in the magnetic field, and the person with the hearing aid can hear the sound from the film.

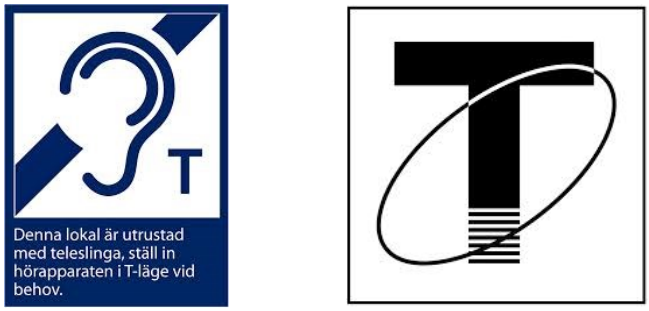

Figure 3. Symbols showing that a venue is equipped with a hearing loop/induction loop.

4.2.2 Films at the cinema with Swedish subtitles

People with hearing impairment can more easily access a film if it has Swedish subtitles, as they can enjoy the dialogue by reading the Swedish text. Foreign language films shown at Swedish cinemas always have Swedish subtitles.
Adding Swedish subtitles to Swedish films was at first uncommon, but nowadays (as per the regulation on government grants for funding Swedish film in accordance with the Film Agreement5) it is a prerequisite if makers/producers of Swedish films wish to be granted production funding from the Swedish Film Institute. Today virtually all Swedish films are produced with Swedish subtitles, but far from all cinema screenings show the version that has Swedish subtitles. From the beginning of 2015, SF Bio and Svenska Bio6 have decided that all screenings of Swedish films that have Swedish subtitles will also be screened with Swedish subtitles.

---

4 Source: Hörsellinjen

5 Swedish Code of Statutes 2013:200, see especially §7 (available in Swedish only).

6 SF Bio is the Nordic region's leading cinema company, operating cinemas at 22 locations in Sweden, 244 screens in total. SF Bio also owns 50% of Svenska Bio, a leading cinema company at medium-sized towns and cities in Sweden.

4.2.3 Films with Swedish subtitles on DVD

When a film is released on DVD, Swedish subtitles are often an option. Other Nordic languages and English subtitles are usually options as well.

4.2.4 Films with Swedish subtitles on TV or VoD

When Swedish films are shown on television, Swedish subtitles can be selected as an option via a teletext page. Swedish subtitles are always shown with foreign films.
As for VoD, Swedish subtitles can be added (or removed), often as a general setting for the VoD service rather than for the specific film.

4.3 Accessibility to film for people with reading and writing difficulties

"Reading and writing difficulties is the general term referring to anyone who has difficulty reading and/or writing, regardless of the cause. The difficulty may be due for example to visual or hearing problems, cultural or linguistic understimulation, language impairment, inadequate teaching, emotional problems, a lack of knowledge in Swedish (when another language is the mother tongue) or dyslexia."7

Foreign films (with Swedish subtitles) become accessible to people with reading and writing difficulties if the subtitles are spoken. A person who does not have time to read the Swedish subtitles finds it hard to keep up with what is happening in the film, since they need to concentrate on reading the text. Therefore, **spoken subtitles** via an application on a mobile device will make it easier for people with reading and writing difficulties to concentrate fully on the film.

Spoken subtitles have never been an option before, but have been made a reality with the new technical solution for Available Cinema.

Figure 4. The symbol for spoken subtitles.

4.3.1 Recorded spoken Swedish subtitles for the film

Spoken subtitles for a film are pre-recorded in a sound studio, resulting in an audio track file. The audio track file is processed and packaged in the technical solution for Available Cinema, and can then be played back on a mobile device synchronized with the film's sound when it is screened.

This means that if a film has been given spoken subtitles using the technical solution for Available Cinema, it is available to people with reading and writing difficulties regardless of screening occasion, i.e. the film can be experienced with spoken subtitles at any cinema screen, provided the viewer has access to a mobile device.

The technical solution for Available Cinema also enables the film to continue to be available with spoken subtitles in screening platforms other than the cinema. This is because the spoken subtitles are processed and packaged for the various screening platforms, such as cinema, Blu Ray, television, DVD or VoD.

7 Source: Dyslexiförbundet FMLS

5 The Film's Path to the Digital Cinema

In recent years, digital technology has changed the way cinema films are distributed and screened. Analogue screening, whereby a reel of film runs through a projector and a lamp projects the image onto the cinema screen, has gradually shifted to digital screening, where the film exists as a digital file and is screened at the cinema using digital equipment.

To facilitate the transition from analogue to digital film screening at cinemas, government grants have been awarded (via the Swedish Film Institute) to enable cinemas to acquire this digital cinema equipment. In spring 2014, more than 90% of Swedish cinema screens were digital.8

This section provides a brief description of film production and the screening of digital film (both Swedish and foreign) with Swedish subtitles, i.e. the film industry's value chain (see Figure 5). For a Swedish film this value chain is estimated to take around two years, while a full-scale Hollywood production takes around three years.

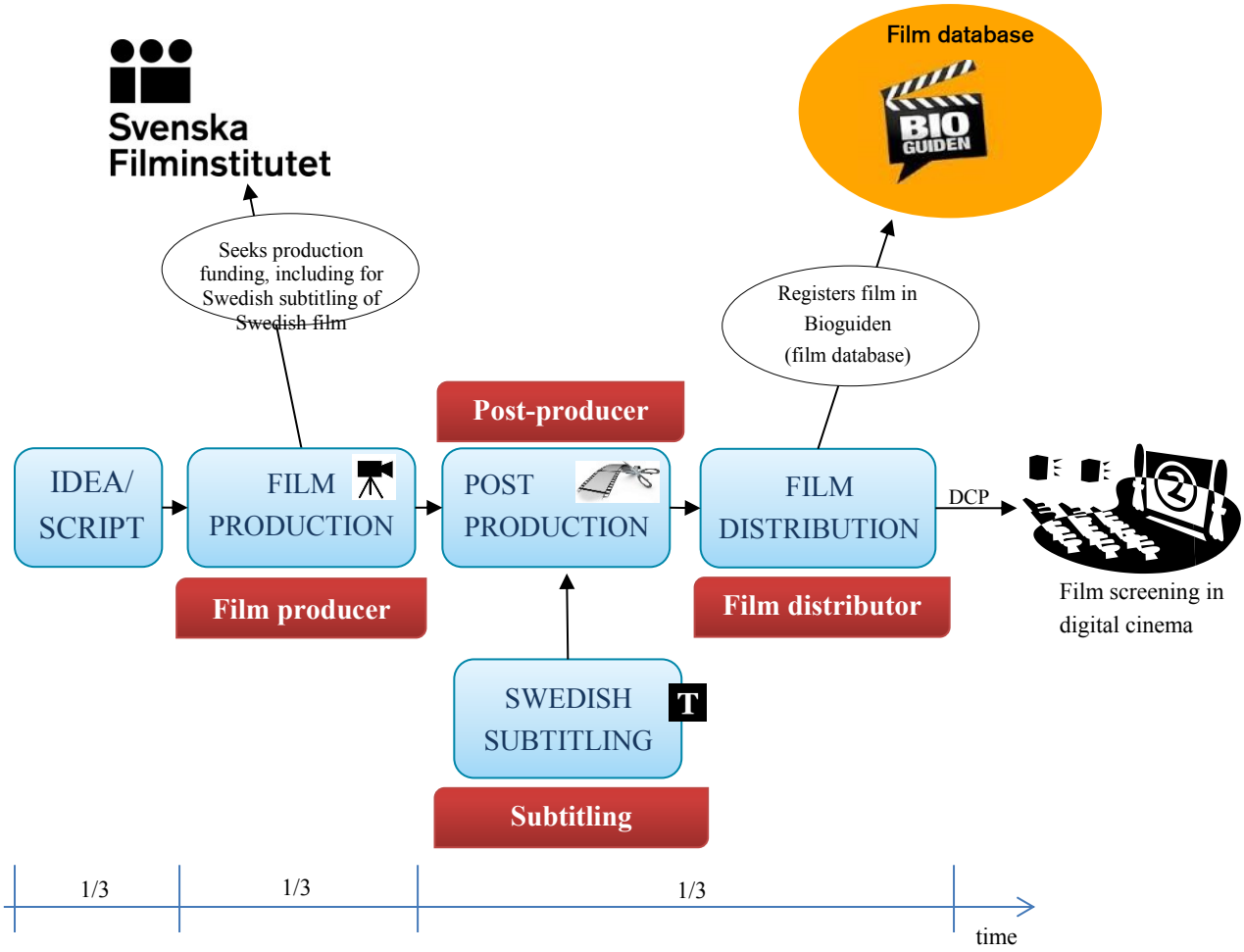

Figure 5. The film industry's value chain for production and screening of digital film (both Swedish and foreign) with Swedish subtitles.

8 Source: The Government Offices of Sweden.

First of all, a **film idea** is developed into a **film script** which forms the basis of the film. **Film production** includes e.g. shooting the film's scenes and recording the sound.

Nowadays a film producer can apply for a government grant to part-fund a film production as per the regulation on government grants9 for funding Swedish film in accordance with the Film Agreement.10 The government grant is paid out by the Swedish Film Institute in the form of **production funding**.

Once the film scenes and film sound have been recorded, all the various parts have to be brought together into a whole, which is done in **post production**. Since the film is shot digitally, the film's images and sound are delivered to the post-producer as digital files. If **Swedish subtitles** are also to be added to the film, these too are delivered as a digital file.

Based on these digital files, the post-producer creates a **digital cinema package (known as a DCP)**. The DCP has to fulfil the requirements specified in the DCI System Specification, a list of specifications aiming to achieve uniformity in the film industry with regard to handling, distributing and playing digital material in digital cinemas.

Briefly, the DCP contains:

- An image file containing a set of digital movie frames of pre-determined resolution, normally 2K (2048 x 1556 pixels) or 4K (4096 x 3112 pixels).
- An audio file containing a set of audio tracks linked to different audio channels. Up to 16 different audio tracks can be linked to 16 different audio channels, which can be played back through different loudspeakers at the cinema (often only up to 8 audio channels are used).
- A text file containing the Swedish subtitles.

The post-producer (often) makes a screener (a preview copy) of the DCP to enable preview screenings of the film not at the cinema. This screener is delivered to the subtitling company to enable production of the Swedish subtitles (and to an audio track producer to enable production of audio description and spoken subtitles) for the film.

A **film distributor** (or distribution company) buys, from the film producer or production company, the rights to lease the film to cinemas. The film distributor also makes sure to register the film in **Bioguiden**. Bioguiden is run by Filmägarnas Kontrollbyrå (the film owners' control agency, FK) and is a film database of all films shown at Swedish cinemas.

The DCP is distributed to the **cinema** on a hard drive, from which the cinema downloads it to a server, and the film can then be played back to the cinema audience using the cinema's digital equipment. The frame rate at cinemas is usually 24 fps.

Other screening platforms

Once the film has screened at cinemas, it is often released on DVD and/or sold to TV/VoD.

Films screened on TV/DVD/VoD platforms use a different frame rate than when screened at the cinema. This means that the digital files in the DCP need to be converted, usually to 25 fps, if the film is to be shown on television, DVD or a VoD service.

---

9 SFS 2103:200 §7

10 The 2013 Film Agreement. The Film Agreement exists to promote high-quality Swedish film production and a strong, dynamic film industry.

6 The Total Solution for Available Cinema in brief – General Description

The total solution for Available Cinema is designed primarily for people with visual impairment and people with reading and writing difficulties, but in fact it can be used by anyone who wants to experience film with audio description and/or spoken subtitles. Figure 6 illustrates the players and activities required for the cinema-goer to ultimately be able to experience film with audio description and/or spoken subtitles.

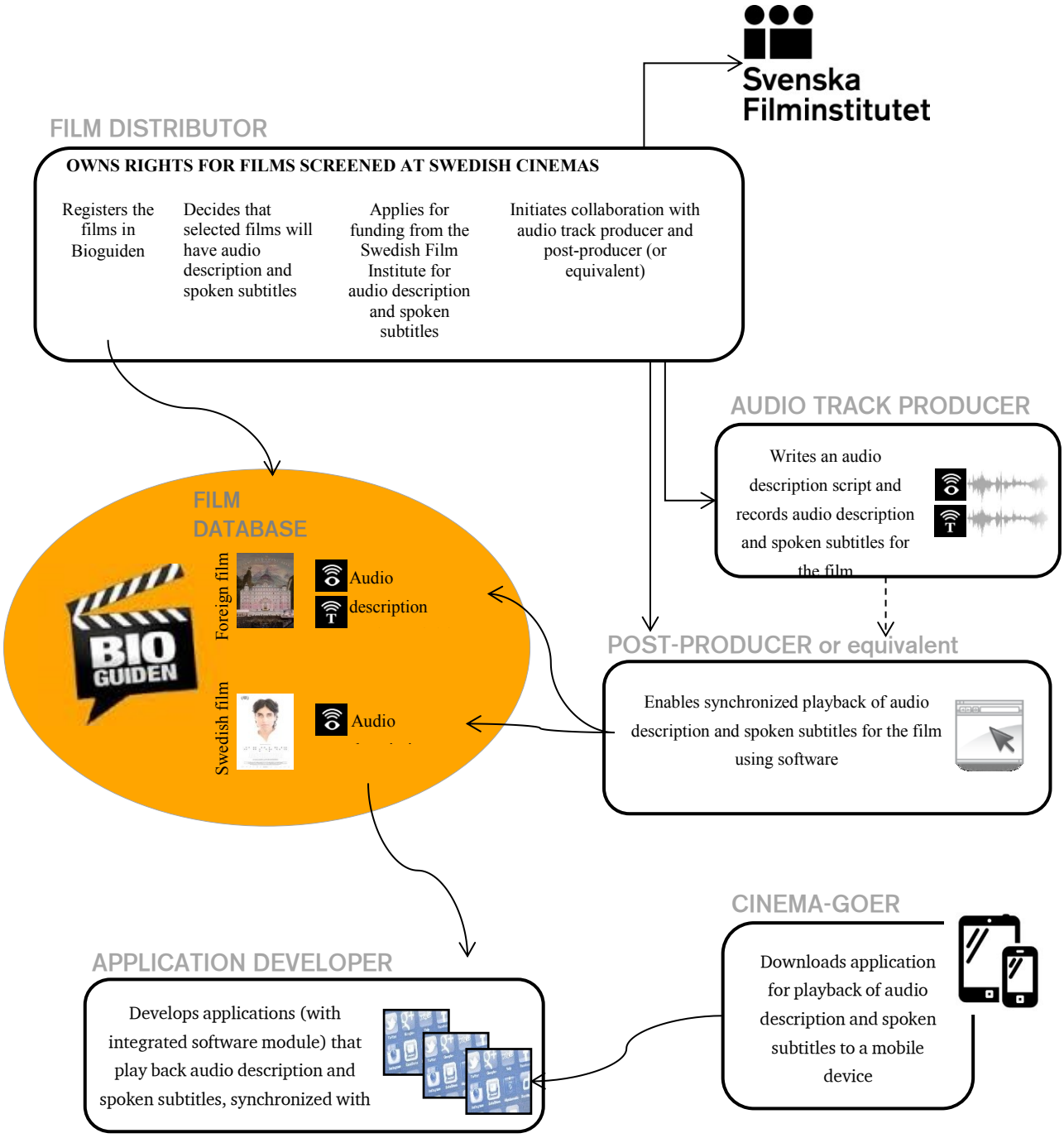

Figure 6. The total solution for Available Cinema – players and their general activities

The film distributor is a pivotal player in this total solution; the distributor owns the rights for films screened at Swedish cinemas. The film distributor is responsible for the following activities:

- ✓ Registers the films and their details in Bioguiden.
- ✓ Decides that selected films will have audio description and spoken subtitles.
- ✓ Applies for funding from the Swedish Film Institute for audio description and spoken subtitles.
- ✓ Initiates collaboration with audio track producer for recording audio description and spoken subtitles.
- ✓ Initiates collaboration with post-producer (or equivalent) whose task it is to enable synchronized playback of audio description and spoken subtitles using existing software.

For a Swedish film, the film producer may also be involved in the above activities.

Bioguiden is a film-oriented website and film database, with information about films and screening times at cinemas in Sweden. Bioguiden is run by Filmägarnas Kontrollbyrå AB (the film owners' control agency, FK) on behalf of Sveriges Filmuthyrareförening (association of film renters). Bioguiden is a central player in the film industry, and it is where cinema owners report box office sales in accordance with the Film Agreement. The film database also delivers film statistics to the Swedish Film Institute, among others. Bioguiden's underlying databases serve as a storage platform for the information needed to ensure that the total solution for Available Cinema works.

The audio track producer writes an audio description script and records an audio track for audio description and an audio track for spoken subtitles for the film. To do this the audio track producer requires access to a screener (a viewing copy) of the film (with the time code visible), as well as the script for the Swedish subtitles (subtitle script). For foreign films there may be a foreign audio description script, which may be useful to the audio track producer in creating the Swedish audio description. The audio tracks for audio description and spoken subtitles are delivered as uncompressed WAV files to the post-producer (or equivalent).

The post-producer (or equivalent) is tasked by the film distributor to enable synchronized playback of audio description and spoken subtitles using an existing piece of software. This software requires access to the film's general audio track[11], the audio track for audio description and the audio track for spoken subtitles. The software communicates with and uploads information to Bioguiden.

The application developer develops an application that can play back audio description and spoken subtitles, synchronized with the film, using an already developed software module. This software module communicates with and downloads information from Bioguiden.

To ensure that the **cinema-goer** with visual impairment and/or reading and writing difficulties can experience the film with synchronized playback of audio description and spoken subtitles, they must have access to a mobile device (such as a smartphone or tablet) with earphones or headphones, and have downloaded one of several applications developed for Available Cinema.

11 The film's audio track may be 1-8 different WAV files depending on the audio channel set-up in the digital cinema package (DCP).

7 The Total Solution for Available Cinema – Detailed Description

This section specifies in detail the total solution for Available Cinema, i.e. the activities and players involved in the total solution, and a description of the technical solution.

The technical solution is based on audio recognition, which is essentially when the film's sound is converted into a fingerprint, using a specific fingerprint algorithm, linked to the position/time code in the film. This fingerprint with the time code becomes a kind of audio comparison file. During a film screening, the audio recognition solution captures part of the film's sound and converts it with the same fingerprint algorithm into a comparative audio pattern, which can then be compared to the audio comparison file to find the best match. When the best match is found, the position/time code in the film where the audio pattern was found is delivered.

One key player here is the film distributor, who owns the rights for the film. The film distributor sets in motion the activities required to enable a film to be experienced with audio description and/or spoken subtitles.

The general activities are:

1. **The film distributor** decides that the film will have audio description and/or spoken subtitles, and applies for funding for this from the Swedish Film Institute.
2. The film distributor initiates collaboration with an audio track producer and post-producer (or equivalent)
3. An **audio track producer** writes an audio description script and records audio description and/or spoken subtitles for the film.
4. **The post-producer** (or equivalent) packages audio description, spoken subtitles and the film sound's audio comparison file and uploads this **audio comparison package** to a database using the **software** in the technical solution.
5. **The cinema-goer** downloads the film's audio comparison package via an **application** on their **mobile device**.

For this latter stage to happen, there must be applications developed for this purpose.

The application developer integrates the technical solution's **software module** in their application, which enables the application to download a film's audio comparison package, containing audio description and/or spoken subtitles for the film, and then play them back synchronized with the film's sound when the film is screened.

The database used for storing audio comparison packages is the **Bioguiden film database**, due to its already pivotal function in the Swedish film industry.

The total solution is illustrated in Figure 7 and shows the film's path to the digital cinema including support for synchronized playback of audio description and spoken subtitles.

Swedish Film Institute
Box 27126, SE-102 52 Stockholm, Sweden
Visiting address: The Film House, Borgvägen 1
Phone: +46 (0)8-665 11 00
Fax: +46 (0)8-665 18 20
www.sfi.se

Svenska Filminstitutet

25 March 2015

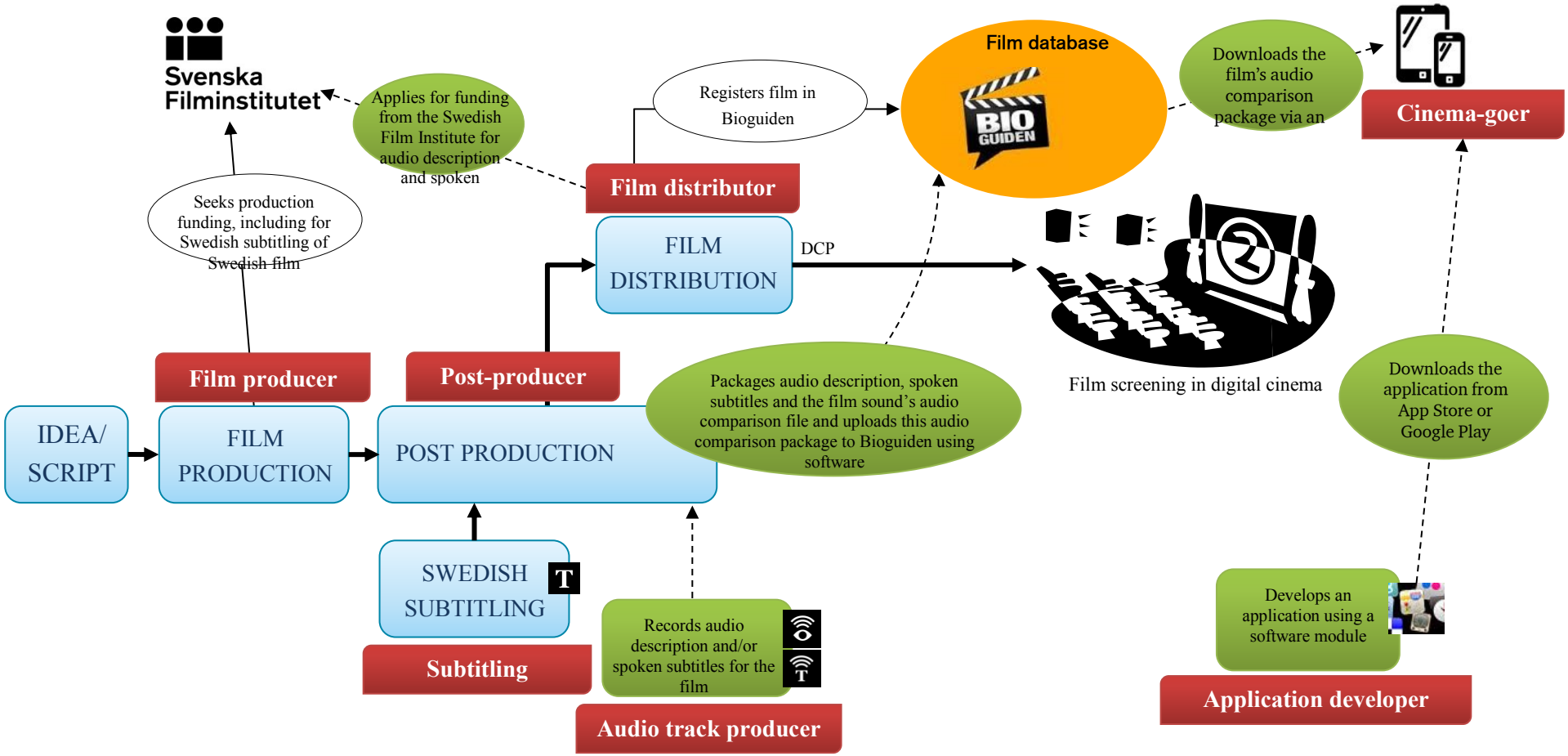

Figure 7. The film's path to the digital cinema including support for synchronized playback of audio description and spoken subtitles.

Swedish Film Institute
Box 27126, SE-102 52 Stockholm, Sweden
Visiting address: The Film House, Borgvägen 1
Phone: +46 (0)8-665 11 00
Fax: +46 (0)8-665 18 20
www.sfi.se

7.1 Description of the technical solution for Available Cinema

The technical solution for Available Cinema ensures that recorded audio tracks for audio description and spoken subtitles for a film can be downloaded to the cinema-goer's mobile device, and that they can be played back synchronized with the film using audio recognition technology.

Audio recognition technology requires that the film's sound is converted to an audio comparison file. The audio tracks for audio description and spoken subtitles, along with the film sound's audio comparison file, become the film's **audio comparison package**.

The technical solution includes the following components:

1) **Software** which is used by the post-producer (or equivalent) to create and upload the film's audio comparison package to the Bioguiden database.
2) **The Bioguiden database**, which is used primarily as a storage platform for the film's audio comparison package, but also contains the software and software module for the technical solution, including user documentation.
3) **Module in the form of encapsulated software**, which is integrated into an application. The software can, for example, download audio comparison packages from the database, and play back audio description and/or spoken subtitles synchronized with the film.
4) **An application** with an accessibility-adapted user interface.

The application must be downloaded to and be able to run from a **mobile device** for the cinema-goer to benefit from the new technical solution.

Communication between Bioguiden and the software and between Bioguiden and the software module is facilitated via web services and takes the form of API calls, which are integrated in the software and software module respectively. An API key along with a username is required for the API calls to be valid.

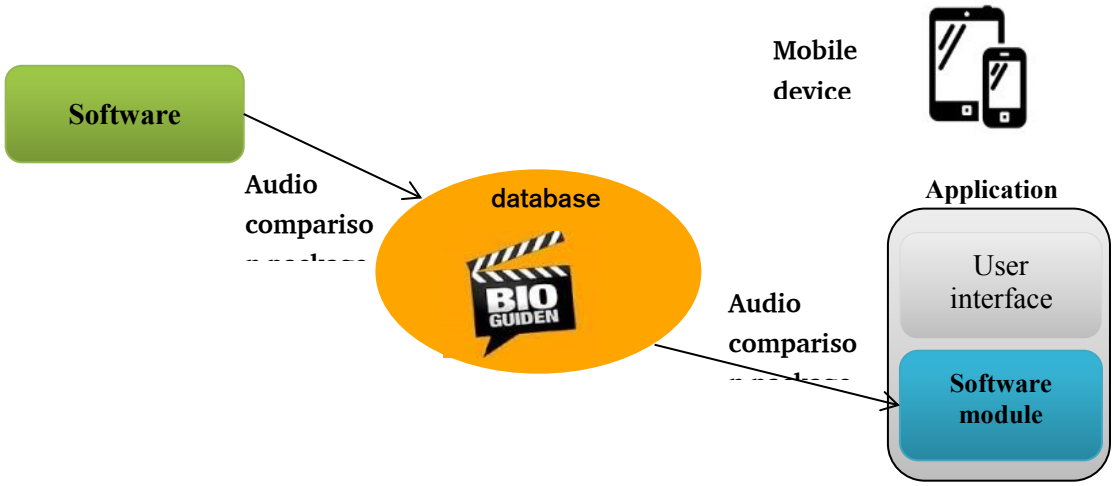

Figure 8. General overview of the technical solution for Available Cinema.

7.1.1 Software for creating and uploading audio comparison packages

The software in the technical solution is used to create and upload audio comparison packages to Bioguiden, linked to the film in question.

The software is a desktop application, i.e. it is downloaded and installed locally on a computer. Software, its installation and configuration instructions and user manual can be found at Bioguiden, https://boxoffice.bioguiden.se, by logging in with a username and password. Installation is possible on OSX, Windows and Linux (Ubuntu) systems, and requires a valid API key and a username.

The username, password and API key are obtained from the Swedish Film Institute when a film distributor applies for funding for audio description and/or spoken subtitles for a film.

The software comprises:

- A user interface/GUI.
- A third-party product that generates an audio comparison file (fingerprint) based on the film's audio track.
- A function/functions for packaging all the audio track files into an audio comparison package.
- A function/functions for uploading the audio comparison package to the Bioguiden database.

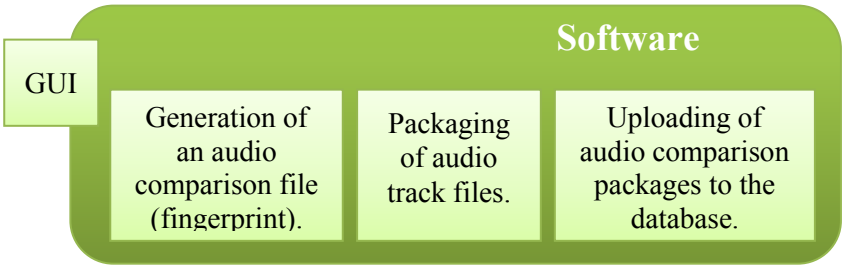

Figure 9. Illustration of the software for creating and uploading audio comparison packages.

The third-party product that generates the film's audio comparison file is a piece of licensed software developed by Audible Magic Corporation12.

To generate the film sound's audio comparison file, the software needs one or more (up to 8) audio tracks for the film. Depending on the type of audio comparison package being created, the audio tracks that are needed are:

- Audio tracks in the digital cinema package (DCP). *[Note that the audio tracks in the DCP may be split into different scenes, in which case they will need to be converted into (up to 8) full-length tracks.]*
- Audio tracks corresponding to the DVD or TV/VoD version of the film.

Audio tracks for audio description and/or spoken subtitles are also added to the software.

Table 1 defines the format of the audio tracks that can be added to the software.

12 Audible Magic Corporation, USA (www.audiblemagic.com)

Table 1. Input audio tracks for the software.

Input audio track	Format	Note
1-8 audio track files for the film	.WAV	***Obligatory***
Audio track file for: Spoken subtitles	.MP3 mono, 48 kbps constant (~30 MB per h film)	**At least one of these audio track files is obligatory**
Audio track file for: Audio description	.MP3 mono, 48 kbps constant (~30 MB per h film)	
Audio track file for: Audio-described introduction	.MP3 (<1 MB)	***Not obligatory***

The audio comparison package has to be linked to and stored for the film to which the audio tracks relate. This is done by selecting the right film from a list in the software. The film list is generated from Bioguiden, i.e. it contains only films that are registered in Bioguiden. For some films, several film versions are registered in Bioguiden, but only the original film version is shown in the software's film list, and this is the only one the audio comparison package can be linked to.

Thanks to the software's user interface (see Figure 10) the user can perform the following chronological tasks:

1. Search for and select the film in question ("Search Movie").
2. Add the film's audio tracks ("Movie Audio files").
3. Add the audio track for audio description ("Audio Description file").
4. Add the audio track for spoken subtitles ("Audio Subtitle file").
5. Add the audio track for the audio-described introduction ("Audio Trailer file").
6. Moreover, the following metadata have to be linked to the audio comparison package:
    a. The language of the audio description and spoken subtitles ("Language").
    b. The frame rate in fps ("FPS").
    c. Screening platform ("Classification").
7. Upload the audio comparison package to Bioguiden ("Generate and Upload").

The "Clear" button clears all entered audio tracks.

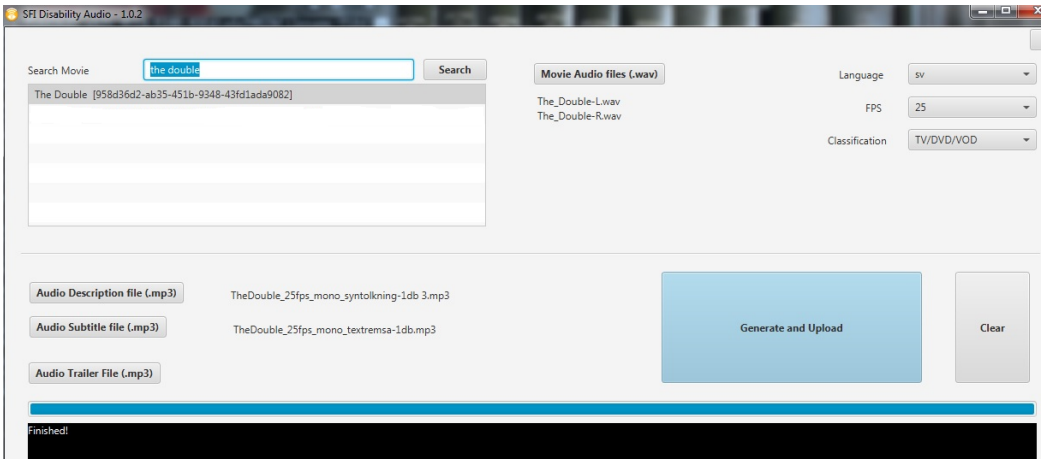

Figure 10. The software's user interface.

Several audio comparison packages can be linked to the same film, so it is important to keep track of which audio comparison packages have been created. This means that the data for language, frame rate (fps) and screening platform need to be fed into the software. The latter specifies whether the film can be experienced with audio description and/or spoken subtitles at the cinema (and on Blu Ray) or on TV, DVD or VoD. Table 2 shows the available options for language, frame rate (fps) and screening platform.

Table 2. Options that can be selected in the software for each audio comparison package.

Metadata	Options	Comments
Language	Sv (Swedish) Eng (English)	*Swedish is the default as Swedish audio description and spoken subtitles are most relevant. English can be chosen in rare cases when the user has access to the English audio description of a foreign film and there is a desire to create an audio comparison package for this.*
Frame rate (fps)	24 fps 25 fps 48 fps 60 fps	*It is important that ALL the audio tracks in the audio comparison package have the same frame rate if the audio recognition solution is to work. If the movie is being screened at a cinema, the frame rate is most likely 24 fps. If the movie is screened on DVD (or TV/VoD), the frame rate is most likely 25 fps.* *48 and 60 fps are exceptional cases.*
Screening platforms	Cinema Cinema and Blu Ray TV/DVD/VoD	*This entry only really serves to clarify the frame rate. In the vast majority of cases Cinema = 24 fps and TV/DVD/VoD = 25 fps. The Cinema and Blu Ray option can be selected if it is certain the film will be released on Blu Ray (Blu Ray = 24 fps).*

NB:

It is important that the film audio track, the audio tracks for audio description and spoken subtitles which are packaged together into an audio comparison package all match in terms of frame rate (and length).

Example:
The audio description for a film is recorded based on a screener (viewing copy) of the movie which has a frame rate of 25 fps, which means that the frame rate of the audio track for audio description will (probably) also be 25 fps. If an audio comparison package is now to be created for cinema screening, the audio tracks must be converted to frame rate 24 fps, since the audio tracks in the digital cinema package (DCP) are usually 24 fps.

7.1.2 Database for storing audio comparison packages, software and software module

The database used as a storage platform for the film's audio comparison package is the Bioguiden film database. Several audio comparison packages can be stored, linked to the same film.

Bioguiden has been expanded and restructured to enable communication with the software and software module in the technical solution.

Two **new user groups** connected to the Bioguiden box office service have been created:

- *Disability Audio Manager* [for Post-producers or equivalent]
- *Disability Application* [for Applications Developers]

These user groups can log into the Bioguiden box office (https://boxoffice.bioguiden.se) with a **username** and **password**, which are available from the Swedish Film Institute or via the film distributor.

Figure 11. The login window for Bioguiden box office.

The Bioguiden box office is also where the software *(Disability Audio Manager)* and software module *(Disability Application)* can be retrieved.

When the post-producer (or equivalent) logs in as *Disability Audio Manager*, the software can be retrieved under the "Accessibility" menu. Moreover the post-producer (or equivalent) can see which films they themselves have created audio comparison packages for (under the "View movies" menu), and remove them if required.

When the application developer logs in as *Disability Application*, the software module can be retrieved under the "Accessibility" menu. The application developer can also see all films that have audio description and/or spoken subtitles (under the "View movies" menu) via the Available Cinema solution.

Both the post-producer (or equivalent) and the application developer can click on a film and see details of which audio comparison packages are linked to the film, and listen to an existing audio-described introduction, see Figure 12.

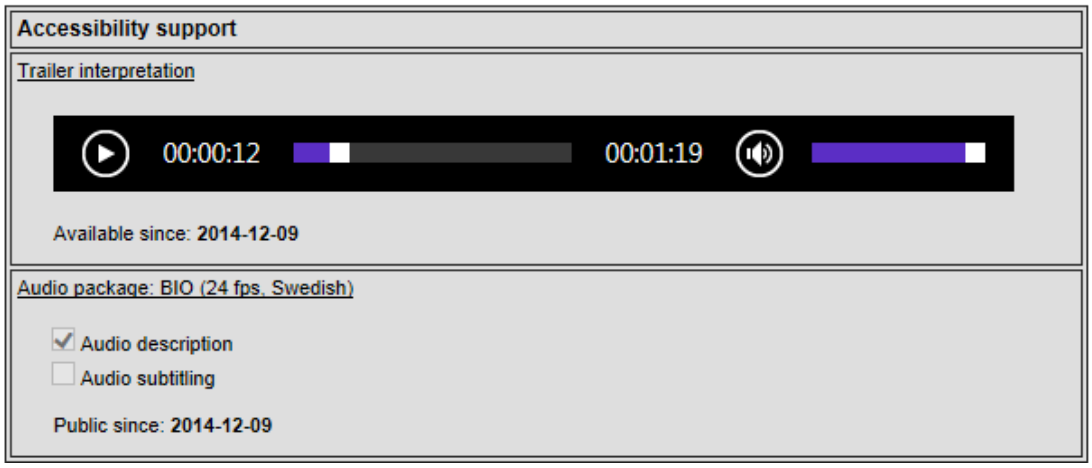

Figure 12. Details of the audio comparison packages which are linked to the film, and the audio-described introduction.

Under the "User profile" menu, both *Disability Audio Manager* and *Disability Application* can generate a new API key. The API key is used to ensure that the software and the software module can communicate with Bioguiden. The first API key is obtained along with the login details.

New web services have been established which handle the communication between Bioguiden and the software and software module respectively. These are:

1. Export of film list to the software.
2. Export of film(s) with audio description and/or spoken subtitles to the software module.
3. Uploading of a film's audio comparison package.
4. Downloading of a film's audio comparison package.
5. Uploading of audio-described introduction.
6. Downloading of audio-described introduction (including its URL).

Tasks performed using these web services are logged, which means information is always available about who has done what, and when. This information (log data) will be used by the Swedish Film Institute to outline how much the technical solution is used. The Institute can see, for instance, how many cinema-goers have downloaded a film's audio comparison package and therefore experienced this film with audio description and/or spoken subtitles.

The functionality for existing user groups and web services in Bioguiden has been changed as follows:

- ✓ The film distributor can now, via their own admin page in the Bioguiden box office, see the audio comparison packages including meta data that have been linked to the films the distributor him/herself has registered and owns the rights to. They can also remove these audio comparison packages.
- ✓ The existing web services in Bioguiden related to exporting film information (e.g. MoviesExport) has been supplemented with information about the audio comparison packages, i.e. information that the film has audio description, an audio-described introduction and/or spoken subtitles.

On Bioguiden's public web pages, it is easy to see whether a film has audio description and/or spoken subtitles by looking for the relevant symbols (see Figure 1 on page 7 and Figure 4 on page 11) on the overview page for the film.

If the film also has an audio-described introduction, it will be possible to play this via Bioguiden. Figure 13 shows the overview page for the film *Zarafa*, and the spoken subtitles symbol shows that the film has support for spoken subtitles.

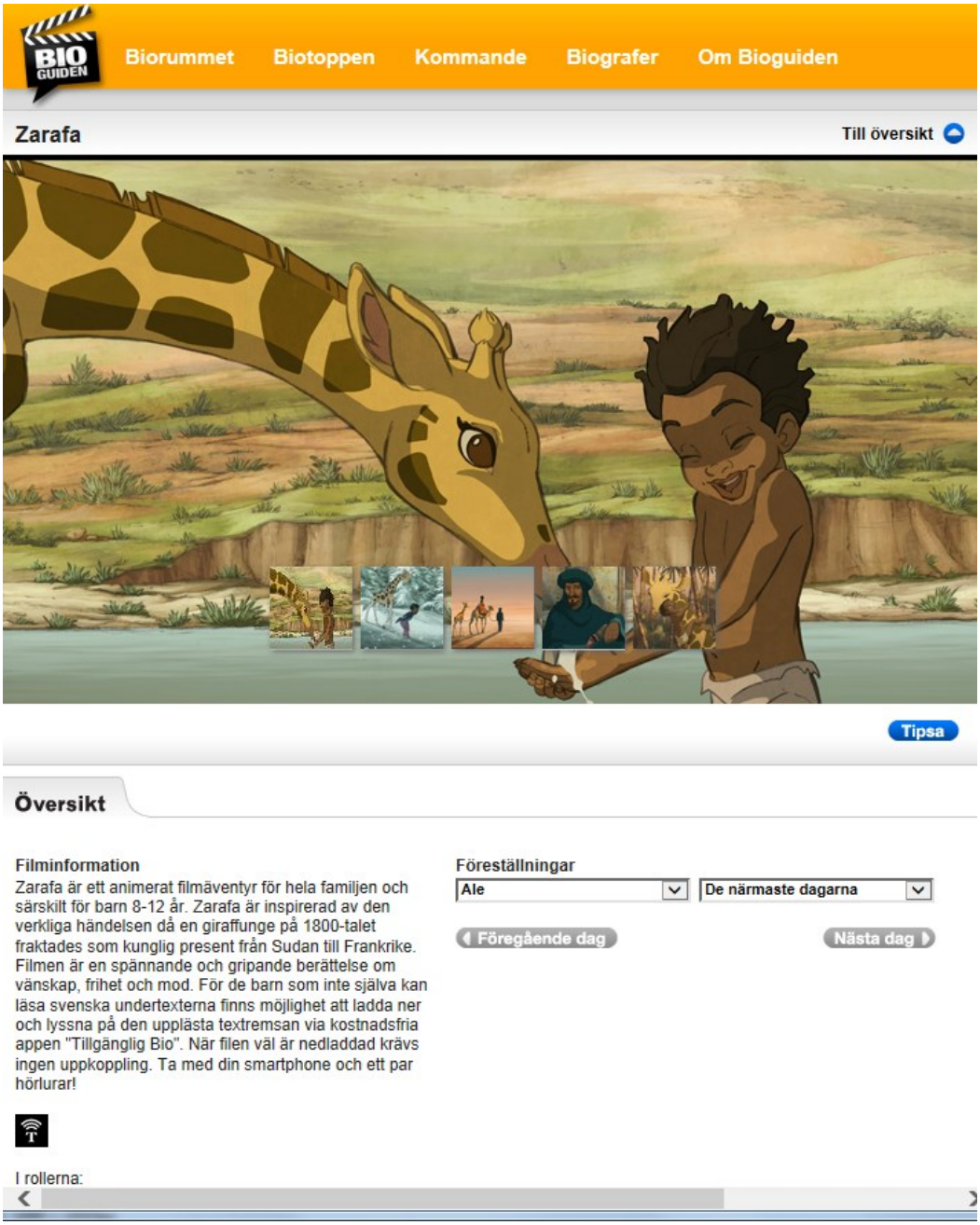

Figure 13. The Bioguiden overview page for the film *Zarafa*. The film has support for spoken subtitles, which is indicated by the spoken subtitles symbol.

7.1.3 Module in the form of encapsulated software, which is integrated into an application

The software module in the technical solution is integrated into an application, so that cinema-goers can use their mobile device to benefit from the Available Cinema solution. Via the software module, the application can communicate with the Bioguiden database, and synchronize the playback of audio description and/or spoken subtitles with the film's sound using the audio recognition technology.

The software module is an encapsulated software component (an SDK or software developer's kit in technical terms) which can be used in applications on mobile devices with the iOS or Android operating system. The module and its interface specification (API specification) and examples of how the module can be called on in the application is available by logging into the Bioguiden box office, https://boxoffice.bioguiden.se.

Login details (**username** and **password**) and an API key are supplied by the Swedish Film Institute. The software module's functions can only be called on with a valid **API key** and username.

The software module comprises:

- A third-party product that compares the actual film sound to the film sound's audio comparison file and determines the current place in the film.
- A function/functions for downloading a list of films with audio description and/or spoken subtitles.
- A function/functions for downloading the audio comparison package for the selected film.
- A function/functions for playing back audio description and/or spoken subtitles synchronized with the film's sound.
- A function/functions for downloading a URL for and playing back the film's audio-described introduction.

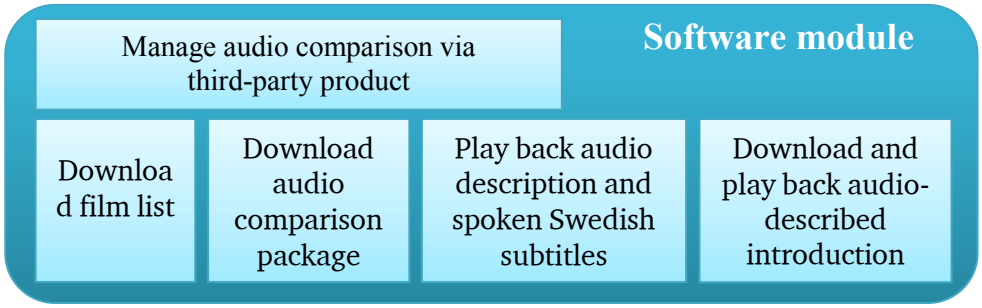

Figure 14. An illustration of the software module's functions.

The third-party product that compares the film sound to the film sound's audio comparison file and determines the current place in the film is a licensed piece of software developed by Audible Magic Corporation.

The software module is integrated into the application as an Android library file or as a framework for iOS. More detailed instructions and how the functions are called on are outlined in the API specification, which is in the software module package retrieved from Bioguiden.

7.1.4 Application with accessibility-adapted user interface

An application with an accessibility-adapted user interface is the part of the technical solution which is most visible to the cinema-goer. The application must be useable on a mobile device, and be able to integrate the technical solution's software module.

Anybody can apply to register as an application developer in order to get access to the software module that has to be integrated into the application. Applications should be made to the Swedish Film Institute.

The app must be designed with a focus on accessibility, primarily for people with visual impairment and people with reading and writing difficulties. Requirements and guidelines are available to support application development for Available Cinema. The requirements can be downloaded from the Swedish Film Institute's Available Cinema page (www.sfi.se/tillgangligbio).

Since the technical solution is based on audio recognition, it is important that the application requests access to the mobile device's microphone. If the microphone is switched off, the technical solution will not work.

The application should include a licence text relating to the licensed third-party software, which is embedded in the software module. The licence text is in the software module package retrieved from Bioguiden.

To ensure the application is searchable in App Store and Google Play, the following keywords are recommended:

- Available Cinema
- Accessible film
- Audio description
- Spoken subtitles

The applications below have already been developed and can be used as a source of inspiration when designing new applications:

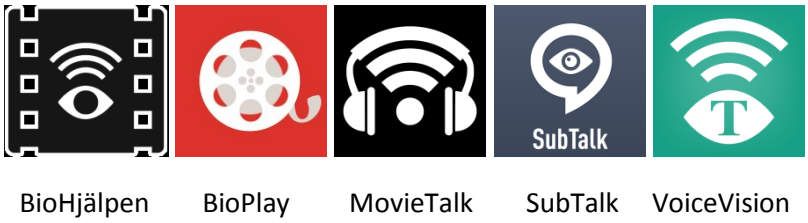

Figure 15. Developed applications for Available Cinema.

7.1.5 The mobile device

The mobile device is the receiver unit that the viewer must have if they wish to experience a film with support for audio description and/or spoken subtitles. The device must be able to download and run applications that are developed for Available Cinema.

Recommended mobile devices are:

- Mobile phones running the iOS or Android operating system (iPhone, Samsung and other smartphones).
- Tablets running the iOS or Android operating system (e.g. iPad or Samsung Tab/Galaxy Note).

Other mobile devices that can be used are:

- PDAs/MP3 players running the iOS or Android operating system (e.g. iPod Touch).

Figure 16. Receiving devices: smartphone and tablet.

Headphones are an important complement to the mobile device, ensuring that playback of audio description and/or spoken subtitles does not disturb other people in the cinema auditorium. Regular basic stereo earphones that come with the mobile device are perfectly adequate. See examples of ear/headphones in Figure 17.

Figure 17. Examples of suitable ear/headphones for the receiver unit.

Please note!
Because the technical solution is based on audio recognition, ear/headphones with an inbuilt microphone may prevent the mobile device's microphone from being activated, which could mean the technical solution does not work. Other types of headphones that could be a problem for the technical solution are Bluetooth headsets.

7.2 The film distributor's activities

The film distributor is the party that owns the rights to the film, and has overall responsibility for ensuring that audio description and/or spoken subtitles are produced.

Below is an outline of the film distributor's activities required to enable cinema-goers to experience a film with audio description and/or spoken subtitles.

Figure 18. The film distributor's activities for Available Cinema.

Only films registered in Bioguiden can be given audio description and/or spoken subtitles using the technical solution for Available Cinema.

Apply for funding from the Swedish Film Institute for audio description and/or spoken subtitles	
The funding which film distributors can apply for to produce audio description and/or spoken subtitles for a film is called "Funding for increased accessibility". Funding applications must include price quotes from at least two audio track producers, so that the Swedish Film Institute has an idea of the costs involved. Guidelines for applying for funding for audio description and/or spoken subtitles can be found on the Swedish Film Institute's website (www.filminstitutet.se).	
THE FOLLOWING STEPS MUST BE CARRIED OUT FOR EACH FILM	
1	**Choose an audio track producer for the film**

	An audio track producer may be e.g. a company that produces sound for TV, audio books, film dubbing, audio description on TV, or another party that works with sound or is a qualified audio describer. The company/party should have access to a sound studio to ensure the audio description and/or spoken subtitles are of the highest quality possible. The assignment for Available Cinema has used the following audio track producers: Syntolkning Nu, Iris Media, Tundell Salmson, Eurotroll, SDI Media, Ljudlager, REDBLUE Production, Tistron HB, Enable Media, SeeListen and MediaVision (Degerfors).
2	**Commission the audio track producer to record audio description and/or spoken subtitles**
	The film distributor decides which audio tracks are to be produced: Audio description and/or spoken subtitles For a Swedish film only audio description needs to be produced. For a foreign film, both audio description and spoken subtitles or spoken subtitles alone may be produced. Allow up to 3 weeks for recording if both audio description and spoken subtitles are to be produced. It is important that the film distributor ensures that when the Swedish subtitles are purchased, they include the right to use the resulting script as a basis for recording for the spoken subtitles.
	Make sure the audio track producer receives a screener (viewing copy) and a subtitle script (script from the Swedish subtitling) The audio track producer needs a screener (viewing copy) of the film to be able to produce an audio description script and record the audio description. The screener should have the time code visible on screen, and should also contain the Swedish subtitles if the audio track producer is also recording spoken subtitles. The screener and a subtitle script are used when recording spoken subtitles. It is important that the screener is based on the final cinema package (DCP) to be screened at the cinema. The screener should be easy to transfer between the post-producer and audio track producer, and may for example be in MPEG1 format.
	Make sure the audio producer is familiar with the requirements and guidelines for producing audio description and/or spoken subtitles that have been drawn up for Available Cinema The audio track producer must produce audio track files (in WAV format) for audio description and spoken subtitles in a way suitable for people with visual impairment and reading and writing difficulties respectively, and in line with the requirements which ensure that the audio recognition technology for Available Cinema works. Requirements and guidelines for this have therefore been drawn up and are available to download from the Swedish Film Institute's Available Cinema page (www.filminstitutet.se/tillgangligbio).

	Make sure the audio track producer knows to which party/post-producer and in what way the audio tracks for audio description and spoken subtitles respectively are to be delivered The audio track files for audio description and/or spoken subtitles should eventually end up with the post-producer, who uses specific software to create the audio comparison packages of which audio description and/or spoken subtitles are a part.
3	**Initiate collaboration with the post-producer who has access to the film's sound**
	The post-producer who receives the audio track files for audio description and/or spoken subtitles which the audio track producer has produced, will use these along with the film's audio track(s) to create an audio comparison package for the film. This means that the post-producer must have access to the movie's audio track(s).

4	**Commission the post-producer to create an audio comparison package for the film using the software**
	Make sure the post-producer has login details for Bioguiden so they can download and install the software used to create the audio comparison package To create an audio comparison package for the film, the post-producer must use specific software. The software is available from the Bioguiden box office (boxoffice.bioguiden.se) and login details are obtained via the Swedish Film Institute by submitting information about the post-producer who will be using the software. If the post-producer has previously accessed the software, it is probably already installed and ready to use.
	Make sure the post-producer creates audio comparison packages for the platforms the film will be screened in (e.g. cinema, Blu Ray, TV, DVD, VoD) Films screened on TV/DVD/VoD platforms use a different frame rate than when screened at the cinema (or on Blu Ray). This means that at least two audio comparison packages should be created, one for cinema (and Blu Ray) at 24 fps and one for TV/DVD/VoD at 25 fps. The audio comparison package for TV/DVD/VoD does not have to be created at the same time as the cinema package. Other versions may occur, but they are very rare.

7.3 The audio track producer's activities

The audio track producer records audio tracks for audio description and audio tracks for spoken subtitles for the film. To do this the audio track producer requires access to a screener (a viewing copy) of the film (with the time code visible), as well as the script for the Swedish subtitles (subtitle script). For foreign films there may be a foreign audio description script, which may be useful to the audio track producer in creating the Swedish audio description.

Below is an outline of the audio track producer's activities required to enable cinema-goers to experience a film with support for audio description and/or spoken subtitles.

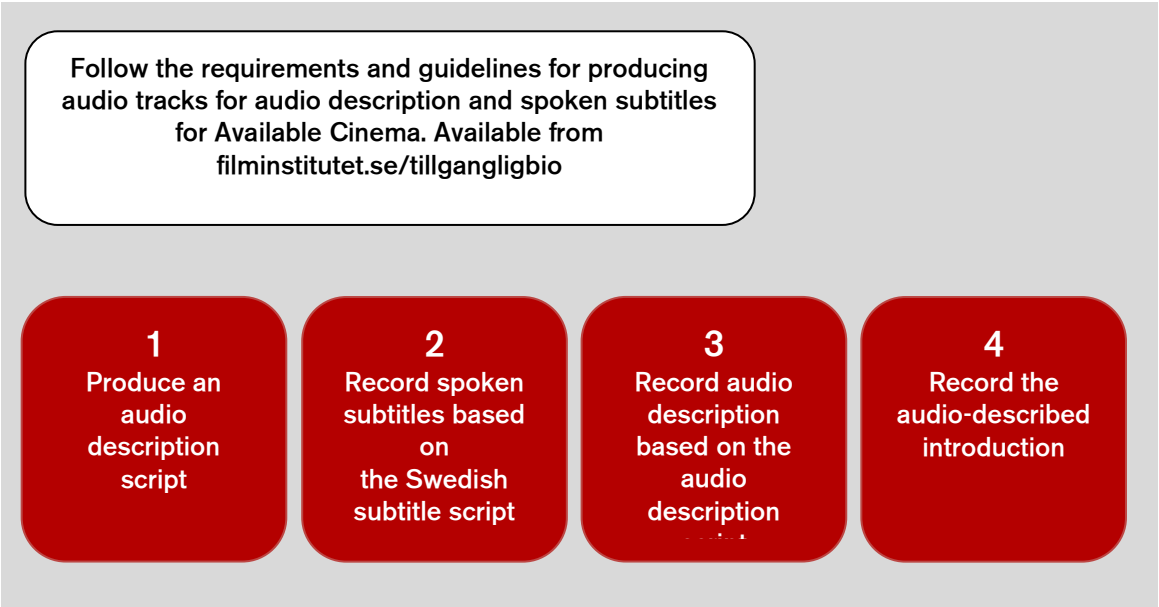

Figure 19. The audio track producer's activities for Available Cinema

If the audio track producer is to produce both audio description and spoken subtitles for a film, the spoken subtitles are recorded first. Audio description is then recorded so that it does not clash with the spoken subtitles, as cinema-goers have to be able to listen to both at the same time.

Follow the requirements and guidelines for producing audio tracks for audio description and spoken subtitles for Available Cinema
Requirements and guidelines have been drawn up for producing audio tracks for audio description and spoken subtitles for Available Cinema. The requirement document describes how the audio tracks for audio description and spoken subtitles should be produced to suit people with visual impairment and reading and writing difficulties respectively, and designed so that the audio tracks can be played back using the technical solution for Available Cinema. The requirements can be downloaded from the Swedish Film Institute's Available Cinema page (www.filminstitutet.se/tillgangligbio).

1	**Produce an audio description script**
	Firstly, a script for the audio description is created. The script specifies the time intervals where no dialogue is heard and where the recorded audio description should therefore be placed. The number of words that can be inserted depends on the length of the time interval. The audio description script should also contain an introductory presentation of the environment and characters, and if possible a reading of the titles and credits. For foreign films there is often an audio description in the original language; if so, it is beneficial to be given access to this original audio description script, translate it into Swedish and adapt as required. Once the audio description script is ready, it should be read through and approved by the film distributor (or film producer) to ensure the highest possible quality in the recorded text.
2	**Record spoken subtitles based on the Swedish subtitle script**
	In recording spoken subtitles, the audio track producer watches the film's screener, reads the subtitle script and records the subtitles at the right moment, i.e. at the right time code. This recording should be done in a sound studio. Once the spoken subtitles have been recorded, they are edited and adjusted in an audio program to ensure they fit perfectly around the dialogue in the film. The result is an **audio track file for spoken subtitles** in WAV format. It is important to name the file "Audio Subtitle File".
3	**Record audio description based on the audio description script**
	Once the audio description script has been approved, it is time to record the audio description. The person recording the audio description watches the film's screener, reads the audio description script and records the audio description at the right moment, i.e. at the right time code. This recording should be done in a sound studio. Once all the audio description has been recorded, it is edited and adjusted in an audio program to ensure it does not clash with the dialogue in the film, the spoken subtitles or other high-priority film sound. The result is an **audio track file for audio description** in WAV format. It is important to name the file "Audio Description File".
4	**Record the audio-described introduction**
	To complement the audio description, an audio-described introduction is also produced. This is to provide the cinema-goer with an understanding of the overriding theme/main plot, the film's settings and main characters. **The audio-described introduction is a separate audio track file** (in WAV format) which should be able to be listened to at any time chosen by the user. It is important to name the file "Audio Trailer File".

Delivery of audio track files
The audio track files for audio description (+ audio-described introduction) and spoken subtitles are delivered to the post-producer (or equivalent) as per the agreed procedure.

7.4 The post-producer's (or equivalent) activities

The post-producer (or equivalent) is tasked by the film distributor to enable synchronized playback of audio description and spoken subtitles using an existing piece of software, i.e. to create an audio comparison package for the film. The software requires access to the film's general audio track(s), the audio track for audio description and the audio track for spoken subtitles. The software communicates with and uploads the audio comparison packages to Bioguiden.

Below is an outline of the post-producer's (or equivalent) activities required to enable cinema-goers to experience a film with support for audio description and/or spoken subtitles.

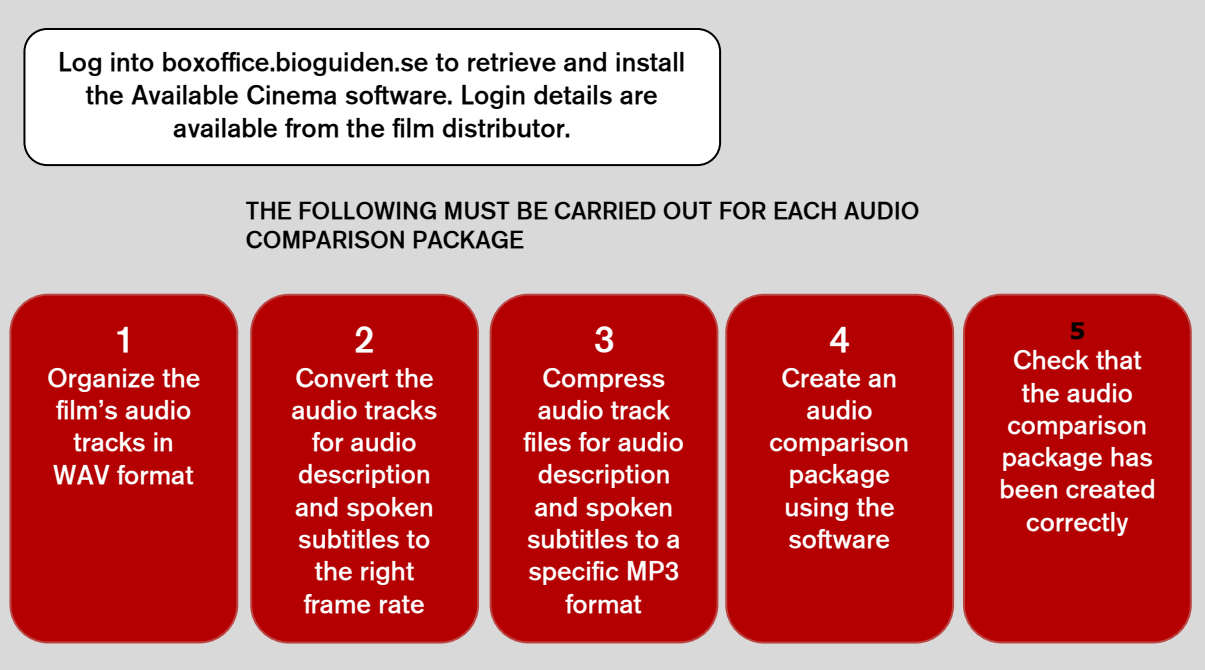

Figure 20. The post-producer's (or equivalent) activities for Available Cinema.

Log into boxoffice.bioguiden.se to retrieve and install the Available Cinema software
To create an audio comparison package for the film, the post-producer must use specific software. The software can be retrieved from the **Bioguiden box office** (boxoffice.bioguiden.se) by logging in with a **username** and **password** which is obtained from the film distributor. The software can be installed in Windows, OSX and Linux (Ubuntu) environments. The software is installed following the **installation instructions** for the chosen environment. When installing, a username and an **API key** are used as parameters for authenticating the software's communication with Bioguiden. An API key can be found under the "User profile" menu in the Bioguiden box office after login. The software is downloaded and installed on a single occasion, after which it can be used to create an audio comparison package for more films. The post-producer will be informed of any updates to the software (or the user instructions) by e-mail. It is important to update the software before more audio comparison packages are

created.

The post-producer (or equivalent) must sign a licence agreement to use the software. This agreement is sent out when the post-producer (or equivalent) gains access to the software.

THE FOLLOWING STEPS MUST BE CARRIED OUT FOR EACH AUDIO COMPARISON PACKAGE

1	**Organize the film's audio track(s) in WAV format**
	The software automatically generates an audio comparison file based on the film's audio track(s). The audio comparison file along with the audio tracks for audio description and/or spoken subtitles jointly make up the film's audio comparison package that is created. Depending on the type of audio comparison package being created, the audio tracks that can be used are: 1. The film audio track(s) in the cinema package (DCP) *[Note that the audio tracks in the DCP may be split into different scenes, in which case they will need to be converted into (up to 8) full-length tracks.]* 2. Audio tracks corresponding to the DVD and/or TV/VoD version of the film. The film's audio tracks must be in WAV format when they are added to the software.
2	**Convert the audio tracks for audio description and spoken subtitles to the right frame rate**
	It is important that all the audio tracks in the audio comparison package have the same frame rate if the audio recognition solution for Available Cinema is to work. If the movie is being screened at cinemas, the frame rate is most likely 24 fps, while on TV/DVD/VoD it is most likely 25 fps. Depending on the type of audio comparison package being created, the audio tracks for audio description and spoken subtitles may need to be converted to a different frame rate (fps). The audio track for the audio-described introduction does not need to be converted, as it does not need to be synchronized with the film's sound. *When the audio track producer delivers the audio tracks for audio description and spoken subtitles, they are urged to be clear about what frame rate the audio tracks have been recorded in (which depends on the frame rate in the screener).*
3	**Compress audio track files for audio description and spoken subtitles to a specific MP3 format**
	The audio track files for audio description and spoken subtitles are delivered to the post-producer (or equivalent) in uncompressed WAV format. They must be compressed as the software calls for a specific MP3 format. The audio track files for audio description and spoken subtitles should be in **mono MP3 format with a data rate of a constant 48 kbps**. This is to make the audio comparison package as small as possible for downloading into a mobile device, and also the technical solution for Android will not work if the files are not in this format. After compression, audio track files for audio description and spoken subtitles are roughly 30 MB per hour of film per audio track file. The audio comparison file for the audio-described introduction should also be compressed to MP3 format, but there are no other specific requirements as far as format is concerned.

4	**Create an audio comparison package using the software**
	To create an audio comparison package using the software, the post-producer (or equivalent) must have access to these audio tracks in the specified format: ✓ Film audio track(s) in WAV format (1-8). ✓ Audio track for audio description (MP3 format) ✓ Audio track for spoken subtitles (MP3 format) ✓ Audio tracks for the audio-described introduction (MP3 format; not obligatory) At least one of the audio tracks for audio description and spoken subtitles respectively is obligatory for an audio comparison package to be created. Note that the audio-described introduction should only be sent when creating the first audio comparison package (if more than one audio comparison packages are being created for a film).
5	**Check that the audio comparison package has been created correctly**
	The post-producer (or equivalent) has to quality control that the audio comparison package has been uploaded to the storage platform (Bioguiden), and that it has been created correctly. The following steps are performed on a mobile device running **iOS** and then on a mobile device running **Android**: 1. Download any of the applications for Available Cinema (the applications are listed in section 7.1.4) to the mobile unit. 2. Check that the audio comparison package for the film is in the application. 3. Download the audio comparison package. 4. Start the film in the appropriate screening platform, so if the audio comparison package has been created for cinema screening, run the cinema version. 5. Start playback of audio description and/or spoken subtitles, and check that they are correctly synchronized with the film's sound. If the audio comparison packages do not work correctly for any reason, the audio comparison package should be removed and recreated. An audio comparison package can be removed by logging into the Bioguiden box office (boxoffice.bioguiden.se). Select the "View movies" menu, find the right film (then click on "View complete") and remove the audio comparison package. Examples of what can cause an audio comparison package not to work: • The audio tracks, the audio track for audio description or the audio track for spoken subtitles, are corrupt. • The audio track files have been added to the software in the wrong format.

NB
If a film contains sounds that are recurring (and dominant), the synchronization functionality in the technical solution may not reliably be able to find the right place in the movie; this is because the same sound pattern can be found in several different places. This may cause the playback of audio description and/or spoken subtitles to jump between different points.

One such film is Roy Andersson's *A Pigeon Sat on a Branch Reflecting on Existence/En duva satt på en gren och funderade på tillvaron*, where one of the background noises recurs quite often at points where there is no other sound. For films like this, it may be a good idea to remove the recurring (background) noise from the film's audio tracks when generating the film sound's audio comparison file (fingerprint).

7.5 The application developer's activities:

The application developer develops an application that can play back audio description and spoken subtitles, synchronized with the film, using a software module integrated in the application. This software module also communicates with Bioguiden and can download film information and audio comparison packages.

Below is an outline of the application developer's activities required to enable cinema-goers to experience a film with support for audio description and/or spoken subtitles.

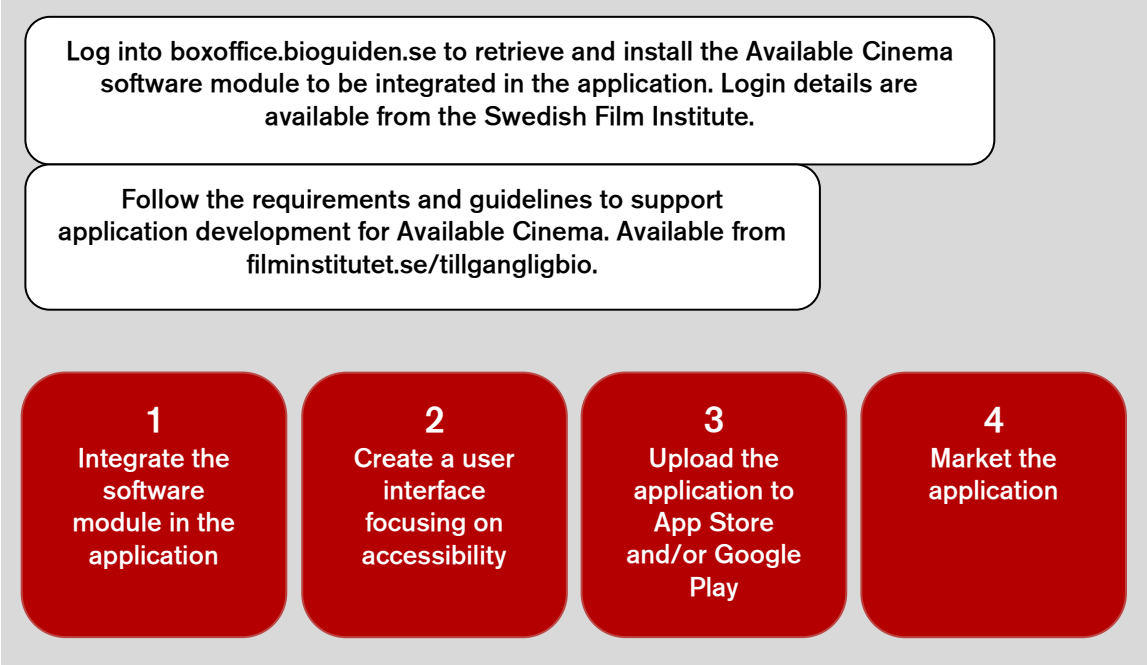

Figure 21. The application developer's activities for Available Cinema.

Log into boxoffice.bioguiden.se to retrieve and install the Available Cinema software module to be integrated in the application

To ensure that the application can download audio comparison packages from Bioguiden and play back audio description and spoken subtitles synchronized with the film, a specific software module must be integrated in the application.

The software module can be **retrieved** from the Bioguiden box office (boxoffice.bioguiden.se) by logging in with a **username** and **password** which is obtained from the Swedish Film Institute. The module can only be used on iOS and Android operating systems.

API calls made through the software module require a username and an **API key** as parameters for authenticating the software module's communication with Bioguiden. An API key can be found under the "User profile" menu in the Bioguiden box office after login.

The application developer will be informed of any updates to the software module (or the user instructions) by e-mail. The application developer must sign a licence agreement to use the software module. The agreement specifies, among other things, that the application must have a visible licence text regarding an embedded third-party product. This agreement is sent out when the application developer gains access to the software module.	
Follow the requirements and guidelines to support application development for Available Cinema.	
Requirements and guidelines have been drawn up to support application development for Available Cinema. The requirements specify how the application's user interface should be adapted for people with visual impairment and reading and writing difficulties respectively, and how the application should be designed to work in the technical solution for Available Cinema. The requirements can be downloaded from the Swedish Film Institute's Available Cinema page (www.filminstitutet.se/tillgangligbio).	
1	**Integrate the software module in the application**
	The software module is integrated into the application as an Android library file or as a framework for iOS. More information about which functions can be called via the software module is outlined in an **API specification** for the module. This can be found in the software module package retrieved from Bioguiden.
2	**Create a user interface focusing on accessibility**
	The user interface should be developed based on the application being easy to use for people with visual impairment and/or those with reading and writing difficulties. Follow the requirements and guidelines to support application development for Available Cinema. The application must also include the licence text for the embedded third-party product. This licence text can be found (as a text file) in the software module package retrieved from Bioguiden. The licence text files are called "3rdPartyLicensesiOS" and "3rdPartyLicensesAndroid" respectively.
3	**Upload the application to App Store and/or Google Play**
	The application should preferably be developed for both iOS and Android and uploaded to both App Store and Google Play. To ensure the application is searchable, the following keywords are recommended: • Available Cinema • Accessible film • Audio description • Spoken subtitles The five applications that have already been developed in the government assignment for Available Cinema can be used as a source of inspiration when designing new applications. The applications are called BioHjälpen, BioPlay, MovieTalk, SubTalk and VoiceVision.
4	**Market the application**
	Contact cinema owners, screening organizations (such as Folkets Bio, Våra Gårdar and Folkets Hus och Parker/National Federation of People's Parks and Community

	Centres) and user organizations (such as the Swedish Association of the Visually Impaired and dyslexia association Dyslexiförbundet FMLS) to demonstrate the application, so that they in turn can recommend it to their audience/members.

7.6 The cinema-goer's activities

To ensure that the cinema-goer with visual impairment and/or reading and writing difficulties can experience the film with audio description and spoken subtitles, they must have access to a mobile device (such as a smartphone or tablet) running iOS or Android, with earphones or headphones.

Organizations with access to equipment for live audio description may ideally continue to arrange screenings for people WITHOUT access to their own mobile device. This is because this equipment can be connected to a (1) mobile device, which can then play back the audio description and/or spoken subtitles using the technical solution for Available Cinema to everybody who has the receiver system.

Below is an outline of the cinema-goer's activities required to enable them to experience a film with support for audio description and/or spoken subtitles.

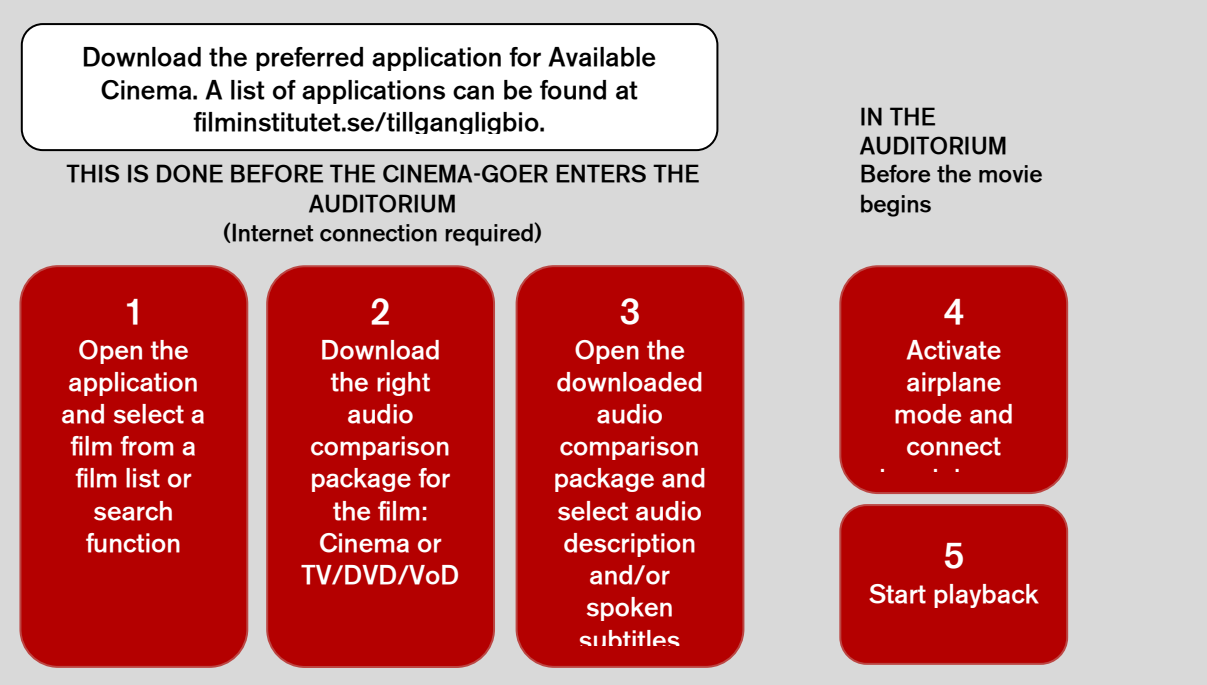

Figure 22. The cinema goer's activities for Available Cinema.

Download the preferred application for Available Cinema
Ideally, make sure the operating system on the mobile device has been updated to the latest version. This can be done by going to the device's settings and searching for software updates. Applications for Available Cinema can be downloaded from App Store and/or Google Play. To find the application the user can search on the keywords "Available Cinema/Tillgänglig Bio", "Accessible film/Tillgänglig film", "Audio description/Syntolkning" or "Spoken subtitles/Uppläst text". When downloading, it is important that the application has access to the mobile device's microphone. A list of applications developed for Available Cinema can be found on the Swedish Film Institute's Available Cinema page (www.sfi.se/tillganglig bio).

1	**Open the application and select a film from a film list or search function**
	All the films in the application have support for audio description and/or spoken subtitles. The cinema-goer can usually select a movie from a list of films being shown at the cinema, or search for a title that may have been screened at the cinema but is now available on DVD or television.
2	**Download the right audio comparison package for the film: Cinema or TV/DVD/VoD**
	A film may have several audio comparison packages, e.g. one for Cinema and one for TV/DVD/VoD. It is important that the user downloads the right audio comparison package for the screening platform in question. Downloading is usually activated in the application using a button or arrow with “Download” or “Retrieve”.
3	**Open the downloaded audio comparison package and select audio description and/or spoken subtitles**
	Downloaded audio comparison packages normally end up in a tab or list in the application called “My Movies” or “Downloaded”. For foreign films there may be support for both audio description and spoken subtitles, while for Swedish films there is only support for audio description. This means that the viewer of a foreign film needs to choose whether to listen to audio description or spoken subtitles, or both. During ongoing playback, the cinema-goer may also choose to switch on or off both audio description and spoken subtitles, depending on what they want to listen to.
4	**Activate airplane mode and connect headphones**
	So as not to disturb other people watching the film, it is important to activate the mobile device’s airplane mode so as not to risk e.g. a phone call being received during the film. It is also important to plug the earphones/headphones into the mobile device before playback begins to prevent any sound coming from the mobile device.
5	**Start playback**
	Playback is started by clicking on a start/play button, which is normally illustrated in the application as an arrow with “Start playback” or just “Play”.

Stop playback
The application also includes the ability to stop playback if the viewer wants to take a break or simply prefers not to listen to audio description or spoken subtitles any longer. If the user is watching the film on television and there are commercial breaks, they can stop playback and start it again when the break is over. Playback is stopped by clicking on a stop button, which is normally illustrated in the application as a square or a button with “Stop playback” or just “Stop”.

8 The Cinema's Role in Increased Accessibility to Film

The cinema/cinema owner has an important part to play in increasing accessibility to films at the cinema for people with various kinds of impairments.

The total solution for Available Cinema ensures that the actual film is available with support for audio description and/or spoken subtitles, but it is just as important that the cinema makes sure that it is physically easy to reach the cinema auditorium, and that available films are clearly indicated in movie programmes and the like.

Thanks to the enhanced accessibility to film, new groups of cinema-goers can come to the cinema to experience film with support for audio description and/or spoken subtitles, for example. This means that cinema staff must be able to assist with the applications developed for Available Cinema.

This section outlines measures that can be taken to make the cinema as accessible as possible, considering the audience groups with impairments that will be visiting the cinema.

8.1 Cinema layout for people with impairments

The new Swedish Discrimination Act (in outline) says that if accessibility for people with impairments can be improved via simple measures (reasonable for the kind of business/activity in question), then it is discriminatory not to take such measures. The most visible manifestation of this is physical accessibility, which for instance includes the layout of the cinema building.

Here the cinema owner needs to think about how people with different kinds of impairment can easily get to the cinema, access toilets and sales points, get to the right screen and the right place/seat in the auditorium. The following (Swedish) websites provide support and guidance for accessibility:

- Guidance for web development (www.webbriktlinjer.se/)
- Myndigheten för Delaktighet/Swedish Agency for Participation guidelines on accessibility (www.mfd.se/tillganglighet/)
- Funka nu (www.funkanu.com)
- Boverket/National Board of Housing, Building and Planning (www.boverket.se)

The cinema should review and, if it is relatively simple, deal with any obstacles in the building that may present problems for people with visual impairment, for instance. According to the Swedish National Board of Housing, Building and Planning,13 easily rectified obstacles must be dealt with in premises offering public access and in public spaces. The Board's regulations can be read in their entirety (in Swedish) in the official regulation document14. The cinema may also bring in an accessibility consultant to assess whether an obstacle is simple to deal with, and can also help out with an action plan.

Some examples of obstacles that are simple to deal with are small steps or minor differences in floor level, high thresholds, absence of guide rails, heavy doors, door-openers or other control devices that are unsuitably positioned or designed, poor lighting or poor acoustics, inadequate contrast markings or inadequate warning markings, inadequate signage, poor design of directional signage, absence of an induction loop or some other technical solution in the foyer, and shortcomings in the design and placement of permanent fixtures.

---

13 www.boverket.se/sv/byggande/tillganglighet--bostadsutformning/tillganglighet

14 BFS 2011:13, revised 2013:9

8.2 Information on accessible film in the film programme

It should be easier for people with different impairments to find films that are accessible, such as whether a film has subtitles for people with hearing impairment or offers support for audio description.

For the cinema, this means that accessible films should be clearly indicated in the film programme (repertoire, schedule, film list or similar).

A film (or film version) may be screened with Swedish subtitles, subtitles for the hearing impaired, Swedish speech (dubbed) or English speech (undubbed), and may offer support for audio description and/or spoken subtitles. In Bioguiden, films are marked by text or symbols as illustrated in Table 3.

Table 3. Marking/designation/symbol showing how a film is accessible.

Film available with:	Marking/designation/symbol
Swedish subtitles	Sv. txt
Subtitles for the hearing impaired	**Dövtext**
Swedish speech/dubbed	**Sv. tal**
English speech (undubbed)	**Eng. tal**
Audio description	
Spoken subtitles	

Because Bioguiden is a central player in the film industry, cinemas should work to the same standard. The symbols that can be used for Swedish subtitles, audio description and spoken subtitles were developed by Sveriges Television and TV4 for accessibility services and can be retrieved from the Swedish Film Institute's Available Cinema page (www.sfi.se/tillgangligbio).

To make it even easier for people with impairments to find films with specific types of accessibility, it may be appropriate to introduce a filtering function for electronic film programmes/schedules on websites or in mobile applications.

Film information including accessibility details for all films screened at Swedish cinemas is available from Bioguiden via the existing web service **MoviesExport**. This web service is available to cinemas that already have access to the Bioguiden admin page for repertoire planning and reporting box office. To use MoviesExport, the cinema needs a local database (table) that can receive this film information. Once the cinema has all the film information in electronic form, the cinema's own system (which generates film programmes on the website, for example) can read this and easily provide information as to whether the film is audio-described, for example. For more details about a solution for a specific cinema, contact the people responsible for Bioguiden.

8.3 Screening of commercials and information film

There will probably be an increase in the frequency and number of people with visual impairment and people with reading and writing difficulties going to the cinema to experience film, as Available Cinema increases accessibility to film.

8.3.1 Commercials targeting cinema-goers

To help spread the message that technology is now available to experience film with support for audio description and/or spoken subtitles, several **cinema commercials** have been produced. These commercials can be retrieved (in DCP format) from the Swedish Film Institute's Available Cinema page (www.filminstitutet.se/tillgangligbio). The commercials can be added to the cinema's server and screened in the same way as any other commercial.

8.3.2 Information film

An **information film** has been produced to help cinemas inform their staff about how Available Cinema works.

The film explains what audio description and spoken subtitles are, and what players in the film industry have to do what to ensure that audio description and spoken subtitles for a film can be experienced by the cinema-goer. It also gives an idea of what the cinema can do to help the cinema-goer find a film with audio description or spoken subtitles, and what applications can be downloaded to the cinema-goer's mobile device.

The information film also provides details of what kinds of funding the film distributor can apply for (via the Swedish Film Institute) to produce audio description and spoken subtitles for a film.

The information film can be downloaded from the Swedish Film Institute's Available Cinema page (www.filminstitutet.se/tillgangligbio).

8.4 Assistance with applications for Available Cinema

Cinema-goers who wish to experience a film with support for audio description and/or spoken subtitles with the new technology for Available Cinema must have a mobile device such as a smartphone or tablet, along with earphones/headphones. The cinema-goer must then download an application to their mobile device, and also download a film's audio comparison package via the application.

The cinema could provide assistance by:

- Providing charging stations for these mobile devices to make sure the battery does not run out during the film.
- Providing WiFi in the foyer (free of charge for everyone, or for people buying a ticket) so that the cinema-goer can download the application and the film's audio comparison package on site at the cinema.
- Provide earphones to borrow or buy, as many cinema-goers have a smartphone but may not always remember to bring their earphones to the cinema.
- Provide mobile devices with an application pre-installed.

The technical solution for Available Cinema may gradually generate further applications. These will work in a similar way, but their design could vary significantly. Consequently, this Industry Standard cannot describe in detail how every application works. However, for the cinema-goer it is important to be able to get help using an application. One way of providing this help could be for cinema staff to agree on a suitable application, which they can then recommend and ensure they are fully up to date with how it works. A list of developed applications can be found on the Swedish Film Institute's Available Cinema page (www.filminstitutet.se/tillgangligbio).

9 Appendices

Appendix 1. DCI Specification, version 1.2 with Errata as of 30 August 2012 incorporated.

Appendix 2. Requirements and guidelines for producing audio tracks for audio description and spoken subtitles for Available Cinema, version 1.0.

Appendix 3. Requirements and guidelines to support application development for Available Cinema; version 1.0.